AIDAI

1950
NR. 10

TURINYS

Psl.

Vysk. V. Brizgys — Teateinie Tavo Karalystė 433

Juozas Žilevičius — M. K. Čiurlionis spalvų garsuose 490

Antanas Maceina — Laiškai rašytojams 444

Kazys Bradūnas — Sala, Žemės prisikėlimo malda, Molis, Autoportretas su malūnais, Rudenio mistika, Ramintinė (eil.) 451

Ben. Rutkūnas — Aušra budina (eil.) 455

Vaclovas Čižiūnas — Tautinės sąmonės ugdymas ir išlaikymas emigracijoje 456

Kazys Veselka — Vienas grįžimas (eil.) 466

Juozas Lingis — Hans Christian Andersen 467

KŪRYBOS PASAULYJE

LITERATŪRA

A. V. — G. B. S. (1856—1950) 470

A. R. — Edna St. Vincent Millay 471

KNYGOS IR ŽURNALAI

J. Aistis — Prano Kozulio "Dulkės ežere" 471

Dr. J. Pikūnas — Dr. Cirtauto "Tremtinio portretas" 472

Atsiųstos paminėti knygos 472

MENAS

A. T. — Lietuvos herojų įtaka Chopino kūrybai 473

MOKSLAS — 300 Metų nuo Rene Descartes mirties 475

VISUOMENINIS GYVENIMAS

K. Žukas — Komunizmas Rusijoje prieš 130 metų 477

ILIUSTRACIJOS

Althofer — Trys karaliai ..... viršelių 1 psl.

V. K. Jonynas — Betliejaus naktis (Medžio raižinys) 435

M. K. Čiurlionis — Žvaigždžių sonata (Andante) 441

A. Pinkham Ryder — Jūrose 447

Kopytėlė 456

V. Dragūnavičius — Kristaus krikštas (Terrakotta) 463

H. Ch. Andersen (foto) 469

Telesforas Valius — viršelių ir skyrių vinjetės.

KALĖDŲ ŠVENTĖSE SVEIKINAME GERBIAMUOSIUS "AIDŲ" BENDRADARBIUS, SKAITYTOJUS, PLATINTOJUS IR BIČIULIUS, LINKĖDAMI LAIMINGŲ 1951 METŲ.
"AIDŲ" LEIDĖJAI, REDAKCIJA IR ADMINISTRACIJA

DECEMBER, 1950

AIDAI - ECHOS, cultural magazine published monthly, except July and August, by the Franciscan Fathers, Kennebunk Port, Maine. Subscription $5.00 yearly in U. S. A.; single copy 50c.; Canada $5.50, single copy 55c; Foreign, $6.00.

Entered as second class matter at the Post Office at Kennebunk Port, Maine February 7, 1950, under the Act of March 3, 1879.

AIDAI
MĖNESINIS KULTŪROS ŽURNALAS
1950 METAI GRUODŽIO MĖNUO Nr. 10 (36)

TEATEINIE TAVO KARALYSTĖ...

VYSK. V. BRIZGYS

I.

Tikintysis kasdien, ir ne po kartą, kalba "Tėve mūsų"... — Viešpaties maldą. Kad šią maldą kalbantieji gerai suprastų, kokios reikšmės prašymai joje sudėti!

Visko pertekusiam žmogui kasdieninės duonos prašymas atrodo ne visai suprantamas. Jis yra jau aiškesnis žmogui, gyvenančiam iš sunkaus kasdieninio savo darbo. O labai aiškus yra tam, kurs kada nors išgyveno ir paprastos duonos stoką. Tada jis gal ne kartą susigraudinęs tarė žodžius: "Kasdieninės duonos duok mums šiandien"... Taip yra su kasdieninės duonos prašymu.

O gal dar retesnis žmogus ir dar rečiau pagauna prasmę žodžių ir juos susigraudinęs taria: "Teateinie Tavo karalystė, teesie Tavo valia"... Tikintysis, kartodamas šiuos prašymus, retai jaučiasi kalbąs Dievui svarbiu ir jo paties asmenį liečiančiu reikalu. Net tie milijonai po pasaulį blaškomų benamių žmonių, netekusių žemiškos Tėvynės, ne kiekvienas suvokia ir pakankamai pergalvoja, kas atsitiko su juo ir su jo likimo bendrininkais. Ir iš alkanųjų ne dažnas supranta, kodėl šiandien visko pertekusiame pasaulyje jam trūksta net paprastos duonos—minimalinių žmoniško gyvenimo reikmenų.

Valstybė ir individas be Dievo karalystės. Kai kultūringa tauta patenka nekultūringos tautos vergijon, tai yra baisus istorijos įvykis, paliečiąs visą žmoniją. Vergijoje bus sunaikinti anos kultūringos tautos kultūriniai laimėjimai, t. y. visos žmonijos vertybių dalis. Tačiau dabar mūsų tautos ir kitų į mus panašių pavergtų tautų visas nelaimės turinys yra ne vien tik tai, kad jos pateko mažiau kultūringos tautos vergijon. Yra šis tas daugiau. Šiandieninio mūsų ir visos eilės kitų tautų pavergėjo charakteristikoje ir mūsų nelaimės laipsnyje gal svarbiausią vaidmenį tenka skirti pavergėjo pasaulėžiūrai. Jeigu kitų tautų kai kurie istorijos lapai yra jau užversti pluoštu naujesnių, tai Meksikos, Ispanijos, Vokietijos netolimi išgyvenimai priklauso ne istorijai, o mūsų dabarčiai. Mes esame tų laikų ir įvykių liudininkai. Ir be svetimos okupacijos, kas galėjo, iš tų kraštų bėgo. Negalėjusieji pabėgti milžiniškais skaičiais per trumpą laiką buvo žiauriausiais būdais nužudyti. Jeigu ne svetimos rankos, tai Vokietijoje patys vokiečiai būtų iki šiol iššudę milijonus ir savų ir svetimų. Jeigu ne svetima įtaka, kažin kada ir kaip Meksika būtų baigusi savo žudynes. Nesprendžiant, kiek šiandien yra teisingos prieštaraujančios nuomonės apie Ispanijos dabartinę padėtį, tai visai nesušvelnina ten neseniai buvusio režimo žiaurumų. Tuose kraštuose piliečiai, savųjų valdomi, dar neseniai jautėsi žymiai blogiau, negu šiandien Vakarų Vokietija svetimųjų okupacijoje. O kas ir kada pateiks pasauliui tikslias statistikas, kas įvyko Rusijoje nuo 1917 metų rudens iki dabar? Kas rusų okupantų padaryta jų pavergtuose kraštuose? Kaip lietuvis, pabėgęs iš ruso vergijos, taip lygiai ir rusas yra laimingas, jeigu pasprunka iš savųjų valdomos tėvynės. O kiek ten žmonių beliktų, jeigu piliečiai turėtų laisvę, ar nors kiek didesnes galimybes iš ten paspukti? Taigi kartais ir savam krašte, ir saviems valdant, ir taikos metu žmogus pasijunta ne geriau, o net blogiau, kaip svetimam krašte pabėgėlis iš savos tėvynės. Mes esame taip pat liudininkai laikų ir valstybių, kada savam krašte ir saviems valdant, piliečiui visko pritrūksta: ir ramybės, ir saugumo, ir laisvės, ir apskritai žmoniško gyvenimo.

Politinė nepriklausomybė tautai dar ne viską išsprendžia. Tik pati politinė nepriklausomybė tautai neduoda visko, kas yra būtina jos tinkamai moraliai savijautai, jos tikrai laisvei. Ir politiškai

nepriklausoma tauta savam krašte gali gyventi vergų gyvenimą, eiti pražūtin. Tai gali įvykti su tauta ne tik komunistiniam, nacionalsocialistiniam ar kitokios rūšies socialistiniam režime. Gali atsirasti ir kitokiais vardais pasivadinusių ir kitokių socialinių bei politinių programų pasaulėžiūrų, sistemų, režimų, kuriais galima pasiekti tų pačių rezultatų, kurių pasiekė Rusija, Meksika, Ispanija, Vokietija. Režimas ne visada pats sukuria tai, kas jam viešpataujant krašte reiškiasi. Jis kartais suteikia tik sąlygas pasireikšti prieš jį subrendusioms nuotaikoms. Ir režimus tik retai kuria pavieniai asmens, o paprastai jie patys yra tautos dvasios išraiška. Visa tai, kas mūsų laikais įvyko anuose čia paminėtuose kraštuose, gali įvykti bet kuriuo laiku ir bet kurioje valstybėje, ar tautoje, kai jose išnyksta tai, ką čia vadinsime Dievo karalyste, o jos vietą užima žmogaus sauvalė.

Panašūs dalykai vyksta ir pačiuose individuose, kuriuose sunyksta Dievo karalystė. Gali tokis žmogus gyventi savam krašte, gražioje santvarkoje, gali jam nestokoti ne tik duonos, bet net ne visiems laimingiesiems prieinamų žemiškų gėrybių. Atsitinka tačiau, kad jis netenka ramybės, vidinės laimės, nekartą iš viso nepajėgia pakelti savo gyvenimo. Turėdamas ne tik ko pavalgyti, bet ir kuo palėbauti, jis taip nusiteikia, kad noro netenka, savęs neprisiverčia savo gėrybėmis naudotis. Jis pradeda ilgiau nebepakelti ne tik kitų aplink save, bet net pats savęs. Iš tokių dinamiškieji ryžtasi reformuoti nors savo aplinką, o jeigu pajėgia, tai ir kitų gyvenimą. Tačiau nesuprasdami, kad jų vidinės nelaimės grūdas glūdi juose pačiuose, jie reformuoja ne save, o kitus pagal save. Pataikę kartais ir labai klaidingą kelią, savo reformatorišku dinamizmu pridaro visuomenei didelės žalos. Mažiau dinamiškųjų daugelis tokių netekusiųjų ramybės baigia dar liūdniau, nors visuomenei mažiau nuostolingai.

Tarpe kraštutinių optimistų ir kraštutinių pesimistų yra labai daug įvairių laimingos ar nelaimingos savijautos laipsnių. Tačiau kame yra psichiškai sveiko žmogaus psichologinės ramybės pagrindas? Jeigu norėsime pagrindinai atsakyti i klausimą, tai atsakas bus vistiek tik vienas: kiek kuriame žmoguje yra Dievo karalystės. Šios tiesos nereikia taikyti tiktai tikintiesiems. Yra savo gyvenimu bei savijauta patenkintų ir netikinčių žmonių: tai tie, kuriuose, jiems patiems to gal net nesuprantant, yra Dievo karalystė.

Kas yra Dievo karalystė, kurią, Kristaus pamokyti, kasdien minime Viešpaties maldoje ir kurią sakome esant individo ir žmonijos gyvenimo pagrindu? Dievo karalystė šia prasme nėra kokis nors sunkiai suprantamas, komplikuotas dalykas, komplikuota gyvenimo sistema. Tai yra asmens ir žmonijos sąmoningas, ar net ir nesąmoningas gyvenimas pagal Dievo valią. Nesąmoningas ta prasme, kad žmogus gyvena pagal Dievo valią, apie tai negalvodamas. Ta Dievo valia taip pat nėra sunkiai atspėjamas ar sunkiai įgyvendinamas dalykas. Pati žmogaus prigimtis ir Dekalogas yra visos Dievo valios santrauka. Jeigu gerai įsigilinsime, tai rasime, kad ir visi kiti Senojo Įstatymo įsakymai bei patarimai, taip pat visas Naujasis Įstatymas sukasi apie šį žmogaus gyvenimo pagrindą: visa tai yra tik anų pagrindinių tiesų paaiškinimas, patikslinimas, paraginimas jomis gyventi. O dar geriau įsigilinę rasime, kad ir Dekaloge nėra nė vieno įsakymo, kurio nereikalautų žmogaus prigimtis. Taip suprantama Dievo valia yra individo ir visuomenės laimės būtinos ir pagrindinės sąlygos. Tie, kurie gyvena natūralios dorovės teisingai suprastais dėsniais, jie nors ir nesąmoningai gyvena pagal Dievo valią, ir iš to seka jų pačių pasitenkinimas, jie jaučiasi bent pakenčiamai laimingi, yra naudingi visuomenei. Tačiau iš kitos pusės tuose Dievo valios reikalavimuose nėra nieko, ko žmogus galėtų neboti, ką galėtų paniekinti netapdamas už tai vienokiu ar kitokiu būdu prigimties nubaustas: nepadarydamas nuostolio sau ar net visuomenei. Paprastai tokio nepaisymo galutinės ir žemiškos pasėkos būna labai liūdnos.

Dievo karalystės turi siekti kiekvienas sąmoningas krikščionis. Kristus liepė melstis, kad ateitų Dievo karalystė. Ne tik ramybė, pasitenkinimas, džiaugsmas pačiam besimeldžiančiam, bet karalystė, t. y. kad tai apimtų visus žmones, visas gyvenimo sritis. Žmogaus ir žmonijos gyvenime neturi būti nieko, kas neturėtų kokiu nors būdu tiesioginio ryšio su Dievu: visame reikia atsižvelgti į Dievo valią, viena ar kita prasme visa reikia nukreipti į Dievą. Anot katalikų teologų, tik taip besielgiąs žmogus yra pilnai sąmoningo krikščioniško gyvenimo. "Visa, ką jūs darote žodžiu ar darbu, visa darykite Viešpaties Jėzaus Kristaus vardu, dėkodami per jį Dievui ir Tėvui" (Kol. 3, 17). "Ar valgote, ar geriate, ar ką kita darote, visa darykite Dievo garbei" (1 Kor. 10, 31).

Peiktinas egoizmas ne tik įprastos terminologijos prasme. Gali pasitaikyti peiktinų ir dvasinių egoistų, t. y. paisančių tik savo asmens dvasinio gero. Ir tos rūšies egoistai yra klaidingam kelyje. Kiekvienas pilnai sąmoningas žmogus, tuo labiau kiekvienas pilnai sąmoningas krikščionis turi būti tiek visuomeniškas, kad kiekvienam rūpėtų įgyvendinti pasaulyje Dievo karalystę. Kas to nesupranta, nesupranta kasdien matomo gyvenimo, nesupranta to pasaulio reikalų, iš kurio jis negali pabėgti. Argi kam neaišku, kad jeigu visa aplinka pasiduotų Dievui priešingai dvasiai, tai ir anam individualinio dvasinio tobulumo siekėjui bus atimtos ne tik elementariausios dvasinio gyvenimo sąlygos, bet iš viso jam nebeliks vietos pasaulyje. Tiesa, tokiose piktose sąlygose neretas gali susirinkti didelių antgamtinių nuopelnų, neretas jose numiršta kankiniu už savo tikėjimą, už luomo pareigas, bet tai tie, kurie kenčia ir miršta kovodami už Dievo karalystę. Tačiau galima paabejoti verte kentėjimų ir net mirties tų krikščionių, kurie, ganydami tik save ir matydami aplink save kitus dvasiškai klystančius ir žūstančius, į tai žiūri ramiai ir nieko nedaro jiems gelbėti. Tas

V. K. JONYNAS BETLIEJAUS NAKTIS

krikščionis ne širdimi, o tik lūpomis kalbėdavo: "Teateinie Tavo karalystė"...

Taigi ne tik "pašauktiesiems" apaštalams, "pašauktiesiems" visuomenininkams turi rūpėti Dievo karalystė. Tos rūšies visuomenininku turėtų būti kiekvienas pilnai sąmoningas žmogus, o tuo labiau sąmoningas krikščionis. Gi tų, kurie save laiko apaštalais, visuomenininkais, visi rūpesčiai ir pastangos turi koncentruotis į vieną tašką: kurti žmonijoje Dievo karalystę, t. y. darbuotis, kad visi jo įtakos pasiekiami žmonės kiekvienas savo gyvenimą tvarkytų pagal Dievo valią, kad visos gyvenimo sritys ir apraiškos pilnai ir sąmoningai derintųsi su aukščiausiomis gyvenimo normomis. Visos kitos jo visuomeniško veikimos formos turi būti tik priemonės, keliai į šį vienintelį tikro visuomeniškumo tikslą. Būtų labai nenuoseklu, jeigu kas pasišvęstų siekti visuomenės gero, bet nors kai kada pamirštų to gero

tikrąjį pagrindą ir aukščiausias normas — Dievo valią. Be šio pamato kuriamas geras, nors ir uoliausia veikla lieka be tikrojo pamato. Be šių kriterijų kuriamam statinyje visada esti visokių žalingų priemaišų. Taip pastatytas rūmas anksčiau ar vėliau grius, visada su didesne ar mažesne žala visuomenei. Kiek jau kartų amžių bėgyje siūlomo gero vietoje, nepatikrinto pagal Dievo valios kriterijus, visuomenė gavo nuodų dozę, ne kartą tiek stiprią, kad kai kurios tautos per šimtmečius nepajėgė iš apnuodijimo atsigauti. Tai padarė asmens, nuoširdžiai norėdami savo tautai gero.

Be žmonių darbo, be pastangų Dievo karalystė nesukuriama. Mūsų malda: "Teateinie Tavo karalystė" ... yra ne kas kita, o prašymas palaimos mūsų darbui. Kas to nesuprastų, nesuprastų savo kasdieninės maldos turinio. Kaip tas, kurs tinginiaudamas prašytų iš Dievo sau kasdieninės duonos, gundytų Dievą, taip jį gundytų ir tas, kurs, pats nieku neprisidėdamas kurti Dievo karalystės, kalbėtų: "Teateinie Tavo karalystė", kurs melsdamasis ar nesimelsdamas lauktų kažkokių palaimintų laikų, pats tačiau nieko nedarydamas tiems laikams sukurti. Tik savos rūšies panteistui ar šiaipjau prietarais gyvenančiam žmogui neaišku, kad laikas fatališkai neneša nei laimės nei nelaimės. Laiku tik vadiname tam tikrą gamtos reiškinių eigą, pramintą judėjimu. Taigi laukti, ką "laikas atneš", yra kalba be jokio turinio. Laikas nieko neatneš. Kas įvyks žmonijoje gero ar blogo, tai visa bus kurių nors žmonių veiklos, jų darbų pasėkos. Taigi, jeigu be tavo pastangų ir prisidėjimo susikurs mūsų Tėvynėje ar kitur pasaulyje kas nors gero, tau malonaus bei naudingo, tai visa bus kurių nors žmonių veiklos ir darbų vaisiai. Kas pats, prie to nieku neprisidėjęs, anais gerais vaisiais naudotųsi ir džiaugtųsi, — naudotųsi ir džiaugtųsi svetimų pelnu ir būtų daugiau ar mažiau panašus į žmogų, valgantį kitų uždirbtą duoną.

Kokis yra teisingas Kristaus pasakymas: "Ieškokite visų pirma Dievo karalystės ir jos teisybės, o visa tai bus jums pridėta" (Mat. 6, 33; Luk. 12, 31). Dievo karalystėje, t. y. gyvenime tvarkomam pagal Dievo valią, bus tvarka, paremta krikščionišku žmogaus vertinimu. Tačiau, kad gyvenimas būtų tvarkomas pagal Dievo valią, yra mūsų visų pareiga to siekti.

II.

Šitas tiesas suprantantieji, jas vertinantieji ir būdami ar norėdami būti visuomenininkais, šiandieninėje veikloje turėtų atkreipti dėmesio į kai kurias veiklos apraiškas.

1. *Visuomeninė veikla visuomet teturi savęs vertą tikslą.* Tai ypatingai atmintina katalikams veikėjams ir katalikiškoms organizacijoms. Žmogaus veiklos laikas tokis trumpas, jėgos tokios ribotos, svarbių žmonijos reikalų tiek daug ir jie reikalingi tokios greitos pagalbos, kad sąmoningam katalikui veikėjui nėra kada eikvoti laiko ir energijos betiksliam veikimui. Sąmoningo kataliko visuomeninko visa veikla, visi užsimojimai turėtų būti gerai išsvarstyti, gerai suplanuoti, gerai paruošti visi viena kryptimi — pasidarbuoti Dievo karalystei kurti. Pavyzdžiu galėtume paimti bet kurį veikėją ar bet kurią organizaciją. Imkime antai organizaciją su šūkiu "Dievui ir Tėvynei". Ką jos veikėjai beruoštų: eilinį susirinkimą, išvyką, susivažiavimą, studijų savaitę, pramogą ar kita ką, visada reiktų gerai išsvarstyti, kiek ir kaip visa tai pasitarnaus anam šūkiui "Dievui ir Tėvynei" ir apskritai Dievo karalystės reikalui. Tas pat tinka ir kiekvienai kitai organizacijai, ar tai būtų Ateitininkai, ar Katalikės Moterys ar kuri kita, nepaisant kokis bebūtų kurios formalus šūkis. Kur trūksta tokio apsisvarstymo ir detalaus pasiruošimo visur siekti ano pagrindinio tikslo, ten išeikvojama daug energijos, prarandama daug laiko be vertės, ne kartą pasiekiama netikėtų, nepageidaujamų rezultatų, net visai prieštaraujančių saviems vadovaujantiems šūkiams.

2. *Reikia būti kritiškiems naujumų ieškant ir juos vertinant.* Girtini naujumų ieškojimai ir praktiškose gyvenimo srityse, ir moksle, ir mene. Tik naujumų beieškant, daroma įvairiose srityse pažanga. Jie yra girtini ir visuomeninio, pastoracinio darbo srityje, net dvasinio tobulumo siekimo būduose. Antai matome, kiek daug yra ir vis dar daugėja įvairios vienuolijos, bažnytinės brolijos ir kt. Viena nuo kitos jos skiriasi ne tik vardais. Skiriasi ir keliuose siekiant visoms bendrą pagrindinį tikslą. Kai kur, pav., ir Vokietijoje, yra net pastovi komisija tirti naujiems katechizacijos metodams. Tačiau ne visa, kas yra nauja, būtinai yra geriau už sena. Ir praktiškam gyvenime, ir moksluose, ir veikime, ir dvasiniam gyvenime yra buvusi nesuskaitoma daugybė naujų bandymų, kurie nieko gero nedavė, o prie jų tik gyvenimą sugaišo, energiją išeikvojo, kartais davė net labai blogų vaisių didelis skaičius šiaipjau ir labai dinamiškų asmenybių. Tai vis todėl, kad per mažai nusimanyta, kur naujumai tinka ir kur ne, kad per mažai pats reikalas apgalvotas. Nekritiškas pasinešimas visur vis ko nors naujo ieškoti nėra girtinas. Pijus XI apie meną yra pasakęs, kad tai, kas nauja, tik tada gali pretenduoti į pripažinimą, jeigu tai yra aiškiai pranašiau už sena. Tai tinka visoms sritims, ne tik menui. O yra tam tikros sritys, kur Bažnyčia naujumų įsakmiai nepageidauja, ne tik turinyje, bet formoje, net terminologijoje. Taip yra, pav., su visomis tikėjimo ir dorovės tiesomis. Bažnyčia neleidžia jų ne tik turinio keisti, bet nori, kad senos tiesos, turinčios savo aiškią ir pastovią terminologiją, būtų visada ir visų reiškiamos tais pačiais priimtais terminais. Tuo būdu apsisaugojama nuo nereikalingų dviprasmiškumų, ginčų, net klaidų. Pijus XII nepritaria net tiems, kurie tai nori daryti, vadovaudamiesi kilniais motyvais (Plg. Encikl. "Humani generis"). Dar negeriau darytų tie, kurie šiose srityse naujumų ieškotų tik iš kokio įmantrumo. Gyvos kalbos kitimo čia nevertinsime. Tačiau kalbininkai ir kiti savo bandymus tedaro tose srityse, kur iš jų

bandymų nekils nesusipratimų.

Tuo labiau nereikia ieškoti naujų įmantrybių, išreiškiant Bažnyčios aptarto tikėjimo, doros ar kurio kitokio klausimo turinį.

Kartais taip yra ir su veikimo formomis. Bažnyčios viešojoje teisėje yra tokis dėsnis, kad Bažnyčia nori būti talkininkaujama ir ginama tik tokiais būdais, kurie pačiai Bažnyčiai yra priimtini, ar jos nurodyti, o ne kiekvienu būdu, kuris kuriam talkininkui į galvą ateitų. Perdėtai savavališkų talkininkų Bažnyčia nepageidauja. Ji nori, kad visi jos nariai ir bendradarbiai būtų sicut castrorum acies bene ordinata (G. Giesmė 6, 3) — kaip tvarkingos kariuomenės gretos.

Iš visa to seka išvada, kad katalikai veikėjai, rašytojai, katalikiškų organizacijų nariai ir apskritai visi sąmoningi katalikai turi pasistengti, kiek galima geriau, susipažinti su Bažnyčios mokslo įvairių klausimų turiniu, su tuos klausimus liečiančia ir priimta terminologija, su Bažnyčios priimtais ar užgirtais jai talkininkavimo būdais. Taip bus galima išvengti nereikalingų improvizacijų, iš to kartais sekančių nepageidaujamų nukrypimų, ar net aiškių, nors ir iš geros valios einančių klaidų.

3. *Reikia teisingai suprasti ir praktikoje taikyti tolerancijų.* Jeigu praeityje buvo smerktinų faktų inkvizicijoje, tai nemažiau smerktinų reiškinių yra šiandien vadinamojoje tolerancijoje. Kiek šiandien niekeno nevaržomų, viešų nedorų, jaunimą gadinančių reiškinių! Ir pačių katalikų tarpe per dažnai pasitaiko vieši reiškiniai, kad artimo meilės klystančiam žmogui neskiriama nuo tolerancijos klaidai, blogybei, viešai ir sąmoningai nuodėmei. Tokia iškreipta tolerancija yra tada, kai su klystančiu žmogumi, kurio klaida yra visiems žinoma, elgiamasi viešai kitų tarpe taip, tarsi to žmogaus gyvenime nebūtų viešos netvarkos. Viešame bendravime su įvairiais žmonėmis daugiau viršinio prieteliškumo galima parodyti nors ir klaidingų pažiūrų, bet padoraus gyvenimo asmeniui, negu doriškai netvarkingam, nepaisant, kokių pažiūrų jis bebūtų. Beatodairiškas nepaisymas viešuose žmogaus netvarkingo gyvenimo santykiuose turi visą eilę savo blogų pasėkų. Tokiu elgesiu nepadedama klystančiam asmeniui pasitaisyti, o jis tik padrąsinamas savo klaidos nesivaržyti, joje ir toliau pasilikti. Tokiu elgesiu padedama klystančiam numarinti gal ir labai nerimstančią jo sąžinę. Klystantis žmogus ir jo klaida tarsi pateisinami kitų žmonių akyse. Tokios tolerancijos liudininkai, mažiau nusimanantį dorovės reikalavimuose, yra klaidinami. Ne vienas pamano, kad tai, ką jis laikė klaida, nėra klaida, o kad ir klaida, tai ne taip jau didelė, kad jos reiktų vengti. O ir teisingai dalyką suprantą, bet silpnesnės valios, ypatingai jauni žmonės tokios tolerancijos yra tarsi padrąsinami prieš tokią pat ar kitokią klaidą perdaug nesispirti, nes ir klaidai pasidavus, net ir rinktinių katalikų akyse garbės neprarasi. Mes patys, tur būt, nemažai nusigąstume, jeigu kas galėtų mums parodyti, kiek jaunų ir nekaltų sielų padrąsino į klaidą, net į viešą nuodėmę klaidingos taktikos vyresniųjų visuomenininkų klaidingai suprasta ir praktikuota tolerancija. Mūsų dienose neretas katalikas pasidavė palaidų nuotaikų, o ne katalikiškos doktrinos dvasiai, ypatingai santykiuose su viešais ir formaliais svetimoteriais. Juos katalikai kviečia į savus oficialius pobūvius, neretai ten jiems tenka net vienokis ar kitokis aktyvus vaidmuo, jie traktuojami vienodai su tvarkingais ir garbingais asmenimis.

Tos ar kitų viešų klaidų traktavimas yra aiškiai klaidingas ir pasmerktinas. Tokie tolerantai be reikalo ir sofistiškai teisinasi, lygindami save su Kristumi, kurs taip pat valgė su nusidėjėliais. Taip, valgė, bet su tais, kurie pirma savo klaidas apgailėjo ir ryžosi iš jų taisytis. Magdalena pirmiau svetimuose namuose nuplovė Kristui kojas atgailos ašaromis, o tik paskui turėjo laimės pasiklausyti jo prieteliškų kalbų. Ir pats mirdamas Kristus šalia jo mirštančiam nusikaltėliui paguodos žodį tik tada ištarė, kai tas ne vien širdimi, o net žodžiu parodė gailįsis savo darbų. Kitam, kurs savo darbų nesigailėjo, net mirties valandą Kristus nepasakė suraminimo ir paguodos žodžio. Tuos, kurie klydo, ir savo klaidų netaisė, Kristus yra ne kartą viešai išbaręs skaudžiais žodžiais, su jais nebendravo, į jų namus nesilankė. Arba kuris misijonierius šiandien turėtų drąsos viešus nusidėjėlius išbarti šv. Petro žodžiais? (2 Petr. 2...).

4. Kovojant su klaidomis ir ydomis, *reikia daugiau kovoti prieš klaidos ar ydos esmę, o ne vien tik prieš jos pasėkas, ar jos pasireiškimo būdus.* Kas, pav., smerkdamas ištvirkimą, jo blogybę vaizduotų daugiausia iš to einančiomis fizinėmis, medžiaginėmis negerovėmis, kenkimu asmens geram vardui, tas nedaug pasiektų net geros valios žmonių tarpe. Iš tokių argumentų nevisi suprastų tikrą tos ydos blogumą, neretas nesuprastų iš to einančios visuomenei žalos, neretas nemokės nuo žemiškų blogų pasėkų apsisaugoti. Kas kita žmogų įsąmoninti tikroje vienos ar kitos ydos ar klaidos blogybėje: kad tai yra iškrypimas, priešingas prigimties įstatymams, priešingas Dievo valiai, Jo nustatytai natūraliai tvarkai, kad tuo būdu Dievas yra įžeidžiamas ir prarandama Jo malonė. O šių blogų pasėkų neišvengsi jokiu kitu būdu, kaip tik pamesdamas pačią klaidą, ar blogybę. Ką nuo žmonių ir paslėpsi, nuo Dievo nepaslėpsi, tai vistiek bus nusikalsta natūraliai gyvenimo tvarkai.

Arba kas kovotų su šiandieniniu kai kuriuose kraštuose žmonių nekuklumu vien tik įtikinėdamas, kad tai neestetiška, kad kiti tuo piktinasi, tas nedaug pasieks. Juk yra nemaža, kurie atsakys, kad daugelio estetikos skoniui tai net patinką, kad kai kur tai esą taip madoje, jog tuo niekas ten nesipiktinąs. Kas kita yra išaiškinti, kad drovumas neiškrypusiam žmogui yra įgimtas, kad jis yra krikščioniškos moralės reikalavimas, kad ar kas tuo piktinsis ar ne, nekuklumu žmogus visais laikais daugiau ar mažiau nusikals natūraliai ir krikščioniškai dorovei.

Arba kas kovoja prieš komunizmą, vien tik skelbdamas jo žiaurumus, neišmintingą tvarką

Lietuvoje ar kitur, tas taip pat nepasieks to, ko jis nori ir turi pasiekti. Neretas komunistas ir net katalikas į tai atsako, kad tokie žiaurūs ir nekultūringi esą tik Rusijos komunistai. Dar ir dabar net pačių lietuvių tremtinių nekomunistų tarpe galima išgirsti nuomonę, kad ir Rusijos komunizmui reikią tik duoti kitus vadus, ir ten viskas pasikeisią į gerą pusę. Iki šiol mūsų prieškomunistinės propagandos besiklausydami, dar ir šiandien Šveicarijos, Prancūzijos, Italijos, o gal ir kitų kraštų net neilinių katalikų tarpe kai kurie mano, kad jų kraštų komunistai esą visai kitokie, negu tie, apie kuriuos kalba baltai, lenkai, vengrai ir kiti. Jeigu kada Rusijos, Kinijos komunistai susitiksią su jų kraštų komunistais, kurie esą kultūringesni, prieteliškai bendraują net su kunigais, tai ir anie sukultūrėsią, ir tada būsią galima su visų kraštų komunistais rasti bendrą kalbą. Užtat ir kovoje ar tai prieš komunizmą ar prieš kurią kitą klaidą, norint, kad kova pasiektų reikiamų rezultatų, reikia daugiau kalbėti apie klaidos turinį, kuo ta ar kita klaida prieštarauja žmogaus prigimčiai, apskritai Dievo įstatymams, krikščionybei. Tada kiekvienas geros valios žmogus supras pačios klaidos turinį ir žalingumą, o ne vien jos pasėkų baisumą, jos sekėjų darbų žiaurumą. Ko tokie argumentai nuo klaidos neatgrasins, kas tokių argumentų besiklausydamas klaidą teisins, kiekvienam bus aišku, su kuo turima reikalo — su sąmoningu ar nesąmoningu pačios klaidos turinio šalininku.

5. Kad patys objektyviau įvertintume Dievo karalystės nedraugus ir jos priešus bei jos griovėjus, *mažiau paisykime pasaulėžiūrų, srovių, grupių vardų, o daugiau jų doktrinų turinio.* Būtų neišmintingas teisėjas ar valstybės gynėjas, kurie baustų pavienius nusikaltėlius, o nesiimtų pašalinti į nusikaltimus vedančių priežasčių. Neišmintingas būtų ūkininkas, kuris gaištų laiką, rankiodamas po savo laukus pavienes dygstančias piktžoles, o nesunaikintų užaugusių, beskleidžiančių savo sėklas po jo ir kaimynų laukus.

Štai visas pasaulis suniko šaukti prieš komunizmą. Tačiau labai didelė klaida, kad sunikus mušti komunizmą, beveik visuotinai užmiršta aiškinti, iš ko kilo pats komunizmas, iš keno eilių visuose kraštuose išeina vis nauji ir nauji komunistai. Tai labai nenuoseklu. Kas iš to, kad bus gaudomi komunistai, jeigu paliekamos ir net puoselėjamos juos išauklėjančios doktrinos, organizacijos, grupės. Pakartoju — nesakau, kad nereikia tiesiogiai kovoti prieš komunizmą, bet dar daugiau, negu prieš komunizmą, reikia kovoti prieš visokią bedievybę, nepaisant, kokiu vardu ji besivadintų, kokiu rūbu būtų prisidengusi. Tik tada bus kovojama prieš augalą, sėjantį komunizmą ir daugelį kitų blogybių. Kad šiandien komunizmas nėra vienintelis krikščionybės ir žmonijos priešas, mus visus reikšmingai įspėja ir Pijus XII aukščiau mano jau paminėtoje paskutinėje enciklikoje "Humani generis". Mūsų laikais yra ir daugiau blogų augalų, ne tik komunizmas, iš kurių ateityje gali užaugti vaisių, nė kiek negeresnių už komunizmą. Juk ir komunizmas kilo iš grupės, tuo vardu niekad nesivadinusios, ir marksizmas išaugo iš klaidos, kuri tuo vardu taip pat nesivadino. Mūsų kova turi būti nukreipta lygiai prieš visokį ateizmą: ar jis vadinsis ateistiniu materializmu, ar ateistiniu racionalizmu bei idealizmu, ar ateistiniu egzistencializmu, ar dar kokiu kitokiu vardu. Jų vardai yra visai antraeilis dalykas. Pasaulėžiūros, srovės, grupės, paneigiančios nekintančius prigimties įstatymus, pozityvius Dievo įstatymus, krikščionybę, žmonijai yra visos pavojingos. Nė kiek mažiau pavojingos yra tos srovės ar grupės, kurios, Dievą bei jo tvarką tarsi pripažindamos, kėsinasi paneigti reikalą pagal Dievo valią tvarkyti privatų ar viešą gyvenimą, ar kurią nors to gyvenimo sritį. Kuri iš tų visų klaidų pavojingiausia, niekas iš anksto neatspės. Ta, kuri gyvenime daugiau galios įgaus.

Suprantama, kad kova, apie kurią čia kalbu, iš tikinčiųjų pusės turi būti vedama ne ginklais, ne civilinių įstatymų sankcijomis, bet žodžiu ir gyvenimu. Žodžiu, parodant klaidą visoje jos šviesoje, žodžiu ir gyvenimu, parodant, kad visi gyvenimo klausimai geriau yra išsprendžiami krikščioniškų principų keliu, negu kitais keliais.

Iš mūsų rašytojų bei visuomenininkų kai kurie jau pakartotinai mūsų visuomenę įspėjo, kad ateinanti gadynė, kada ateizmas imsis ar jau imasi naujo kovos būdo prieš Dievą apskritai ir prieš krikščionybę ypatingai: apie Dievą, apie Kristų visai nekalbėti, ignoruoti. Tiesa, tų reiškinių galima jau aptikti. Visa eilė organizacijų stengiasi piršti ir kitiems, bet ypatingai jaunimui, bendrą platformą, į kurią kopiant reikia žemai palikti visus religinius, pasaulėžiūrinius skirtumus, o pasiimti su savimi tik bendrą — kažkokio nežinomo dievo idėją. Netrūksta ir tokių, kurie apie jokią dievybę iš viso nebekalba, o kalba tik apie meilę žmogui, gyvuliui, gamtai. Tais asmenimis ir organizacijomis šiandien jau vaisingai naudojasi tikrieji ir agresyvūs ateistai. Tačiau mums reikia apsiprasti su tikrove ir joje gerai įsisąmoninti, kad visais laikais jie vadinsis vienodu vardu, bet tiek jų minčių turinyje, tiek ir jų laikysenos taktikoje nėra ir nebus nieko naujo, ko dar nebūtų prieš mus buvę. Kaip ten bebūtų, tie, kurie Dievą ir Kristų ignoruos, apie jį nekalbės, nebus patys pavojingiausi Dievo ir krikščionybės priešai. Prieš jų tylą visada garsiai kalbės žmogaus prigimtis, dideli skaičiai aktyvių tikinčiųjų. O aktyvusis pasyvųjį visada nugalės. Visų laikų ateistai ir krikščionybės priešai tai gerai suprato ir mūsų laikais jie nėra naivesni už savus pirmatakus. Tiesa, kad šiandien kai kurių ana tylioji taktika yra vartojama iš įsitikinimo. Tačiau daugelis ją šiandien vartoja vien tik oportunizmo, net savisaugos sumetimais. Kadangi šiandien visuotinai pradėta šaukti prieš komunizmą, iš dalies ir už jo brutalią kovą prieš religiją, tai daugelis nors ir labai karingai nusiteikusių ateistų yra priversti bent laikinai savo aktyvumo atsižadėti, kad nebūtų sugretinti ir

puolami kartu su komunistais. Tokią tylos ir net prisidengimo taktiką jie vartos tol, kol kitaip negalės elgtis. Tačiau ar gali kova prieš Dievą apskritai ir prieš Katalikų Bažnyčią ypatingai kada nors pasiekti dar aukštesnį laipsnį, kaip yra mūsų laikais? Kur tai galėjo padaryti, ateistai nepasitenkino vien tik žodine antireligine propaganda ir įstatymais, o kovai prieš Dievą ir krikščionybę pajungė visą valstybės aparatą su kariuomene. Ateizmas savo idėjinius priešus naikina fiziškai gryniausia šio žodžio prasme. Mūsų laikų įvairių kraštų režimai, naikiną religiją ir krikščionis ypatingai, nevisi vadinosi komunizmu: vienur liaudies frontu, kitur nacionalsocializmu ir kitaip. Vokietijos naciai su komunistais net kovojo. Tačiau tie režimai visi vienodai brutaliai naikino religiją, krikščionybę. Ir šiandien matom, kaip įvairiuose kraštuose, savo tarpe kai kada nesutariančios grupės visos tampa vieningos, kai tenka atsikreipti prieš religiją, ypatingai prieš Katalikų Bažnyčią. Turiu su pagarba pareikšti, kad nuo pat mūsų Tėvynės nelaimių pradžios — 1940 m. birželio 15 d. iki dabar Lietuvos katalikai rado ne tik simpatikų, bet aktyvių gynėjų tiek mūsų kairiųjų, tiek liberalų eilėse. Tačiau ir tai yra tiesa, kad nuo tos dienos ir iki dabar jų eilėse ir okupantai rado nemažiau sau talkininkų kovoje prieš Katalikų Bažnyčią Lietuvoje. Tas visas plataus ir šiandien taip kruvino pasaulio vaizdas verčia manyti, kad ana ateistų kai kur tylos taktika yra tik oportunistinė. Ateistinėje ideologijoje nėra to krikščioniško dėsnio, liepiančio mylėti ir savo priešus. Kai įvairių pažiūrų žmonės kalba apie žmoniškumą (humaniškumą), tai vienu žodžiu nevisi pasako tą pačią idėją.

Kaip ten bebūtų, į vienų viešą ir brutalią, į kitų tylią ir paslėptą kovą prieš Dievą ir prieš krikščionybę, prieš visokią dievišką—natūralią ar pozityvią tvarką tikintieji turime tuo aiškiau ir garsiau skelbti, kad tiek aktyviųjų, tiek pasyviųjų ateistų pagrindinė klaida yra paneigimas Dievo, paneigimas ir panieka nekintamų pozityvių Dievo ir žmogaus prigimties įstatymų. Tais įstatymais turi remtis visais laikais ir visokiose santvarkose žmogaus ir visuomenės gyvenimo visos sritys. Visos kitos apraiškos: dvasinės ir medžiaginės kultūros griuvimas, žiaurumai, viso žemiško gyvenimo chaosas yra tik pasėkos anos pagrindinės blogybės.

6. *Kova už Dievo karalystę turi būti kultūringa ir vadovaujama krikščioniškos artimo meilės.* Klaidingai sakoma, kad prieš priešą reikia kovoti jo paties ginklais. Išeitų, kad idėjų kovoje prieš melą tektų kovoti melu, prieš veidmainystę—veidmainyste, prieš žudynes—žudymu ir t.t. Tai ne krikščionių kovos būdas. Prieš priešą reikia kovoti tobulesniais, negu priešo, ginklais. Klaidingą doktriną, pasireiškiančią gyvenimo klaidą, ydą, nedorybę reikia pulti visu atvirumu, atskleidžiant jos tikrąjį turinį, parodant jos žalingumą. Tačiau negalima nemylėti klystančio asmens. Nieku nedengiant ydos ar klaidos turinio ir žalingumo, klystančiam asmeniui reikia padėti su meile savo klaidą suprasti, padėti į teisingą kelią išeiti. Pulti ne klaidą, o pačius klystančius yra ne tik taktikos klaida, bet yra nekrikščioniška. Nors apskritai kultūringumo ir kultūringos kovos sąvoka yra gana reliatyvi, tačiau krikščioniui kultūringumo kriterijas turi būti vienas iš svarbiausių Dievo įsakymų — artimo meilės įsakymas. O artimas yra kiekvienas žmogus — ne vien bendraminčiai. Katalikai, mėgstantieji savo idėjinių priešų adresu karingus išsireiškimus, visada teprisimena tiesą, kad Dievas nenori ne tik klystančio, bet net nusidėjėlio mirties, o nori, kad pasitaisytų ir gyventų (Ezek. 18, 32; Išmint. 1, 13; 2 Petr. 3, 9). Kai einančiam Jeruzalėn Kristui samariečiai neleido jų miestuose net poilsiui sustoti, apaštalai Jokūbas ir Jonas norėjo, kad tuos miestus sudegintų iš dangaus nukritusi ugnis. Tačiau Kristus į tai apaštalams atsakė: "Nežinote, kokios esate dvasios. Žmogaus Sūnus ne prapuldyti sielų atėjo, bet gelbėti" (Luk. 9, 54). Gal veiksmais to ir nepadarytų, bet savo kalbose apie dabartinius ir mūsų tautos ir apskritai tikinčiųjų kankintojus ir žudytojus, kuriuos visus esame šiandien linkę apibendrinti komunistų vardu, tikintieji nekartą kalba tokiais žodžiais, kurie geram krikščioniui visai netinka. Jeigu kada už savus darbus kaltieji prieš žmonių teismus ir turės atsakyti, tai geram krikščioniui turi rūpėti, kad niekas nenukentėtų už tai, ko jis pats nepadarė, kad žmonių teisingumas nesiimtų vaduotis kerštu, apibendrinimais ir t. t. Jau ir dabartinėje mūsų kovoje tiek su mūsų tautos, tiek su Katalikų Bažnyčios naikintojais ir apskritai priešais reikėtų atsižadėti ir terminologijos ir panašių dalykų, užpuolančių ir įžeidžiančių atskirus asmenis, gal ir visai nieko bendro neturinčius su tikraisiais kaltininkais. Vietoje to aiškiau ir intensyviau kovotina prieš klaidų turinį. Rezultatai bus daug geresni. Kas čia sakoma, neprieštarauja tam, ką minėjau, kalbėdamas apie tvarkingą toleranciją. Artimo meilė turi būti tvarkinga. Ten paaiškintas netvarkingos artimo meilės pavyzdys.

* * *

"Kas su manimi nerenka, tas barsto" (Luk. 11, 23). Analogiškai — kas kuria, stato ne su Dievu, tas griauna. Tai yra ne kurios vienos eros, o visų laikų, ne kurios vienos gyvenimo srities, o viso gyvenimo pagrindinė tiesa. Mes, kuriems yra lemta mus ištikusią nelaimę skelbti pasauliui, kad jame viešpatauja žmonijos gyvenimą griaunančios klaidos, patys prisiimkime ir kitiems atskleiskime tiesą, parodydami, kas tos klaidos, kame jų esmė, kame jų žalingumas. Kurie norime ir ryžtamės būti Dievo karalystės kūrėjai, patys priimkime tikros tiesos turinį, ją drąsiau ir aiškiau kitiems skelbkime. Prisiimkime supratimą, kas yra Dievo karalystės pagrindas, ir mūsų visoje veikloje viską statykime tik ant tų pagrindų.

MIKALOJUS KONSTANTAS ČIURLIONIS SPALVŲ GARSUOSE

(1875—1911—1950)

JUOZAS ŽILEVIČIUS

M. K. Čiurlionį nuo pat vaikystės supo muzikos garsai, nes jo tėvas, vargonininkas, grodamas bažnyčioje ar namuose, kasdieną berniuką "maudydavo" muzikoj. Kadangi M. K. Čiurlionis atsinešė į šį pasaulį įgimtus gabumus muzikai, suprantama, ilgai neteko laukti: penkerių metų dar vos būdamas, jis pradėjo skambinti pianu iš klausos. Jis jau tuosyk sugebėjo klaviatūroje surinkti tinkamas jo skoniui melodijėles ir jas po keletą sykių vienaip pakartodavo. Atsiminkime, kad penkerių metų kūdikis nedaug tegali savitai pasireikšti, o ką bekalbėti apie reikalingų klavišų išsirinkimą iš su viršum 70, esančių piano klaviatūroje. Tai jau rodo, kad jo būta ne kasdienio vaiko, o turėjus muzikoje sąmoningą pamėgimą.

Tėvas į tai atkreipė dėmesį ir kiek pamokė gaidų ir pratimų. Jau po dvejų metų vaikas gana sklandžiai skambino iš gaidų. Kurie duoda piano pamokas, labai gerai žino, ką reiškia net ir 10 metų vaikutį išmokyti gaidas skaityti.

Kitas labai savotiškas reiškinys, kuris liudija apie neabejotinus bernaičio gabumus, buvo gydytojo J. Markevičiaus santykiai su juo. Be medicinos, tasai buvo baigęs Maskvos konservatorijoje piano skyrių ir, atvykdamas kas vasarą atostogų į Druskininkus, Čiurlionio gimtinę, su malonumu vargonuodavo bažnyčioje. Tai davė progos arčiau pažinti berniuką ir jo gabumus muzikai. Bernaitis buvo kasdieninis svečias Markevičių šeimoje, kur gydytojas suteikdavo daug naudingų patarimų jaunam muzikos entuziastui, nepaprastu greitumu žengusiam pirmyn. Pas Markevičių buvo ir didelis pasirinkimas gaidų pianui.

Markevičius, nepaprastai pamėgęs Čiurlionį, susirūpino jo pagrindiniu lavinimu muzikoj. Jis gerai pažino Plungės kunigaikštį Oginskį, turėjusį savo rūmuose keliasdešimt griežikų orkestrą, ir parašė anam apie bernaičio gabumus, prašydamas priimti kapelon. Tryliktų metų bernaiti kunigaikštis Oginskis pasikviečia pas save į orkestrą, ir ten jis pradeda visa siela studijuoti muziką.

Kunigaikščio Oginskio orkestras buvo labai geras, turėjo stiprų dirigentą, visada diplomuotą muziką. Ir pučiamųjų ir styginių instrumentų orkestrai stovėjo aukštai, neskaitant simfoninio, kuris susidarydavo, sujungus abu orkestrus krūvon. Iš tų griežikų ir rūmų gausybės tarnautojų buvo puikus choras dainoms ir per sumą bažnyčioje giedoti. Ten patekęs, Čiurlionis greit pasidarė dainų pritarėju chorui prie piano, o bažnyčioje vargonais. Tos aplinkybės jį įgalino plačiai pažinti salioninės, lengvos muzikos dvasią šalia rimtos, klasinės. Per bankietus, kurių netrūko Oginskio dvare, visada buvo griežiami kameriniai ansambliai: styginiai kvartetai, trio, duetai, solo ir t. t. M. K. Čiurlionis vėlesniais metais visuomet ėjo akompaniatoriaus-artisto pareigas.

Nekartą man teko matyti Oginskio muzikos knygyną; jame buvo visi klasikai, romantikai ir kiti svarbesnių srovių kūriniai, kuriais gėrėjosi kunigaikštis ir jo svečiai, o patys griežikai lavinosi. Teko sutikti nemažai to orkestro buvusių griežikų, net ir JAV baigiančių savo dieneles. Visi jie buvo pirmos rūšies menininkai pasirinktuoju instrumentu.

Čiurlionis krito kunigaikščiui į akį ir gavo lėšų Varšuvos konservatorijoje baigti muziką. Jaunutis, vos 24 metų, jisai baigė konservatoriją, rimtai papildydamas bendrojo lavinimo trūkumus.

Konservatorijoje būdamas, šalia kompozicijos, jis labai daug studijavo psichologiją, filosofiją, astronomiją, kosmografiją, matematiką, fiziką, chemiją ir vėliau Kanto ir Laplaso dangaus mechanikos hipotezę, įvairius žvaigždynus, kuriais nepaprastai žavėdavosi. Vėliau domėjosi žmonijos kultūros istorija, geologija, paleontologija, ypatingai kreipdamas atidą į psichologinius raštus. Skaitė Merežkovski, Edgar Poe, Dostojevskį, Hoefdingo, Ribot ir kitus. Didelio dėmesio kreipė į Šventąjį Raštą, Pranašus, net po kelis kartus laikas nuo laiko gilindamasis juose. Neaplenkė nei indų filosofijos veikalų. Žodžiu, jis stengėsi visas pasaulio kultūros sritis giliausiai pažinti, o be to, didžiai mėgo gamtą.

Zamoiskio konkurse 1900 metais jam už simfoninę poemą "Miške" buvo paskirta pirmoji dovana. Paskui jis, taip pat Oginskio padedamas, studijavo dar Leipzigo konservatorijoje. Ten bebūdamas, laisvu klausytoju lankė žinomojo psichologo Wundto paskaitas ir jomis tiek susižavėjo, kad vėliau, kai jo prietelių Valmanų namuose Varšuvoje būdavo, šalia surengtų muzikos vakarėlių, ir įvairiomis temomis paskaitos su diskusijomis, Čiurlionis buvo aktyvus dalyvis diskusijose, daugiausia pareikšdamas skirtingas savotiškas nuomones. Prof. H. Marburgas, vienas Wundto mokinių, savo laiku dėl Čiurlionio savotiškų minčių pasakė, girdi, giliausi psichologai buvo genialūs pasaulio dailininkai, ir vienu tokių jis laikąs M. K. Čiurlionį. Tai įrodo, kad Čiurlionis buvo ir didelis mąstytojas.

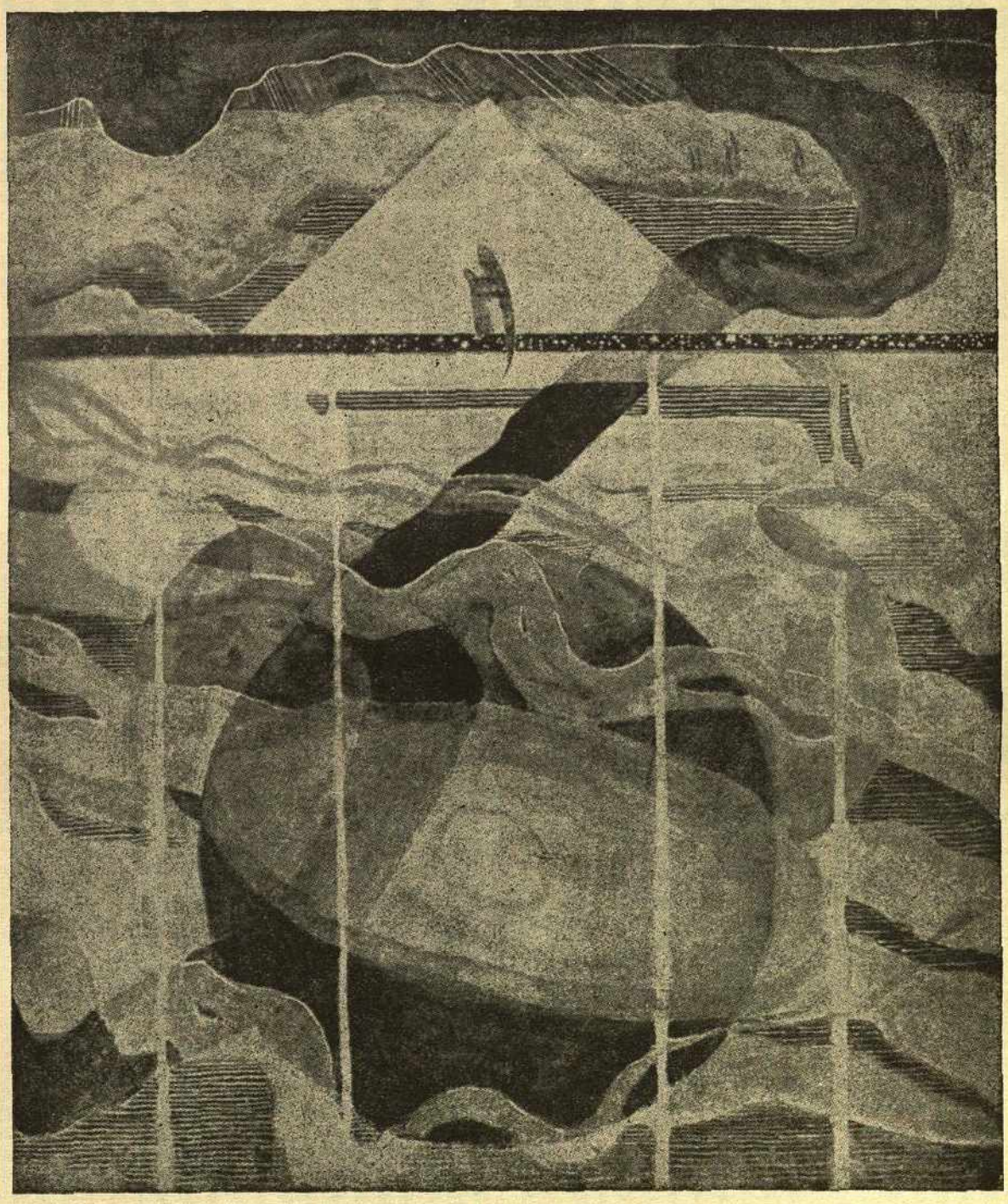

M. K. ČIURLIONIS

ŽVAIGŽDŽIŲ SONATA (ANDANTE)

Gewanhauso salėje Leipzige 1902 m. viešame koncerte buvo simfoninio orkestro atlikta Čiurlionio Fūga, paaukota jo profesoriui Jahdasonui, ir susilaukė didelio pasisekimo. Bet jis jau ėmė kitur linkti ir pamėgino giliau susipažinti su tapyba. Grįžęs Varšuvon, jis su tokiu entuziazmu pasineria tapybon, jog atrodė, kad jis pamiršo muziką, pats save suradęs dažuose. Nuo čia pilna prasme pasireiškia subrendęs Čiurlionio genijus, kuris, pagrindinai susipažinęs su tapyba, tampa dviejų menų įsikūnijimu.

Tos rūšies menininkų, kurie būtų pagrindinai susipažinę su muzikos kūryba ir tapybos paslaptimis, meno istorijoje iki šiol nesurandama. Dėl to kiek platėliau buvau sustojęs, aprašydamas jo bendrą mokslinį ir muzikoje gilinimąsi, kad būtų geriau suprantamos mintys antroje šio rašinio dalyje.

* * *

Čiurlionis turėjo progos Varšuvoje gerai pažinti Chopino dvasios įtaką, Leipzige jisai rado visiškai skirtingą muziką su Regeriu priešakyje. O Wagneris jau buvo plačiai šaknis įleidęs ir už Vokietijos ribų. Prancūzijoje Debussy su savo pakeleiviais vadovavo impresionizmui, o Rusijoje Skriabinas plėtė mistinę muziką, kuri rado pasekėjų ir Vakarų Europoje.

Čiurlioniui, matyti, tos linkmės nebuvo svetimos. Jomis pirmutiniuose savo veikaluose, kurdamas instrumentalinėje muzikoje, jis buvo iš dalies užsikrėtęs. Bet greitai jų nusikratė ir pradėjo savitai reikštis. Tokios pat srovės — ir jų būta įvairių — vyravo grožinėje literatūroje, tapyboje. Čiurlioniui ir tai nebuvo svetima. Pradėjęs tapybą studijuoti, jis iš karto ėjo laisvosios kūrybos keliu, prabildamas savo kalba. J. Vienožinskis sako, kad Čiurlionis "nebuvo plačiau susipažinęs su kokios nors tapybinės mokyklos disciplinomis." Jam to ir nereikėjo: jo genijus pats kelią jam nurodė. Jis, tur būt, žavėjosi Leonardo da Vinci mintimi, kad menas yra idėjos, spalvos ir formos sintezė. Čiurlionis visą laiką pasilieka savo tapyboje tiems idealams ištikimas.

Prof. Ig. Šlapelis yra prieš 25 metus "Baruose" rašęs, kad Čiurlioniui "muzika buvo lyg vadas visose jo kūrybos srityse. Muzika buvo jam ne tik autonomiška meno sritis, bet drauge ir mokytoja, kelio rodytoja į naujų laikų dvasios supratimą, į šių laikų problemų sūkurį." Su tuo visai galima sutikti, nes išmokslintas muzikas visuomet mąsto garsais, ypač kai kuriami muzikos veikalai — sonatos, preliudijos, fūgos ir kita.

1909 metais Čiurlionis persikėlė Petrapilin, kai jau buvo Vakarų Europoje aplankęs daugybę įvairių meno galerijų, buvo buvęs Kaukaze, Kryme ir matęs visą tais laikais jam prieinamą gamtos didybę. Būdamas plačiame pasaulyje, jis jautė spalvas ir melodijas. Savo broliui rašė, esą, Karpatų kalnuose jis girdįs didelį melodingumą... Kartą su broliu Stasiu kalbėdamasis po vieno koncerto, kuriame buvo atliktos Richardo Strausso muzikalinės poemos ("Taip kalbėjo Zaratustra", "Mirtis ir išsivadavimas" ir kt.), Konstantinas jam pareiškęs, kad klausantis šių kūrinių, jam muzikinis fonas turėjęs spalvų niuansų...

Tai buvo dar 1905 m.

Petrapily patekęs tarp garsiųjų menininkų, susispietusių draugijon "Mir iskustva" (Meno pasaulis), Čiurlionis buvo širdingai sutiktas ir metinėse tos draugijos parodose spaudos vertinamas. Jo meno linkmei buvo lemiama didelė ateitis. Tada buvo prasidėjęs judesys, vadovaujamas Skriabino, muzikos kūrybą vaizduoti vienkart ir spalvomis. Be abejo, dalykas buvo žinomas ir Čiurlioniui, nes ir Vakarų Europoje apie tai menininkų sluogsniuose buvo daug kalbama. Apie tų laikų toje srityje darbus ir pasėkas 1925 m. plačiai buvau rašęs "Baro" IX-X knygose straipsnyje "Spalvingumas Muzikoje ir M. K. Čiurlionis". Ten dėl muzikinių vardų Čiurlionio paveiksluose buvo iškelta daug abejonių ir neaiškumų dėl per mažo susipažinimo su jo tapyba. Dabar, praslinkus 25 metams, kai pasirodė visa eilė trumpesnių ir ilgesnių studijų apie jo darbus, daug kas paaiškėjo ir kai kas atpuolė. Bet pasiliko aišku viena: visų prieita vienodos išvados, jog Čiurlionis į tapybą ėjo per muziką.

Prof. Ig. Šlapelis sako: "Čiurlionio tapyba — išskyrus pradinius jo bandymus — nevaizduoja matomo pasaulio, su jo apčiuopiamosiomis savybėmis, kurias mes jusniais suvokiame. Priešingai, M. K. Čiurlionis vaizduoja kažkokį kitą pasaulį, numedžiagintą, peršviečiantį, daugiau panašų į jėgų kompleksus, ne kaip suvokiamus ir apčiuopiamus daiktus. Jo paveiksluose matome atvaizduotus ne daiktus, kaip juos jausmai suvokia, akis mato, bet kažkokį bendrą daikto jausmą, daiktų nykimą, medžiagos išnykimą". Ką I. Šlapelis čia pasakė, yra ne kas kita, kaip tik muzikos minčių perdavimas paveiksle spalvomis. Juk muzikos garsai, susijungę harmonijon, taip pat nyksta vieni paskui kitus, vadovaujami muzikos formos ir garsų spalvos. Juk ir Strausso poemų koncerte Čiurlionis panašius vaizdus matė svetimos muzikos įtakoje. O ką sakyti, kai jis pats, paskendęs savosios muzikos poemos garsuose-harmonijose, tuos vaizdus kūrė ir spalvas derino. Suprantama, kad garsas nėra medžiaga, todėl ir Čiurlionies kūryba yra mums "numedžiaginta, peršviečianti, daugiau panaši į jėgų kompleksus, ne kaip suvokiamus ir apčiuopiamus daiktus".

Tai gryna muzika!

Kas nuodugniai žino preliudijos, sonatos formas ir fūgos sudėtį ir yra pats muzikos kūrėjas, lengvai gali įžiūrėti net pagrindines ir antraeiles temas Čiurlionio sonatų tapyboje. Kaip kai kuriose modernėse muzikinėse sonatose, kur forma skiriasi nuo klasinės griežtos sonatos, neįmanoma tarpais tiksliai nurodyti takto, kur prasideda viena temos slinktis ir kur prasideda pagalbinės ar antraeilės arba sonatos antroji dalis, taip ir Čiurlionio paveikslų sonatose negalima griežtai nurodyti, kad čia prasideda antroji tema ar išvystymas, o čia baigiasi ankstesnės. Bet kai įsigilini, sakysime, į "Pavasario" sonatos Allegro,

"Vasaros" sonatos Scherzo ar kitų sonatų Finale, beveik apčiuopiamai jauti tą begalinį greitį garsų ir harmonijų slinktyje. Kas žino muzikoje scherzo ar allegro charakterį, tam bus aišku, kad tai pranykstančių muzikos garsų gyvybės vaizdas.

Užtenka įsižiūrėti į pagrindines linijas, į spalvų santykiavimus ir žinant, koks tonacijų santykis būna muzikinėse sonatose, pasidarys aišku, kaip jis atvaizduoja spalvų formą ir ryšį. Klasikinėje sonatoje pagrindinės temos su pagalbine santykiavimas ir jų vystymas (ekspozicija) visuomet esti ne ryškus atsitolinimas, bet švelnus kaimyninės tonacijos (gimininges obertonais) santykis. Ir Čiurlionio sonatose spalvų santykis yra švelnus. Tai rodo, kad jis laikėsi griežtos klasikinės sonatos formos. Čiurlionis labai mėgo Beethoveno sonatas, ir man daug kartų yra tekę girdėti jį privačiai jas skambinant, kai jis atvykdavo į Plungę. Mačiau, kaip didžiai jis jomis džiaugdavosi. Vieną po kitos skambindavo ištisas valandas, paskui vėl eidavo į savo kambari toliau kurti. Jis, paskendęs tuose garsuose, vėliau paveiksluose skambindavo dažais.

Stabtelkime nors kiek prie "Chaoso" ir "Žvaigždžių" sonatų. Jų forma panaši viena į kitą, bet spalvų santykyje ir detalėse yra nemažai skirtumų — aiškiai matyti, kad pirmame skirsnyje iš viršaus yra vienos temos vieta, antrajame — pagelbinės, trečiajame (platesniame) išvystymas, o ketvirtame ir penktame skirsnyje — grįžimas ir koda. Slinktis ramesnė negu Finale.

Dar valandėlę sustokime prie skirtingų muzikos formų: Preliudo ir Fūgos. Tokia forma J. S. Bachas yra sukūręs 48 pianui preliudijas su fūgomis, kurias ir Čiurlionis labai mėgdavo skambinti, ir pats, Leipzige studijuodamas, jų nemažai parašė. Kas žino fūgos formą, tam nesunku bus įžiūrėti, kur yra preliudija ir kur fūga. Preliudija — nusiteikus ramiai, ji neturi aprėžtos formos, o fūga yra pynė melodijų, viena šalia kitos slenkančių. Giliau pasižiūrėjęs į kažkokias fantastines figūras, kažkur viena palei kitą ten slenkančias, pamatai, kad tai esama dvilypės (su palydamąja tema) fūgos, nes figūros esti didesnės ir didesnė jų grupė, o greta slenka mažesnės ir trumpesnės. Tuo tarpu priešaky, lyg viską viršijąs pagrindas, vaizduojamas tarsi didelis neapčiuopiamos formos gabalas, sudaręs tonacijos pagrindą.

Kaip ten bekalbėtume, vis tiek tenka sutikti, kad Čiurlionio tapyba kupina muzikos garsų, kurie spalvomis sukuria vaizduojamą harmoniją muzikoje ir jos slinkties charakterį. Čiurlionis stovėjo visiškai skyrium nuo visų tų, kurie bandė muziką spalvomis vaizduoti. Kas yra matęs filmą "Fantaziją", tam bus aišku, ką turime minty, kalbėdami apie muzikos garsų perdavimą spalvomis. Nors "Fantazija" ir buvo fantastiškai sukurta, vistik padarytas didelis žingsnis pirmyn toje plotmėje, kurioje Skriabinas savo simfoninėje poemoje "Pranaše" buvo net atskirą spalvu harmonijos eilutę įrašęs, pavadindamas "Luce" (Šviesa). Tuosyk buvo bandyta šviesti su elektros lemputėmis drobėje virš orkestro, bet dėl miniatiūriško ir primityvaus šviesos sutvarkymo auditorijoje negauta jokio įspūdžio.

Rimskis-Korsakovas C-dur tonaciją vaizduodavosi baltos spalvos, Skriabinas — raudonos. Pirmajam A-dur buvo rožinis, antrajam — žalias. Tik mažai kur juodu tesutinka dėl spalvų vienodumo. M. K. Čiurlionis jautė savas spalvas tam tikriems garsams, nesilaikydamas nei vieno, nei antro rusų kompozitoriaus. Jis, išstudijaves įvairių mokslų gelmes, sudarė savą spalvų teoriją, kuri niekur nebuvo dar bandyta.

Tiesa, lenkų tapytojas Spies savo laiku buvo sukūręs keletą paveikslų muzikaliniais Chopino preliudijų vardais, bet tie vaizdai, sulyginus su Čiurlionio, yra tik paprasti gamtos paveiksliukai, malonūs akiai pažiūrėti, bet nieko daugiau nesaką. Ten nėra jokios gyvybės spalvoje bei jokio numedžiaginimo, o vien tik — gryna statika. Pavyzdžiui, E-moll (Nr. 4) preliudijos vaizde matome balkone palinkusią moterį, neva jūros ar ežero krante; H-dur (Nr. 11) — gražus parko takelis kalnuotoje vietoje, tur būt, upės pakrantėje, tolumoje — porelė kalbasi; G-moll (Nr. 22) — jūros banga, atsitrenkusi į uolas, plyšta plačiai išsipurkšdama. Koks nesugebėjimas atvaizduoti nors iš tolo, kad tuose paveiksluose turi būti muzika.

Tokius darbus, kokius sugebėjo mums palikti Čiurlionis, ligi tolei nežinojo žmonijos kultūros istorija: jis buvo kaip muzikoje, taip ir tapyboje iš vienos pusės išmokslintas, gilus mąstytojas, iš antros — genijus. Šios dvi milžiniškos paiėgos, sujungtos vienumon, galingai skamba žiūrovų sielose. Jo simfoninė poema "Miške" ir "Jūra" kuria realiai (programinė muzika) įvardytus vaizdus, o jo sonatos ir preliudijos atkuria girdimuosius muzikos garsus. Tik reikia suvokti ir įsijausti į Čiurlionio kalbą: tada ji bus mums gyva, suprantama, sava, vedanti mus į aną laimingąjį meno pasaulį.

Toks tai buvo Čiurlionis, tokius mums paliko savo nemirtingus kūrinius.

LAIŠKAI RAŠYTOJAMS

POETUI

KAŽKUR MŪSŲ ŽEMĖJE

APIE POETO BŪTĮ IR KŪRYBĄ

Mielasis Bičiuli,

Mudu esame pažįstami jau labai seniai. Mačiau Tave bėgiojantį tėvų namuose "dar be kelnyčių" (V. Nemunėlis); paskui svaidantį akmeniukus į seną mūsų Nemuno srovę; paskui kopiantį gimnazijos laiptais knygų ryšulėliu po pažastimi; paskui uoliai rymantį universiteto skaitykloje, o sekmadienio popietėmis tyliai vaikščiojantį su mylima mergaite Mickevičiaus slėnio pakrantėmis; paskui sėdintį redaktoriaus kėdėje ir pavakariop skubantį į Tavęs pasiilgusį šeimos židinį. Žmogiškasis Tavo kelias buvo toks pat, kaip ir mūsų visų: Tu gimei, augai, mokeisi, mylėjai ir kentėjai; Tu kovojai už duoną ir už idėjas, už Dievą ir už Tėvynę; Tu buvai persekiojamas ir ištremtas; Tu ir dabar stovi kur nors prie slenkančio diržo ir lauki šeštadienio, kada galėsi atsiimti savo sunkiai pelnytą žemiškąjį atlygį. Todėl kiekvienas, kuris žiūrės į Tave tiktai biografo akimis, nieko ypatingo nepastebės. Tu būsi jam tik vienas iš anų milijonų žemės vabalų, kurie vadinasi *žmonėmis* ir kuriems maža tautelė Jonijos salose kadaise yra davusi *protingų padarų vardą*. Tu būsi jam net nelabai vertas šio seno vardo, nes Tavo gyvenimo kelyje jis suras nemaža ir *neprotingų* šuolių: štai, čia Tu kvailai pasielgei meilėje; štai, ten pasirodei esąs neekonomiškas; štai, vėl įsikišai į ne savo reikalą ir įsigijai priešų ar sugadinai savo garbę, štai, net mėginai kelti tautą tada, kai ji norėjo miego... Biografas iškas ir vieną kitą Tavo nuodėmę, ir vieną kitą ydą bei nedorybę, ir ligą, ir fizinį bei dvasinį išsekimą. Įprastinėje gyvenimo šviesoje Tu pasirodysi esąs silpnas ir pilkas žmogelis. Tavo biografinio paveikslo akivaizdoje nevienas nustebs, kaip galėjo Novalis vadinti poetą pasaulio išganytoju ir gamtos mesiju; kaip jis galėjo laukti iš jo visuotinio perkeitimo ir jo kelią laiky *via sacra*[1]).

O vis dėlto aš nenorėčiau būti suvedžiotas kasdieninės Tavo būties. Aš norėčiau prasilaužti pro jos lukštą ir paregėti Tave giliausioje *Tavo paties* tikrovėje. Biografinis Tavo paveikslas man visados atrodo esąs netikras. Jis yra nutapytas per daug ryškiomis *kasdienybės* spalvomis, o kasdienybė, mielas Bičiuli, juk yra ne kas kita, kaip gilus prapuolimas pasaulyje. Ji Tavęs neatskleidžia. Ji Tave tik pridengia. Juk argi mes regime Viešpaties Dievo esmę septintąją dieną, kada Jis ilsėjosi nuo savo darbų ir popietėmis vaikštinėjo po gražų rojaus sodą? Tur būt ne! Tur būt, šią esmę mes randame kaip tik pirmosiomis šešiomis *kūrybos* dienomis, kada Jo žodžiu suūžė vandenys, sušvito žvaigždės, išsprogo želmens, surykavo girių paukščiai bei žvėrys ir galop pasirodė pats Jo paveikslas, Jo šūksnio tobuliausias atoliepis — *žmogus*. Dievo veikalai yra kelias Jam pažinti. Pro savo rankų darbus Jis prabyla Pats didžiąja savo paslaptimi. Argi tai nėra nurodymas, kaip man eiti ir į Tave, garbingasis kūrėjau? Visas Tavo kelias, kurį man papasakos Tavo biografas, bus tik sekmadieninis poilsis, tik popietinis pasivaikščiojimas po žemiško rojaus sodus, kuriuos mes vadiname meilės, šeimos, visuomeninio veikimo ar kuriais kitais vardais. Tačiau pati tikroji Tavo esmė, pats tikrasis Tavo pašaukimas apsireikš ne čia. Jis apsireikš ten, kur jis apsireiškė ir Tavo Pirmavaizdžio, ano Didžiojo Kūrėjo, mūsų Viešpaties Dievo, būtent: *kūryboje*. Tavo veikalai kalbės apie Tave. Tavo kūriniai Tave paliudys, apreikš, pagarbins arba pasmerks. Tavo šešios kūrimo dienos bus tikrasis Tavo gyvenimas ir giliausia Tavo biografija. Todėl man nelieka nieko kito, kaip tik pamiršti seną mūsų pažintį ir atsivožti Tavo knygas, atvožiant sykiu ir Tave patį, kasdienybėje neregėtą, nepatirtą, užtat tikrą ir savą. Kasdienybėje Tu esi *kūrinys*: to paties Viešpaties, kaip ir mes visi. Užtat savo veikaluose Tu esi *kūrėjas*, ir šia savo žyme Tu prašoksti visus tuos, kurie yra tik padarai anos Didžiosios Priežasties. Kasdienybėje Tu esi silpnas ir menkas, gal net menkiausias iš mūsų visų, nes ši antroji mūsų tėvynė Tau yra dar labiau *vėjinga* ir *keista*, negu mums[2]). Tu čia klumpi ir žadini mums užuojautos bejėgiu savo veidu. Užtat savo veikaluose Tu pasirodai, kaip Adomo Mickevičiaus Konradas iš "Vėlinių" didžiosios improvizacijos: Tu mindai pranašus ir išminčius; Tu stabdai savo žvilgiu paukščius ir kometas; Tu išpleti savo sparnus nuo rytų lig vakarų ir jais apglobi visą žmogiškąjį laiką. Tu dainuoji, ir Tavo giesmė "yra nemarybė". *Pats būdamas mirtingas, Tu kuri nemirtingų dalykų.* "Ką gi didesnio įstengei sukurt,

[1]) Plg. W. Rehm, Orpheus. Der Dichter und die Toten, 75—91 p. Duesseldorf 1950.

[2]) Plg. R. M. Rilke, Duineser Elegien, 31 p. Insel-Verlag 1949.

Dieve?'"[3]) — klausia Tavo akivaizdoje ne tik Mickevičiaus Konradas, bet ir kiekvienas šios žemės mirtingasis.

Argi tad ne šioje didybėje slypi tikroji Tavo būtis? Tu esi kūrėjas ir šiuo atžvilgiu Tu atspindi Dievo-Kūrėjo paveikslą žymiai ryškiau, nei kas kita. Ignaz Zangerle tvirtina, kad poetai "turį priklausyti prie Viešpaties numylėtinių"[4]). Ir iš tikro! Juk argi ne per juos prabyla Jo kūrybiškumas pačiu gražiausiu bei prasmingiausiu pavidalu? Argi ne jie išlaiko žemėje prarastosios aukštesnės tikrovės atsiminimą bei ilgesį? Argi ne jie ruošia anas aukso taures, į kurias Malonė pila keičiantį dieviškąjį vyną? Neveltui tad Mickevičiaus Konradas tiktai Dievą ir gamtą telaiko vertais klausytis jo giesmės. Jis dainuoja ne žmonėms. "Tas nelaimingas, kurs žmonėms dainuoja'"[5]). *Poetas dainuoja Dievui.* Gali ši jo giesmė kartais būti ir labai išdidi; gali ji virsti net grasymu ir kova; kiekvienu tačiau atveju ji sklinda Dievo linkui; kiekvienu atveju ji yra skirta anam Didžiajam Kūrėjui. *Poeto giesmė yra Viešpaties verta todėl, kad jos giliausias turinys yra Jis Pats savo paslaptyje.* Poetas yra ne kas kita, kaip Dievo šauklys. Tai ano pradinio rytmečio vyturėlis, neturįs jokio kito paskyrimo, kaip čiulbėti. Tai anų pirmykščių kūrybos dienų aidas, išlikęs visuotiniame nuodėmės apkurtime. Todėl gili nuostaba pagauna mus visus, išgirdus šį čiulbesį, šį nepaprastą garsą iš anapus. Ir mes klausiame: kas gi yra tasai, kurs šitaip gieda? Kas yra jo giesmė? Argi šis paprastas pilkas žemės paukštis nėra dailidės sūnus iš Nazareto? Argi jis nėra mūsų giminės? O vis dėlto jis mums sako kažką *nauja.* Ne, ne nauja! Jis sako mums *mūsų pačių* giliausius ilgesius. Jis sako mus pačius, bet taip, kaip mes nesame, tačiau kaip trokštame būti. Šis paprastas pilkas žmogelis atsistoja priešais mus mūsų troškulio pavidalu. Jame mes atpažįstame patys save. Jis yra antrasis mūsų Aš. — Kas tad yra šis žmogus? Ir kaip jisai būna sunkioje mūsų žemėje? Kokia yra šito vyturiško jo buvimo prasmė? Kodėl jis gieda ir ką reiškia ši jo giesmė?

Štai klausimai, mielas Bičiuli, kurie iškyla savaime, pažvelgus į Tave, *kaip į kūrėją,* pasklaidžius Tavo veikalus, pasiklausius Tavo giesmės. Jie yra sunkūs, nes poetų mūsų žemėje yra nedaug, o juos klausančių bei suprantančių žmonių dar mažiau. Bet pamėginkime į juos atsakyti! Pamėginkime suvoktì Tavą būtį, kuri kartais gal net ir Tave patį nustebina, kuri tačiau savo esme yra pati tikroji *žmogiškoji* būtis. Hoelderlinas sykį yra pasakęs, kad "žmogus gyvena žemėje poetiškai". Jeigu pripažinsime, kad taip iš tikro yra, tuomet poetas kaip tik bus paties žmogiškumo išraiška, išraiška to, kas kasdienybės nuo mūsų yra paslėpta, bet kas poeto būtyje apsivalo ir prašvinta. *Nagrinėti poetinę būtį todėl reikš nagrinėti šį paslėptąjį žmoniškumą.* Ir čia, tur būt, bus priežastis, kodėl poetai visais amžiais yra traukę savespi mūsų dėmesį; kodėl mes juos laikėme ir tebelaikome pranašais, žyniais, magais, vadinasi, *aukštesniais žmonėmis;* aukštesniais ne dorine prasme, bet prasme ano pasislėpusio, mūsų akims pradingusio žmogiškumo, kuris prabyla jų kūriniuose, sukeldamas mumyse, kaip ir anuose Maeterlincko vaikuose, norą pasiimti mus apsupančių daiktų sielas ir eiti ieškoti Mėlynos Paukštės, tos išnykusios mūsų būties svajonės. Mes stebimės šiais žmonėmis ir laikome juos atkeliavusius iš anos tolimos šalies, kur Mėlyna Paukštė gyvena. Juk iš kurgi jie tiek daug žinotų apie aną mūsų visų pamirštą kraštą? Ir kaipgi jie galėtų mums taip gražiai apie jį pasakoti? Jie turį būti jo gyventojai. Jie turį būti jo pasiuntiniai pas mus. Poetinės tad būties sklaida, brangus Bičiuli, nėra Tavo *asmeninio* buvimo bei veikimo nagrinėjimas. Tai nagrinėjimas kažkokių žmogiškųjų gelmių apskritai. Tai žvilgis atgal į prarastą žmonijos kelią. Tai susimąstymas ties užtrenktais rojaus vartais, kurių raktas yra nusviestas į užkeiktas poetinės būties gelmes. Ir kai šios gelmės sujunda, kai suūžia požeminės jų srovės, tada išgirstame paskendusiųjų varpų gaudimą — aną didįjį šauksmą į savą Tėvynę, ir mes suklustame, ir pasidarome tylūs, ir statomės palapines ant šių ūžaujančių gelmių kranto, nes čia mums gera yra *būti.* Žemėje būti yra sunku. Bet štai, poeto giesmė išvaduoja mus iš buvimo sunkumo. Ji perkelia mus į naują būties sritį. Jos paliesti mes pradedame naujai būti. Argi tad klydo Rilkė, teigdamas, kad "giesmė yra buvimas"?[1]) Ir ar klystame mes, laikydami poetinę būtį žmogiškiausia būtimi ir jos sklaidoje regėdami kelią prieiti prie paties žmogiškojo branduolio? Poetas yra ne tik Dievo šauklys. Jis yra ir *žmogaus* šauklys. Ir kaip tik todėl jis šaukia žmogų, kad gieda Dievą. Jis yra Viešpaties pasiuntinys žmogui vaduoti. Jis yra *aggelos* pirmykšte graikiškąja šio žodžio prasme. Todėl jo būtyje žmogus ir apsireiškia kaip Dievo paveikslas; apsireiškia ryškiausiai, kiek mes jį galime paregėti šioje apgadintoje ir malonės neperkeistoje gamtinėje tikrovėje. *Poetinės būties klausimas esmėje yra žmogaus klausimas.* — Šį klausimą pastatyti yra mano laiško prasmė, mielas Bičiuli.

I.

"Kam yra poetai vargingu metu?" — klausia Hoelderlinas savo elegijoje "Duona ir vynas" ir atsako: jie yra "tarsi šventi vyno dievo kunigai, šventą naktį keliaują iš krašto į kraštą". Atsirėmęs į šį Hoederlino klausimą ir atsakymą, Martin Heidegger skleidžia gilias perspektyvas poeto prasmei žemėje[2]). Vargingas *metas,* jo supratimu,

[1]) Plg. M. Biržiška, Iš Adomo Mickevičiaus raštų, 82—86 p. Kaunas, 1922.

[2]) Die Bestimmung des Dichters, 15 p. Freiburg i. Brsg. 1948.

[3]) Op. cit. 83 p.

[4]) Sonette an Orpheus I d. 3 son. 47 p. Insel-Verlag 1949.

[5]) Plg. Holzwege, 248—295 p. Frankfurt a. M. 1950.

yra ne tik dabartinis gyvenamasis mūsų istorijos tarpsnis, bet apskritai visas žemiškasis mūsų buvimas. *Vargingas* jis yra todėl, kad pažymėtas *Dievo stoka*. "Ne tik dievai ir Dievas yra pabėgę, bet pats dievybės žibėjimas yra užgesęs pasaulio istorijoje" (248 p.). Pasaulio buvimas yra pasinėręs į naktį. "Pasaulinė naktis skleidžia savo tamsą" (ibd). Ir ji skleidžia ją vis labiau. Žemiškasis buvimas darosi vis vargingesnis. "Jis yra pasidaręs jau toks vargingas, kad nepajėgia pastebėti Dievo stokos, kaip stokos" (ibd). Kokia tad yra poetų paskirtis šią pasaulinę naktį, šį vargingą žemės buvimo metą? Hoelderlinas liepia jiems, kaip aniems seniesiems Dionizo kunigams, eiti iš krašto į kraštą. Heideggeris šį poetinį Hoelderlino uždavinį išreikšti šitokiu posakiu: "Būti poetu vargingą metą reiškia: stebėti pabėgusių dievų pėdsakus" (251 p.), nes juo toliau, juo labiau šie pėdsakai dyla, ir žmonija pradeda nustoti nuovokos, kuris kelias veda į dievų karalystę. Poetų pašaukimas ir yra neleisti šiems pėdsakams išnykti; priminti juos žmonėms, parodyti juos, apreikšti juos savo giesmėje. *Poetai yra dieviškųjų pėdsakų saugotojai.* Viskas pasaulyje yra apdilę ir apirę. Dievas miręs arba pabėgęs. Mirtis neaiški. Meilė neišmokta. Bet kol yra poetų, tol pro visus šiuos griuvėsius tebešvyti praėjusiųjų dievų pėdos ir kelias į jų karaliją tebėra regimas. Ir tik tada, kai poetai iš pasaulio išnyks, kai istorija iš tikro pasieks O. Spenglerio pranašautą žieminį kultūros tarpsnį ir "vietoje lyrikos imsis technikos, vietoje tapybos statys laivus"[8]), tada ateis pasaulio vidurnaktis ir jame užges paskutinė dieviškumo žara; tada kelias į dievų karaliją bus galutinai prarastas. Tačiau kol dar esama šių dieviškųjų vyturių gęstančioje mūsų padangėje, tol esame tikri, kad viršum mūsų dar tebešviečia saulė, nors jos patys kartais ir nebematome.

Štai kokios prasmės turi poetų buvimas vargingą žemės gyvenimo metą. Tačiau kuo jie šiuos dievų pėdsakus saugo? Kuo jie pridengia juos nuo visa naikinančio bei dildančio laiko? Ne kuo kitu, kaip *savo giesme*. Kitokios priemonės jie neturi. *Ne poetų asmenybė yra dieviškumo sargas pasaulyje, bet jų kūriniai.* Tačiau ar tai nėra apgaulė? Ar poeto giesmė nėra tik svajonė? Ar ji nėra tik graži fantazija? Ar ji nesudūžta, susidūrusi su tikrove ir ar tikrovė neatskleidžia jos apgaulingumo? Iš tikro, šie klausimai yra toki svarbūs, kad prie jų reikia valandėlę stabtelėti, mielas Bičiuli. Nuo jų išsprendimo priklausys, ar Tu būsi mums Dievo vyturys, skelbiąs *tikrą* būties pavasarį, ar tik iš laikrodžio išskrendanti gegutė, kad savo trumpu sukukavimu į valandas sutrumpintum nuobodų mūsų laiką ir padėtum greičiau jį pamiršti.

Tur būt, atsimeni, kaip Gogolio apysakoje "Taras Bulba" Bulba nusiveda pakrūmėn išdaviką savo sūnų ir, atlaužęs šautuvo gaidžiuką, jam sako: "Aš tave pagimdžiau, aš tave ir užmušiu". Ir mes sudrebame, kai trinktelia Bulbos šūvis. Mes jaučiame, kad pagimdymas dar nėra pagrindas savo gimdiniui nužudyti. Tačiau mes nė kiek nesijaudiname, kai Dostojevskis savo romane "Nusikaltimas ir bausmė" iškeliaudina Svidrigailovą į Ameriką tuo būdu, kad pasiųsdina jam kulką į smilkinį. Dar mažiau piktinamės, kai Miguel de Unamuno savo "Ūkanose" nutaria nužudyti savo veikėją Perezą, bet dar leidžia šiam atkeliauti į Salamanką pas rašytoją ir prašyti pasigailėti jo gyvybės. Koks čia yra skirtumas? Ogi tas, kad Bulba yra savo sūnaus tik tėvas, tik gimdytojas, tuo tarpu Dostojevskis ir Unamuno yra Svidrigailovo ir Perezo k ū r ė j a i. Posakis "aš tave pagimdžiau, aš tave ir užmušiu" yra klaida, net jeigu ją darytų ir literatūros personažai. Bet posakis "aš tave sukūriau, aš tave ir užmušiu" yra gili tiesa. Jis išreiškia absoliutinį kūrinio priklausomumą nuo savo kūrėjo, priklausomumą pačioje būtyje. Viename savo laiške Hoelderlinas poetinę kūrybą yra pavadinęs "nekalčiausiu iš visų užsiėmimų" kaip tik todėl, kad *kūrybos pasaulyje nėra apsisprendimo rimties.* Tavo, mielasis Poete, sukurtoje tikrovėje nėra nei puolimo nei atpirkimo, nei rojaus nei Golgotos. Tu šauki žmones iš nebūties ir juos žudai, nejausdamas už tai nė mažiausio sąžinės graužimo. Tu vaizduoji juos padugnėse, nemanydamas nusikalstąs šeštajam Dievo įsakymui. Tu diegi į jų širdis meilę ir neapykantą; Tu juos jungi ir skiri, nusmukdai ir pašventini — visiškai pagal savo nuožiūrą, nesiimdamas už tai jokio atsakingumo. Savosios plunksnos pasaulyje Tu nesi būties sargas, kaip kad mes visi savoje tikrovėje, bet būties viešpats: jos valdovas ir jos dievas. Tavojo pasaulio būtis yra visiškai Tavo rankoje čia iš tikro yra neaprėžta, ir Tavo užsiėmimas čia Tu ją sukuri, Tu gali ją ir sunaikinti. Tavo laisvė yra nekalčiausias.

Tačiau argi nepastebi, mielas Bičiuli, kad visas šis iš Tavo rankų išėjęs pasaulis yra netikras; kad jis yra tik fantazija, tik žaidimas? Tu tik todėl turi jame neaprėžtos laisvės, Tu tik todėl nesi už savo veikėjų likimą atsakingas ir gali su jais elgtis, kaip tinkamas, kad visa tai priklauso ne tikrovės, o žaismo sričiai. Mes niekados savo užsiėmimais nežaidžiame. Mes visados *dirbame* ir už savo darbus esame atsakingi. Mūsų pasaulis yra tikrovė: sunki, nuodėminga, pilna kraujo, vargo ir skurdo, bet sykiu meilės, džiaugsmo ir šventumo. Tuo tarpu Tu nedirbi: Tu *žaidi*. Juk labai juokingai skambėtų posakis: "Brazdžionis padirbo eilėraštį, Jankus padirbo romaną" ... Romanus *daryti* yra lemta tik mums, nepoetams. Užtat šie mūsų "romanai" nebėra nekaltas užsiėmimas. Tiesa, pasitaiko ir Tau šios rūšies romanų padaryti, nes ir Tu nešioji mūsų prigimtį ir todėl kartais pasiduodi jos vilionėms. Tačiau Tavo, *kaip poeto*, pasaulis kyla anaiptol ne iš darbo, bet iš žaismo. Tu būni žaisdamas. Tavo džiaugsmas yra visą laiką žaisti ant žemės rutulio, jeigu čia pritaikysime Šventraščio žodžius (plg. Išm. 8, 28). J. Huizinga yra pavadinęs kultūrą kuriantį žmogų "žaidžiančiuoju žmogumi — homo ludens" ir bandęs žaisme įžiūrėti giliausią

[8]) Untergang des Abendlandes I, 57 p. Muenchen 1920.

A. PINKHAM RYDER JŪROSE

kultūros esmę[9]). Ir ne be pagrindo. Kiekviena kultūros sritis yra *kūryba,* vadinasi, žaismas. Vis dėlto giliausia ir tiesiogine prasme šis Huizingos posakis tinka tik Tau, Poete. Tik tu esi tikrasis *Homo ludens*: ne tik savo polinkiais bei pergyvenimais, bet ir savo pašaukimu. *Poetiškai būti reiškia žaisti. Poetinė egzistencija yra žaismas.*

Bet jeigu taip, argi tuomet nebuvo S. Kierkegaardas teisus, sakydamas: "Kiekviena poetinė egzistencija yra nuodėmė, nes čia kuriama, užuot buvus; nes čia rūpinamasi gėriu ir tiesa tik vaizduotėje, užuot egzistencialiai stengusis jais būti"[10]). Pats Kierkegaardas buvo įsitikinęs savo teisingumu, todėl metė kūręs, užgniaužė savyje poetą ir stengėsi *būti.* Jis mėgino pasilikti tiktai kūrinys, išsižadėdamas kūrėjo būsenos. Jis norėjo būti tik būties sargas, bet ne jos viešpats. Ar šis žygis jam pavyko, galime pagrįstai abejoti, nes kažkoks gilus nusivylimas žymi visą jo asmenybę ir jo darbus. Tuo tarpu jis pats yra teigęs, kad poetinė egzistencija "turi kažką bendra su nusiminimu ir rezignacija"[11]). Nepergalėdamas savyje nusiminimmo, Kierkegaardas parodė, kad nė poetinės egzistencijos jis visiškai pergalėti nepajėgė; kad ji jame pasiliko visą jo gyvenimą ir žadino jame nusiminimą. *Kurti, užuot buvus, yra kiekvieno poeto likimas,* net jeigu jis ir nenorėtų su juo susitaikyti. — Bet ar tai nėra nuodė-

[9]) Plg. Homo ludens. Kultur als Spiel des Menschen. Amsterdam 1940.

[10]) Die Krankheit zum Tode, 72 p. Jena 1938.

[11]) Op. cit. ibd. — Plg. be to W. Rehm, Experimentum medietatis, 197 p.

miłga? Ar Kierkegaardo bėgimas nuo poetinės būties nėra pateisinamas? Ar iškeisti tikrovę į fantaziją ir paversti ją sapno pasauliu nėra nusikalsti būčiai? Galima, sykį esant poetu, nuo savęs ir nepabėgti. Bet ar nėra būdingas pats šis bėgimas, pats šis noras bėgti? Juk tarp dviejų žaismo akimirkų reikia nebe žaisti, bet jau būti. Kas tad yra poetui šis buvimas, kuris atsiveria žaisminėje jo egzistencijoje? Ne kas kita, kaip tuštuma. Todėl nevienas pabūgsta šios tuštumos ir mėgina paversti ją *tikra* būtimi, paneigdamas visą *žaisminę* savo būtį. Gera yra Dievui, kad jis kuria nuolatos ir kad jo kūryba niekados nenutrūksta. Ir bloga yra žmogui, kad jis turi savo žaismą pertraukti ir pradėti būti, užuot kūręs. Poetai šią pertrauką pergyvena labai skaudžiai, nes *jie nemoka būti*. Bet ar šis nemokėjimas nėra kažkoks nesusipratimas? Ar jis nėra paniekinimas tikrovės fantazijos naudai? — Visi šie klausimai atsistoja prieš Tave, mielas Bičiuli, labai aštriai. Visi jie reikalauja kažkokio gilesnio atsakymo, kažkokio gilesnio įžvelgimo į poetinės būties prasmę. Kas gi iš tikro yra poetinė kūryba: žaismas ar būtis? Kas gi iš tikro yra poetas: svajotojas ar būties kūrėjas? Kas gi iš tikro yra poetinė egzistencija: nuodėmė ar Viešpaties malonė? — Pamėginkime į visa tai atsakyti.

II.

Vargingam mūsų žemės metui darantis vis sunkesniam, pasaulinei nakčiai vis labiau temstant, mes pametėme iš akių, Bičiuli, ne tik dievų pėdsakus, bet netekome net nuovokos apie jų buvimo būdą. Kad *poetinė kūryba yra žaismas*, tuo niekas negali abejoti. Jau pats tik vienas jos sugretinimas su darbu parodo jos žaisminį pobūdį. Todėl Heideggeris, aiškindamas minėtą Hoelderlino teigimą, kad poetinė kūryba esanti nekalčiausias iš visų užsiėmimų, ir sako: "Poetinis kūrimas pasirodo kukliu žaismo pavidalu. Su nieku nesusirišęs jis išranda savą vaizdų pasaulį ir pasilieka įsijungęs į vaizduotės sritį. Todėl šis žaismas ištrūksta iš apsisprendimo rimties, nes apsisprendimas šiaip ar taip yra kaltas. Tuo tarpu poetinis kūrimas yra visiškai nekaltas ir sykiu nepasėkingas... Poetinis kūrimas yra lyg sapnas, bet ne tikrovė; žaismas žodžiais, bet ne veikimo rimtis"[11]). Todėl į pirmąjį klausimą, kas yra poetinė kūryba: žaismas ar būtis, turime atsakyti: *žaismas*. Bet kas gi yra žaismas giliausia savo esme? Sutemusiame mūsų buvime žaismas mums atrodo kažkokios nerimties apraiška. Tiesa, mes kartais dar žaidžiame, bet šiam žaismui skiriame tik *atotampos po darbo* prasmę. Žaismas yra įsijungęs mums į tą pačią mūsų kasdieninio buvimo reikalų eilę, kaip miegas, valgis, poilsis... Aukštesnės prasmės mes jame nebematome. Jis yra virtęs tiktai kūniniu, tik sveikatos — nervų ir raumenų — priemone, o dvasinė ir dieviškoji jo žymė yra visiškai užtrinta. Todėl kai žemėn atėjo Kristus ir atnešė Evangeliją — *Linksmą Naujieną* —, mes priėmėme ją, tiesa, kaip naujieną, tačiau niekaip nesupratome, kodėl ji turi būti *linksma*. O jeigu vis dėlto būtume supratę? Jeigu linksmoji jos pusė būtų atsistojusi mums prieš akis visu savo gaivalingumu? Ką mes būtume tuomet darę? Ne ką kita, kaip tai, ką skelbė pranašas: "Džiūgaukite Viešpačiui visos šalys: linksminkitės, džiaukitės ir žaiskite! Giedokite psalmes Viešpačiui kanklėmis, kanklėmis ir arfos skambėjimu; trimitais ir ragų balsais džiūgaukite Viešpaties Karaliaus akivaizdoje. Tegul ūžia jūra su savo pilnybe ir žemės rutulys su savo gyventojais. Teploja upės rankomis, kartu tedžiūgauja kalnai Viešpaties akivaizdoje, nes jis ateina: jis ateina valdyti žemės" (Ps. 97, 4—9). Kitaip sakant, *mes būtume žaidę*: visa žemė su savo gyventojais ir su savo gamta būtų žaidusi ateinančio Viešpaties akivaizdoje. Visuotinis džiaugsmas, apsireiškiąs žaismo pavidalu, stovėjo pranašo regėjimuose, kaip atsakymas į Viešpaties Karaliaus pasirodymą žemėje. Ir ką šis visuotinis žaismas būtų atskleidęs? Ar visuotinę nerimtį? Anaiptol! *Jis būtų atskleidęs visuotinį išvadavimą ir žmogaus perėjimą į naują būtį*. Psalmės ir giesmės, kanklės ir arfos, trimitai ir ragai, ūžaujančios upės ir jūros būtų buvę šio *naujo buvimo ženklai*. Išvaduotasis žmogus būtų pradėjęs būti žaisdamas. Šiandien mes taip ir darome. Deja, tiktai bažnyčiose trumpų liturginių valandėlių metu, nes visa mūsoji kasdienybė tebėra valdoma nuodėmės, o *nusidėjėliai nežaidžia*. Tačiau kulte kaip tik išeina aikštėn anasai visuotinis džiaugsmas. *Liturgija yra žaismas Viešpaties Karaliaus akivaizdoje ir tuo pačiu atpirktojo žmogaus būsena.*

Bet grįžkime, mielas Bičiuli, atgal: grįžkime į pačią būties pradžią ir pažiūrėkime, ar ir ten kartais nerasime žaismo. Paskaitykime šiam reikalui Mergelės Marijos Prasidėjimo (8 gruodžio) ir Gimimo švenčių epistolą, paimtą iš Išminties knygos. Ten kalbama apie Dieviškąją Išmintį (Sophia), kuri yra buvusi anksčiau, negu atsirado žemė, negu iškilo kalnai, negu ištryško vandenų šaltiniai. Bet ši Amžinoji Išmintis nebuvo tik neveikli kūrybinių Viešpaties veiksmų stebėtoja. *Ji buvo tvarkomasis jų pradas*. Ji pati pasisako, kad ji buvusi pas Dievą ir visa tvarkiusi (plg. Išm. 8, 27). Tačiau *kaip*? Kaip reiškėsi šis tvarkomasis Dieviškosios Išminties veikimas? Atsakymą taip pat duoda ji pati: "Man buvo džiaugsmo diena iš dienos žaisti Jo akivaizdoje, visą laiką žaisti ant žemės rutulio" (Išm. 8, 28). Vadinasi, *žaismas buvo Dieviškosios Išminties veiksena*. Žaisdama ji svėrė vandenų šaltinius, žaisdama ji vedė jūros ribas, žaisdama ji stiprino žemės pamatus. Kas tad yra žaismas šiuo atžvilgiu? Ne kas kita, kaip *dieviškosios būties buvimo bei veikimo būdas*. Ir čia mes, mielas Bičiuli, staiga paregime esminį ryšį tarp šio Dieviškosios Išminties žaismo ir ano atpirktojo žmogaus žaismo. Atpirktasis žmogus juk yra ne kas kita, kaip sudievintasis žmogus. Tai žmogus įsijungęs į dieviškąjį gyvenimą, pripildytas dieviškuoju

[11]) Hoelderlin und das Wesen der Dichtung, 4—5 p. Muenchen 1937.

turiniu, perskverbtas dieviškąja malone, atstatytas į pirmykštę dieviškąją savo būtį. Ar tad nuostabu, kad šitas žmogus, pripildytas dieviškumu, prisiima ir dieviškąjį buvimo bei veikimo būdą, būtent: *žaismą?* Ar nuostabu, kad amžinasis Dieviškosios Išminties žaismas ant žemės rutulio apsireiškia ir atpirktojo žmogaus gyvenime? Anos ateinančio Viešpaties akivaizdoje skambančios kanklės ir arfos, anie gaudžiantieji ragai ir trimitai, anos rankomis plojančios upės ir ūžaujančios jūros yra ne kas kita, kaip tik menkutė atšvaista šio Dieviškosios Išminties begalinio žaismo pačia būtimi. Atpirktasis pasaulis įsijungia į dieviškąją būseną ir tuo pačiu apreiškia šią naują savo būtį žaismo forma. *Dieviškoji ir sudievintoji būtis būna žaisdama.* Žaisti — jai reiškia būti.

Ir čia, Bičiuli, atsiveria nepaprastai didingos perspektyvos visai poetinei kūrybai. Jeigu poetinė kūryba yra žaismas, o tokia ji yra pačia savo esme, tai tuo pačiu ji yra kažkokios aukštesnės būties išraiška; tuo pačiu ji yra išraiška anos dieviškosios būties, kuri, Amžinosios Išminties tvarkoma, įsivelka į žaismo drabužį. Poezijoje būtis prabyla dieviškuoju savo pagrindu; būtis, nepaliesta nuodėmės prakeikimo; būtis, kurioje pakanka žaisti, kad būtum, neuždarbiaujant gyvenimo duonos savo kaktos prakaitu. Žaisminis poezijos pobūdis išskiria ją iš visos nuodėmingos ir todėl darbu apsunkintos mūsų tikrovės; išskiria tam, kad mus keltų į kitą, aukštesnę bei tikresnę, tikrovę. *Poezija yra esmingai šauklys aukštyn;* šauklys ne poeto intencija, bet pačiu kūrinio buvimu pasaulyje. Jau tik pats vienas poetinio kūrinio pasirodymas yra mūsų kvietimas kopti aukštyn. Pati poetinė būtis yra dieviškumo skelbėja. Pats kūrinys yra anos tikrovės išraiška. Gali poetas apie tai visai negalvoti; gali jis net priešingai norėti; gali savo sąmonėje jis būti net ateistas; tačiau savo kūriniu jis visados reikš dieviškosios būties buvimą bei veikimą; savo kūriniu jis visados skelbs pražygiavusį per pasaulį Dievą ir saugos Jo pėdsakus pasaulinės nakties tamsoje.

Čia kaip tik ir glūdi *metafizinė* poetinės kūrybos prasmė. Nevienas krikščionis, tyrinėdamas poeziją, yra kėlęs *rojinį* jos pobūdį. Sakysime, J. Maritainas teigia, kad poezijoje ir apskritai mene įsikūnija šv. Pranciškus Asyžietis, sakąs žvėrims pamokslą. Ką Maritainas nori tuo pasakyti, paaiškina tolimesni jo žodžiai: "Menas vaizdais atstato rojų: ne žmoguje, ne gyvenime, bet sukurtame veikale"[13]). Jis atstato pirmykštę vienybę bei sandorą tarp daiktų, tarp žemės ir dangaus, tarp žmogaus ir Dievo."Čia viskas, sako Maritainas, yra tvarka ir grožis; čia nėra jokio suskilimo; čia susijungia juslingumas su dvasingumu; bet kuri aistra čia nušvinta; bet kuris kraujo karštis pakyla ligi protingumo; bet kuris žmogiškumas kvėpuoja dieviškumu"[14]). Tai, apie ką Ovidijus dainavo savo "Metamorfozėse" ir ką krikščionybė mums skelbia prarastojo rojaus paveikslu, visa tai apsireiškia poetinėje kūryboje. Todėl I. Zangerle ir sako, kad "poetas kalba iš sapno, iš žmonijos sapno apie rojų"[15]). Todėl E. Staiger ir tiki, kad "lyrikoje yra saugojama rojinio buvimo liekana"[16]). Visi šie posakiai nurodo į poetinės kūrybos skirtingumą nuo mūsosios tikrovės; visi jie tačiau išreiškia sykiu ir žmogaus ilgesį paregėti tai, ką poezija vaizduoja. Visais jai norima pasakyti, kad *poezija yra pirmykštės ir tikrosios būties paveikslas.* Ne tai yra tikra, kuo mes šioje žemėje gyvename ir rūpinamės, bet tai, kas mums poezijoje yra atskleidžiama. Ne poezija yra ištekėjusi iš mūsojo dabartinio buvimo, bet dabartinis mūsų buvimas yra nuklydęs nuo poezijos. Ne poezija yra iliuzija, bet šis nuodėmingas, pagal ateistinę svajonę sukurtas pasaulis. Todėl Charles du Bos nebijo teigti, kad "gyvenimas yra gavęs daugiau iš poezijos, negu poezija iš gyvenimo"[17]); daugiau ta prasme, kad poezijoje slypi aukštesnių jėgų, negu jų duoda mūsoji tikrovė, ir šios aukštesnės jėgos kaip tik darančios, kaip netrukus matysime, keičiančios įtakos visai būčiai. Šių svarstymų šviesoje darosi aiškus ir Heideggerio teigimas, kad "poezija nėra tik mūsų buvimą pagražinanti palydovė; nėra tik laikinis susižavėjimas, įsisiūbavimas ar pasilinksminimas. Poezija yra laikantis istorijos pagrindas"[18]). Kitoje vietoje Heideggeris sako, kad "poezija yra statantis būties ir visų daiktų esmės pavadinimas"[19]), ir paaiškindamas priduria, kad tai nėra bet koks pavadinimas: tai yra iškėlimas žodžio galia pačių būties gelmių. "Poeto sakymas yra statymas ne tiktai laisvos dovanos prasme, bet sykiu ir prasme žmogiškojo buvimo grindimo jo pagrinde"[20]). Kitaip tariant, poeto žodis nėra "išmislas", nėra grynas vaizduotės gaminys, bet būties statymas, jai pamato tiesimas. *Poetas grindžia būtį.* Jo "giesmė yra buvimas". Šie daug sykių kartoti Rilkės žodžiai suima savin giliausią poezijos prasmę. *Poezija reiškia būtį.* Bet ne šią apardytą, aptemusią, naktinę būtį, o aną aukštesnę, šviesią, pirmykštę, nekaltą, dieviškąją būtį. *Poezija yra žaismas.* Bet ne šis poilsio, atotampos, sveikatos ar atsigavimo žaismas, o anas dieviškosios būsenos žaismas. Poezija kaip tik todėl yra žaismas, kad ji išreiškia aukštesnę būtį. *Žaisti ir būti poezijoje, kaip ir dieviškoje pirmykštėje būtyje, yra vienas ir tas pat dalykas.*

Todėl poezijos ir tikrovės santykis, mielas Bičiuli, yra labai savotiškas. Jeigu minia laiko Tave svajotoju, fantastu, nerealiu žmogumi, tai ji ir klysta ir sykiu sako tiesą. Ji klysta, manydama,

---

[13]) Der Kuenstler und der Weise, 72 p. Augsburg.

[14]) Op. cit. ibd.

[15]) Die Bestimmung des Dichters, 15 p.

[16]) Grundbegriffe der Poetik, 18 p. Zuerich 1946.

[17]) Was ist Dichtung? 13 p. Freiburg i. Brsg. 1949.

[18]) Hoelderlin und das Wesen der Dichtung, 11 p.

[19]) Op. cit. 12 p.

kad tikra yra tai, ką ji turi ir kuo ji gyvena, o netikra, ką Tu sakai savo veikaluose. Bet ji sveikai jaučia, kad Tu neišsitenki šiame pasaulyje ir todėl savo kūriniuose iš jo ištrūksti. *Poezija iš tikro yra netikrovė, tačiau ne tikrovės paneigimu, bet jos peržengimu.* Poetinė kūryba tikrovės neneigia ir negali neigti. Ji ją naudoja, ji įima ją į save; ji be jos užtrokštų beorėje savo erdvėje. Bet iš kitos pusės, ji tikrovėje neišsitenka ir ja neišsisemia. Nuolatinis teigimas, kad menas nėra tikrovės fotografija, kaip tik ir išreiškia šį poetinį tikrovės peržengimą. Poezija stovi aukščiau už tikrovę: *ji yra antitikrovė.* Jean Cocteau savo laiške Maritainui yra gražiai pasakęs, kad "Dievas nereikalauja savo tikrovės nuorašo"[21]). Jeigu poetas nurašytų tik tai, ką Viešpats yra sukūręs, jo darbas neturėtų jokios prasmės. Tačiau poeto žvilgis siekia toliau, negu paprasta regimybė. *Jis baigiasi ne daiktais, bet už jų glūdinčiais ir juos laikančiais dieviškaisiais pirmavaizdžiais.* Poetas paskaito ne tai, ką Viešpats yra sukūręs, bet tai, ką Jis yra *norėjęs* sukurti. Jis įspėja Dievo mintį ir ją savo vaizdais išreiškia. Todėl poeto veikalai niekados nėra daiktų nuorašai, bet daiktų pratęsimas ilgi pat dieviškojo jų pagrindo. Poezija yra būties išpildymas. Ji yra tikrovės užbaigimas. Ji yra mūsų troškulio patenkinimas. "Kaip šventasis, — sako Maritainas, — atbaigia savyje atpirkimo darbą, taip poetas atbaigia kūrimo darbą"[22]). Kaip atpirkimo malonė suklesti šventojo asmenybėje, taip kuriančioji Dievo Dvasia, kuri laikų pradžiaje sklendeno viršum chaoso ir jį tvarkė, suklesti poeto veikaluose. Todėl poetas virsta Dievo-Kūrėjo bendradarbiu, kaip šventasis Dievo-Atpirkėjo dalininku. "Menas yra tobuliausias prigimtasis dieviškojo veikimo paveikslas"[23]).

Šis poezijos santykis su tikrove apreiškia ne tik rojinį poetinės kūrybos pobūdį, kuris mus veda atgal į prarastus amžius, bet sykiu kelia aikštėn ir *transfigūracinę* jos galią, kuri nukreipia mūsų žvilgį į ateitį, į aną visuotinį perkeitimą bei išskaistinimą, taip įsakmiai mums krikščionybės pabrėžiamą. Savo vaizduose išpildydama būtį ir prasiveržda ligi dieviškųjų pirmavaizdžių, *poezija virsta atstatytosios būties šaukle ir jos pirmatake.* Ji mums sako ne tik tai, kas Viešpaties planuose yra buvę ir kas mūsų yra prarasta, bet ir tai, kas bus, kai šitie planai vis dėlto bus įvykdyti. Ji mums dainuoja ne tik praėjusį aukso amžių, bet ir būsimąjį. Savo žaismu reikšdama dieviškąją būtį, poetinė kūryba pastato ją prieš mūsų akis ir kaip prarastąją tikrovę ir sykiu kaip laukiamąjį idealą. Šiuo atžvilgiu R. Guardini prasmingai vadina meno kūrinį *pažadu,* kadangi jame atsiskleidžia "tai, ko dar nėra"[24]). Šiame poetinės kūrybos bruože tas pats Guardini regi ir religinį poezijos pobūdį, kadangi ir religija mums žada visuotinį būties perkeitimą, jau šioje tikrovėje jį vykdydama savo sakramentais. Šia prasme ir poezija ir religija — abi šios aukščiausios žmogiškojo buvimo sritys — virsta ženklais ateičiai. Kaip eschatologinė yra religija, taip eschatologinis yra menas su poezija. "Kiekvienas tikras meno veikalas, — sako Guardini, — savo esme yra eschataloginis ir sieja pasaulį su tuo, kas yra anapus jo, su būsimybe"[25]). Todėl yra būdinga, kad perkeistajam ir amžinajam buvimui išreikšti mes neradome geresnio simbolio, kaip *giesmė.* Ir kasdieninėje mūsų sąmonėje ir Apreiškime giesmė pasirodo, kaip išskaistintojo pasaulio bei žmogaus būsena. Šv. Jono Apokalipsė nuolatos kalba apie *naują giesmę,* kurią gieda dvidešimt keturi vyresnieji ties Avinėlio sostu (5, 9), mergelės arba nesusitepusieji su moterimis (14, 4) ir galop visi palaimintieji, sakydami "Amen. Aleliuja!" (19, 4). Šis žodinis bei garsinis simbolis kaip tik ir yra nurodymas, kad perkeistojoje būtyje žemiškosios poetinės užuomazgos yra išvystomos ligi pilnatvės ir virsta pastovia palaimintųjų būsena. *Visuotinis pasaulio keitimas prasideda jau poezijoje.* Todėl Tu suprasi, Bičiuli, kodėl romantikos metu poezija ir poetas buvo laikomi, kaip minėjau, pasaulio išganymu. Novalis nenuilstamai kartoja, kad poetas yra Dievo pateptasis, išrinktasis, charizmatinis žmogus; kad jo širdis yra pasaulio raktas; kad savo tamsiomis begalinėmis akimis jis atveria pasauliui aukso amžių ir įžiebia naują istoriją. Jis kreipiasi į jį ir sako: "Tu turi būti aukos kunigas ir giedoti sugrįžimo giesmę. Imk šią šakelę, pridenk ja mane ir dainuok rytams didžią dainą, kol saulė nusileis ir uždegs ir atvers man pirmykščio pasaulio vartus"[26]). Kunigo-poeto-pranašo paralelė romantikams buvo nepaprastai sava. Kaip kunigas aukoja keičiančiąją ir Dievo malonę nužengdinančiąją Auką, taip ją aukoja ir poetas savo giesme, atverdamas jos galia pirmykščio pasaulio vartus. Kaip pranašas skelbia naują laiką ir naują būtį, taip ją skelbia ir poetas savo žodžiu. Kur romantikai klydo, matysime truputį vėliau. Tačiau pati giliausia jų nuojauta buvo teisinga. *Transfigūracinis poezijos bruožas yra jai esminis,* ir tuo pačiu jos ryšys su pasaulio išganomuoju perkeitimu yra nepaneigiamas.

Dabar, mielas Bičiuli, mes jau galėsime bent apytikriai atsakyti į anuos anksčiau iškeltus aštrius klausimus. Kas yra poetinė kūryba: žaismas ar būtis? Taip, *žaismas,* tačiau kaip dieviškosios — pirmykštės ir perkeistosios — *būties* išraiška. Poetinėje kūryboje būtis atsiskleidžia tokia, kokia ji yra pirmavaizdine savo esme amžinojoje Dievo Išmintyje. Todėl ji savaime apsireiškia žaismu, nes žaismas yra dieviškasis buvimo būdas. — Kas yra poetas: svajotojas ar būties kūrėjas? Taip, *svajotojas,* tačiau apie prarastąją ir būsimąją *būtį.* Šita savo svajone jis pralenkia mūsų gyvenamąją tikrovę, bet ne ją paneigdamas, o savo kūriniuose ją vaizduodamas

[21]) Der Kuenstler und der Weise, 41 p.
[22]) Op. cit. 69 p.
[23]) J. Maritain, op. cit. 67 p.
[24]) Ueber das Wesen des Kunstwerks, 38 p. Tuebingen 1947.
[25]) Op. cit. 39 p.
[26]) Cit. W. Rehm, Orpheus, 25 p.

KAZYS BRADŪNAS

SALA

Kažin kur vandenyne sala.
Bunda bangos dusliai prie krantų.
Su aušra jau į dangų kylą
Skambėjimai kaimo varpų.

Ten laisva pirmapradė dvasia
Sklando sakalu sniego kalnuos.
Kaip lijanų sėkla miškuose,
Krinta žodis iš Dievo burnos...

Kažin kur vandenyne sala.
Klauso bangos tyliai prie krantų.
Jau su saule į dangų kylą
Giedojimai brolių šventų.

ŽEMĖS PRISIKĖLIMO MALDA

Kai kapams už laisvę kritusių meldiesi,
Apsigobus kruvina skara,
Mano žeme, man tu vaidiniesi
Burtininke dieviška, gera,

Kalbančia prisikėlimo maldą
Kapinynų vidury slaptai.
Kankinių šventųjų tariant vardą,
Sudreba žvaigždynų pamatai.

MOLIS
(Iš duobkasio užrašų)

Molio skonis velias tarp dantų,
Kai tik duona kandant sugurgždės...
Krūpteli nuo krintančios žvaigždės,
Nuo mėnulio degančių krantų.

Molio skonis, kaip siera aitrus,
Maudžia alkanojo gomury.
Gęsta žaros paskutinės vakaruos...
O tu rankoj molį tik turi...

AUTOPORTRETAS SU MALŪNAIS

Pilko slėnio vieškelius apstoję,
Ant kalvų seni malūnai budi
Ir dusliai dundėdami alsuoja
Vakaro padangių ugnį.

O grūdai — baltasai žemės kraujas —
Teka jų ir mano širdimi,
Požemio upeliai kojas plauja,
Prirakintas amžių grandimi.

Ir baugu to ilgesio bekraščio,
Tos ugnies, kurioj ir aš degu
Kaip skeveldra mano gimto krašto,
Skambanti užgautu noragu.

RUDENIO MISTIKA

Atūždamos vėtros apgobia
Ąžuolyno šventyklą liepsna,
Ir perkaršus aukuran kopia
Mano kaimo trobelė basa.

Sulinkus nuo vargo, nuo metų,
Ji paskęsta šventoj ugnyje —
O man — lyg širdis gyva degtų
Karščiausia aukos žarija...

RAMINTINĖ

Klausyki, girgžda girioj medeliai —
Neverk, neverk.
Žiūrėki, dulka vėjuj keleliai —
Neverk, neverk.

Medeliai girgžda, keleliai dulka —
Neverk, neverk.
Parjoja, grįžta brolelių pulkas —
Neverk, neverk.

dieviškuoju perkeistuoju ir atnaujintuoju jos pavidalu. Poetas, gražiu I. Zangerlės pasakymu, "yra ne išimtis, bet pradingusi taisyklė"[*]). — Kas yra poetinė egzistencija: nuodėmė ar Viešpaties malonė? Taip, *nuodėmė*, jeigu ji mėgina atsistoti religinės egzistencijos vietoje, ką turėjo galvoje Kierkegaardas, nuo jos bėgdamas ir ją nuodėme laikydamas. Tačiau ji yra *malonė*, jeigu ji suvokia savo vietą žmogaus buvime ir savą prasmę savo veikime. Poetinė egzistencija yra pašaukta taisyti Viešpačiui kelią. Ji yra Dievo šauklė. Ir čia yra jos didybė, nes Viešpaties šauklys yra didesnis už kiekvieną pranašą. Tačiau kai šis šauklys įsigeidžia atsistoti Viešpaties vietoje, kai užuot kelią tiesęs, jis pats mėgina juo eiti, tuomet jis nusideda ir sudūžta.

[*]) Die Bestimmung des Dichters, 15 p.

III.

Šitoje vietoje, mielasis Poete, mes prieiname prie didžiulės tragikos, kuri tyko poetinę būtį ir poetinę kūrybą. Nors poezija mums žadina rojaus prisiminimą, nors ji skelbia visuotinio perkeitimo bei atnaujinimo viltį, nors ji išreiškia savimi dieviškąją būtį, tačiau kiekvienu atveju ji yra ir pasilieka *žmogaus kūryba*. Ji nėra Dievo padaras, ir *Dievas nėra poetas*. Poetas yra kūriniška sąvoka iš esmės. Tačiau sugebėdamas įsibrauti ligi dieviškosios minties ir ją savuose kū-

riniuose atspėti bei išreikšti, jis yra tykomas didelės pagundos šią mintį palaikyti *sava* ir į jos išraiškas savuose veikaluose žiūrėti kaip į *ontologinę* būtį, išėjusią iš jo paties rankų. Tokiu atveju jis patenka į demonizmą ir sudūžta, nes poezija aukštesnę būtį *reiškia,* bet ji pati šia aukštesniąja būtimi *nėra.* Reikia tad apie šią pagundą, Bičiuli, kiek daugiau man su Tavimi pakalbėti, nes į ją atsitrenkia ne tik atskiri poetai, bet ir ištisi poetiškai nusiteikę bei poetinę egzistenciją garbiną istoriniai tarpsniai.

Kadaise senasis Goethė yra iškilmingai pasakęs: "Kas turi meną, turi ir religiją; kas meno neturi, teturie religiją". Tu būsi, be abejo, girdėjęs šį Weimaro išminčiaus posakį. Bet ar pagalvojai, kad jame kaip tik ir slypi anoji mano minima pagunda ir sykiu estetiškai nusiteikusio žmogaus tragika. Ką gi iš tikro reiškia šie Goethės žodžiai? Ne ką kita, kaip *meno, o su juo ir poezijos, pastatymą vienoje plotmėje su religija.* Žmogus, turėdamas meną, tuo pačiu turįs ir religiją. Kitaip sakant, iš meno jis gaunąs tai, ką jam duodanti ir religija. Neturėdamas meno, jis einąs į religijos sritis ir čia patiriąs tai, ką patirtų ir iš meno, jeigu jį turėtų. *Meno ir religijos veikmė esanti ta pati.* Abi šios žmogiškojo buvimo sritys esmėje esančios vienodos, todėl galimos sukeisti viena su kita. Štai kokia mintis glūdi minėtuose Goethės žodžiuose. Ir jie yra tragiški ne todėl, kad paneigia religijos reikalą tiems, kurie gyvena menu; ne todėl, kad pateisina estetininkų *subjektyvinį* ateizmą; bet todėl, kad įteigia žmogui mintį, esą, menas galįs padaryti tai, ką padaro religija, būtent: *išganyti pasaulį bei žmogų.* Tačiau, mielas Bičiuli, čia dar nėra šios minties galas. Juk kas gi yra išganymas? Kas yra tai, ko žmonės laukia iš religijos ir ką Goethė tikisi rasiąs mene? Išganymas nėra paviršutiniškas pasaulio bei žmogaus apvalymas, apkuopimas, pertvarkymas. Jis nėra *senosios* būties žaizdų išgydymas, *senosios* būties plyšių užlopymas. *Išganymas yra nauja būtis. Išganomasis veiksmas yra naujos būties sukūrimas.* Štai kodėl šv. Povilas nesiliaudamas kalba apie krikščionybę, kaip apie *naują kūrinį,* mums atneštą Jėzaus Kristaus. Jis atėjo pasaulin tam, kad sukurtų *"naują žmogų"* (Efez. 2, 15). Todėl Jame "neturi vertės nei apipiaustymas nei neapipiaustymas, bet *naujas sutvėrimas*" (Gal. 6, 15). Atpirktojo žmogaus žymė kaip tik ir yra šis naujumas, ši nauja būtis, ši nauja kūryba, įvykusi jame per jo dalyvavimą Kristuje. "Jei kas yra Kristuje, tas yra *naujas sutvėrimas.* Kas buvo sena, praėjo; štai visa pasidarė nauja" (Kor. 5, 17). Ir tai nėra tik moralinis naujumas, tik nuotaikų, įsitikinimų ar pažiūrų pakitimas. Tai pakitimas pačioje žmogaus bei pasaulio būtyje. Tai paties pagrindo pakitimas. *Krikščionybė yra ontologinė pačioje savo esmėje.* Jos veikmės paliesta būtis virsta *nauja būtimi.* Krikščionybė yra antrasis žmogaus bei pasaulio sukūrimas tiesiogine šio žodžio prasme. Jeigu tad menas galįs padaryti tai, ką padaro religija, vadinasi, jis galįs *būtį* sukurti; jis galįs ją kildinti *ontologiškai;* jis galįs duoti žmogui naują tikrovę. Naujos aukštesnės būties *tikrovinis* sukūrimas yra prielaida, kuria remiasi minėti Goethės žodžiai. Religija kuria būtį; tą patį daraą ir menas. Todėl kam ši būtis kylanti iš meno, tas nereikalingas religijos; kam tas teeinąs į ją religijos keliu. Tačiau pasėkos bus meno kelias į naują tikrovę esąs neprieinamas, tos pačios; tik jų kilimo būdai bus skirtingi.

Ir ši pagunda teigti menui tikrovinę būtį kildinančią prasmę yra tokia didelė, kad jai pasiduoda, mielas Bičiuli, ne tik romantikai, kalbėdami apie poetą, kaip apie pasaulio išganytoją; ne tik Goethės tipo žmonės, būdami pačia savo nuotaika gražių pavidalų garbintojai; bet jai pasiduoda net ištisi amžiai ir net ištisos tautos. Tau yra gerai žinomas religijos ir literatūros istorikų tvirtinimas, esą, *Homeras sukūręs graikams dievus.* Teigimas yra tikras ir turi gilios prasmės. Prisimink, Bičiuli, mūsų Čiurlionies paveikslą: *Dievas kuria žmogų* — mažutis padarėlis stovi tarp Viešpaties kelių ir yra baigiamas žiesti visagale Jo ranka; ir *žmogus kala Dievo paveikslą* — tas pats mažutis padarėlis tašo kūjo smūgiais didžiulę uolą, kurioje jau ryškėja Viešpaties bruožai. Tai yra graikiškojo, o gal net kiekvieno žmogaus simbolis. Viešpats sukūrė graiką pagal savo paveikslą bei panašumą. Bet graikas, pasekdamas Dievo pavyzdžiu, sukūrė savus dievus, žinoma, taip pat pagal savo paveikslą bei panašumą. Ir šitas graikas buvo — *Homeras.* Eckhart Peterich pastebi, kad "graikuose ne kunigai, kuriems buvo patikėta tiktai aukojimas ir kulto veiksmai, sukūrė ir išvystė teologiją, bet poetai"[24]). Senoji prieš homerinė graikų religija buvo daugiau žemės dievybių garbinimas. Jos dievai buvo tamsaus gaivalingumo, visagalio likimo ir moteriškojo vaisingumo išraiškos. Tuo tarpu Homeras sukūrė Olimpą — šviesų ir vyrišką, veiklų ir narsų. Jis padarė dievus tobulesniais žmonėmis, tačiau paliko jiems žmogiškąją prigimtį. Jie nebebuvo klusnūs likimo tarnai: jie jau veikė patys, dažnai net klasta ir apgaule. Bet ką gi tai visa reiškia? Ką reiškia ši visa teologinė Homero kūryba? Ne ką kita, kaip *ontologinį jo poemų pergyvenimą.* Homero epai atsistojo prieš graikų akis kaip *nauja tikrovė.* Graikai į Homero aprašytus dievų pavidalus, į jų santykius tarp savęs ir su žmonėmis pažiūrėjo ne kaip į fantaziją, ne kaip į sapną, ne kaip į simbolį bei išraišką, bet kaip į *tikrovinę būtį;* todėl šiems dievams nusilenkė, juos pagarbino, jiems pastatė šventyklų, savo likimą sudėjo į jų rankas ir juos įvedė į savos tautos sąmonę. Meno kūrinys čia atsistojo religinio kūrinio vietoje. Iš "Ilijados" ir "Odisėjos" dievai įžengė į Olimpą. Meno, kaip tikrovės, pergyvenimas niekur nebuvo toks stiprus ir tokiu plačiu mastu įvykdytas, kaip graikuose[25]).

[24]) Die Theologie der Helenen, 111 p. Leipzig 1938.

[25]) Tos pačios prasmės turi ir graikiškoji katarsis — apsivalymo — idėja, kurią graikai įdėjo į savo tragedijas. Jeigu tragedija pajėgia žmogų apvaldyti, ji perkeisdama, ji turi taip pat nebe simbolinės, bet jau tikrovinės prasmės.

Tos pačios prasmės turi ir krikščionybės pradžioje kilusi kova už ir prieš paveikslų garbinimą. Iš graikų einąs linkimas laikyti meno kūrinį pačia jo reiškiama tikrove sudarė pavojaus sudievinti žmogaus rankų padarus ir paversti krikščionybę naujų dievų rinkiniu, kokia buvo ir senoji stabmeldžių religija. Todėl nevienas prisiminė Senojo Testamento draudimą kalti ar tapyti Viešpaties atvaizdą ir paskelbė kovą *bet kokiam* paveikslų garbinimui. Kova buvo aštri, nes savo esme ji buvo kova už meno kūrinio supratimą ir už jo santykį su religija. Krikščionybei pasisekė suvesti šias dvi kraštutines pažiūras vienybėn ir meno kūrinyje įžiūrėti simbolinę, ne tikrovinę prasmę, todėl leisti paveikslą garbinti, tačiau ne kaip tikrovę, o tiktai kaip tikrovės išraišką, kaip nurodymą į ją, kaip jos ženklą. Krikščioniškai suprastame paveiksle yra garbinamas ne pats paveikslas, bet ana jo reiškiama aukštesnė tikrovė. Paveikslas yra tik priemonė šiai tikrovei pajausti bei pergyventi. Vis dėlto šitokią sampratą reikėjo sunkiai iškovoti iš senovinio linkimo suontologinti meno kūrinį.

Tas pat glūdi ir jau minėtoje romantiškoje poeto apoteozėje. Tiesa, romantikai nepriėjo prie tokio grubaus meno suontologinimo, kokį randame graikuose arba kovoje už paveikslus. Tačiau pati linkmė čia buvo ta pati. Tiktai romantikai išganomąją meno prasmę skyrė ne tiek atskiram kūriniui, bet perkėlė daugiau į ateitį, į visuotinį perkeitimą meno priemonėmis. Novalis norėjo parašyti pasauliui poezijos kūrinį, kuris pratęstų ir atbaigtų Šventąjį Raštą[30]). Ar tai neprimena mums rusų Skriabino, kuris taip pat norėjo sukurti tokią simfoniją, kad jos beklausant įvyktų pasaulio perkeitimas nepaprastai išaugusia klausytojų jausmo įtampa? Pastaraisiais laikais šį polinkį randame ypatingai stipriai išreikštą Rilkės veikaluose, pirmoje eilėje jo "Orfejaus sonetuose". Orfejus, tasai dainuojantis dievas ir sykiu poeto simbolis, savo giesme keičia pasaulį. Viskas nutyla, suskambėjus jo dainai. Ir šioje tyloje kaip tik atsiveria "nauja pradžia". Žvėrys lenda iš "skaistaus išvaduoto miško"; bet jie jau nėra paprasti žvėrys: jie yra "žvėrys iš tylos". Jie tyli "ne iš klastos ir ne iš baimės", bet todėl, kad *klauso*. Ir visa, kas buvo sena: "baubimas, riksmas, maišatis pasirodo jų širdims taip menka'"[31]). Giesmė virsta buvimu: "Gesang ist Dasein". Argi šie Rilkės vaizdai neprimena mums Izaijo pranašystės apie sandoron grįžusią gamtą, kada "veršiukas ir liūtas bus drauge"; kada "karvė ir meška sykiu ės žolę"; kada "prie gyvačių olos žais kūdikis ir į skorpijonų plyšius kaišios savo rankutę" (Iz. 11, 6—8)? Argi senojo žvėrių gyvenimo menkystė neprimena mums šv. Povilo žodžių: "Kas buvo sena, praėjo; štai visa pasidarė nauja" (2 Kor. 5, 17)? Todėl W. Rehm teisingai ir sako, kad šis naujasis Orfejus "prisiima tokius uždavinius ir tokias pareigas, kurios pirmiau priklausė pranašams bei šventiesiems, o pirmoje eilėje Kristui, kaip tikrajam Tarpininkui, kaip pranašų Atbaigėjui ir šventųjų Pirmavaizdžiui"[32]). Orfejus-poetas čia atsistoja Kristaus-Išganytojo vietoje, ir poezija pakeičia religiją. Nauja pasaulio bei žmogaus būtis kyla ne iš Kristaus mirties ir prisikėlimo, bet iš poeto giesmės.

Visi šie pavyzdžiai rodo, kad poezijos ir apskritai meno kūrinio suontologinimas yra amžinai viliojanti pagunda; kad minėtas Goethės posakis nėra tik jo paties pažiūra, bet šios pagundos išraiška; kad naujos būties kildinimas poetine kūryba yra nuolatinė estetinio žmogaus pastanga. Tiesa, visa tai teikia poezijai naujos šviesos ir naujos didybės. Visa tai padaro poetą lygų Dievui. Tačiau kadangi visa tai yra *netikra*, ši pastanga nubloškia galop poetinę egzistenciją į gilų nusivylimą ir nusiminimą. Poetas, įtikėjęs į savo galią šaukti iš nebūties naują tikrovę, pakyla, kaip tasai Mickevičiaus "Vėlinių" Konradas, ligi Dievybės ir žvelgia į jos esmę. Tačiau čia pat jis pamato, kad jis yra vis dėlto tiktai žmogus: "Esu betgi žmogus; tenai, ant žemės mano kūnas; mylėjau, tėvynėj likosi širdis'"[33]). Tai sudužėlio skundas; sudužėlio, kuris gali dar ilgai blaškytis ir kovoti su savo sudužimu, bet kuris galop kris apalpęs, kaip anų žodžių autorius. *Poezijos suontologinimas yra pati giliausia tragika, kuri ištinka poetinę egzistenciją.* — Todėl čia savaime kyla klausimas: kame glūdi šios pastangos klaida? Kodėl poezijos pastatymas vienoje plotmėje su religija baigiasi katastrofa?

IV.

Atsakymą esu davęs, mielas Bičiuli, jau anksčiau vienu sakiniu: *poezija aukštesnę būtį reiškia, bet ji pati šia aukštesne būtimi nėra.* Ir čia mes kaip tik užtinkame patį savotiškiausią poezijos bruožą, būtent: *poezija yra aukštesnės tikrovės ženklas.* Anksčiau esame sakę, kad poezija peržengia mūsąją tikrovę, kad ji yra antitikrovė. Dabar galime šį posakį patikslinti, pridurdami: *poezija peržengia tikrovę kaip tik savo ženkliškumu.* Šiuo savo bruožu ji įsijungia į labai plačią ir mūsų buvime labai reikšmingą *ženklo* arba *prasmens* sritį. Perdaug nuvarginčiau Tave, Mielasis, ir mano laiškas pasidarytų per daug ilgas ir per daug sunkus, jeigu mėginčiau leistis į prasmens aiškinimą. Tai yra kultūros filosofijos uždavinys[34]). Šiuo tarpu mums pakaks tik keletos pastabų. — *Poezijos kūrinio paskirtis yra ne būti, bet reikšti.* Šiuo atžvilgiu poetinė kūryba dalinasi tuo pačiu likimu su bet kuriuo kitu menu ir net su bet kuria kita žmogaus kūryba. *Žmogus niekados nesukuria būties: jis sukuria tik būties ženklą, kuris laikosi Viešpaties sukurtoje būtyje.* Šitas ženklas atskleidžia mums tai, ką jis ženklina. Bet pats savyje jis anos jo ženklinamos tikrovės neturi. Kitaip kaipgi jis

[30]) Plg. W. Rehm, Orpheus, 91 p.
[31]) Sonette an Orpheus I d. 1 son. 45 p.
[32]) Op. cit. 562 p.
[33]) Cit. M. Biržiška, op. cit. 85 p.
[34]) Jį esu mėginęs spręsti savo neišleistoje dar studijoje "Kultūros kūrinio esmė ir buvimas".

būtų ženklas? Platono veikalai nėra *tikrovinės* jo mintys, bet tik jo minčių *ženklas,* kurio pagalba šios mintys mumyse atsigauna. Dantės "Vita nuova" nėra *tikrovinė* jo meilė, bet tik kadaise buvusios jo meilės *ženklas,* kuris mumyse pažadina Dantės meilės pergyvenimą. Taip yra su visais poezijos ir meno apskritai kūriniais. *Poeto reiškiama tikrovė gyvena meno kūrinyje ne tikroviniu, bet tiktai ženkliniu-prasminiu-simboliniu būdu.* Meno kūrinys paliečia mus ne savo tikroviškumu, bet savo ženkliškumu: *savo prasme,* kurią mes suvokiame ir kurioje mes paregime tai, kas buvo norėta pasakyti. Meno veikalas, Bičiuli, man visados atrodo, kaip durų vilkiukas, kaip jose esanti mažutė akis, pro kurią mes galime pamatyti, kas glūdi anapus durų. Tačiau pati ši akis juk nėra tai, ką mes pro ją regime. Ji tik nurodo į anapus; ji tik nuveda mus į už jos stovinčią tikrovę. Taip yra ir poezijoje. Poetinės kūrybos likimas yra nebūti tikrove ir sykiu reikšti daugiau, negu tikrovė; neprilygti tikrovei savo buvimu ir sykiu pralenkti ją savo prasme. *Poezijos pasaulis yra prasmens pasaulis.* Jis laikosi savo reikšme. Todėl poetiniai kūriniai nėra daiktai, bet reikšmens arba prasmens. Jie yra strėlės į anapusinį krantą.

Todėl gili tragika tyko kiekvieną, kuris mėgintų tikrovės *ženklą* laikyti pačia tikrove; kuris kelrodžio trumputį brūkšnį sukeistų su pačiu keliu. O taip įvyksta tada, kai poezijai teikiame ontologinės būties. Šiuo atveju mes iš tikro manome, kad "Ilijada" ir "Odisėja" nėra anas mūsų būties durų vilkiukas, bet tikrasis anapusinis Olimpas su dieviškais savo gyventojais. Tokiu atveju mes manome, kad žmogaus rankų nutapytas paveikslas ar nukalta statula nėra atvaizdas, bet tikras dievas ar šventasis, tik kažkodėl sustingęs mūsų akivaizdoje. Tokiu atveju mes manome, kad Orfejaus daina nėra nurodymas į išskaistintą būtį, bet tikrasis jos išskaistinimas bei perkeitimas. Ir čia mes kaip tik klystame. "Mene, — gražiai sako N. Berdiajevas, — yra kuriamas ne naujas gyvenimas, bet naujo gyvenimo tiesos arba jo prasmens. Menas visados mus moko, kad ši praeinanti tikrovė yra kitos nepraeinančios būties prasmuo. Galutinė būties tikrovė mene yra sukuriama tiktai ženkliškai"[35]). Kas tad ieškotų mene paties naujo gyvenimo, pačios nepraeinančios būties, tas turėtų skaudžiai nusivilti, nes čia nei šio gyvenimo nei šios būties nėra. Čia yra tik jų ženklai, tik nurodymai, tik kūrybinės rankos įbrėžtos rodyklės į tai, kas yra aukščiau ir anapus. Todėl kiekvienas meno sustatymas lygiomis su religija yra klaidingas. Religija yra ne ženklas, bet *tikrovė.* Ji nereiškia, bet *vykdo.* Ji nėra prasmuo, bet *nauja būtis.* Tuo tarpu menas yra tik ženklas, tik prasmuo, tik reiškėjas. Manyti, kad turint meną, tuo pačiu yra turima ir religija, vadinasi, nauja būtis, yra didelis apsirikimas pačiuose mūsojo buvimo pagrinduose. Tai užsidarymas ženklų pasaulyje ir blaškymasis jame be išeities. Strėlė į kitą upės krantą dar anaiptol nėra laivelis, kuris mus *iš tikro* į anapus perkeltų. Atsisėsti tad po šia strėle reiškia amžinai pasilikti šiapus. Štai kur glūdi priežastis, kodėl Kierkegaardas poetinę egzistenciją gretino su nusivylimu.

Tačiau kur tada glūdi anoji poezijos didybė, apie kurią esame anksčiau kalbėję? Kaip tik *jos ženkliškume.* Teigimas iš sykio atrodo keistas, bet jis yra teisingas. Būdama aukštesnės tikrovės ženklas, poezija visą mūsų buvimą kaip tik kreipia šios tikrovės linkme. Tiesa, ji nepajėgia anos tikrovės *sukurti*: tai padaryti gali tik religija dieviškuoju savo veikimu. Bet poezija pajėgia mums aną aukštesnę tikrovę *nurodyti.* Ir tai yra labai daug, daug daugiau, negu mums duoda mus apsupantis gamtinis pasaulis. Poezijos ženkliškumas anaiptol nėra jos silpnybė ryšium su gamta. Priešingai, jis yra jos galia ir didybė. Poezija nusileidžia religijai, bet ji nepaprastai pralenkia gamtą. Poetinės kūrybos laimėjimai stovi priešais mus kaip neišsemiamas *prasmės* pasaulis. Tuo tarpu gamta yra tiktai *būtis.* Ji nėra joks ženklas ir joks prasmuo. Reikšti ką nors aukštesnio nėra jos uždavinys. Ši pareiga yra patikėta žmogaus darbams. *Gamta yra skirta tiktai būti.* Ir šiuo grynu buvimu jos prasmė išsisemia. Todėl O. Spengleris kaip tik sumaišo ženklą su būtimi, priskirdamas savo "visuotinėje simbolikoje" prasmens sričiai ne tik doriškus, arabiškus ir romaniškus ornamentus, bet ir "visą nebylią gamtos kalbą su jos miškais, olomis, bandomis, debesimis, žvaigždėmis, mėnesienomis ir audromis"[36]). Kad kartais gamta mums iš tikro daug reiškia ir daug pasako, tai yra beveik kasdieninis mūsų pačių patyrimas. *Tačiau šią reikšmę gamtai duodame mes patys.* Mes patys perkeliame jon savo pergyvenimus ir nuotaikas, savo idėjas ir pažiūras. *Ne gamta mums kalba, mes kalbame gamtai.* Pati savyje gamta yra nebyli. Ir ne todėl, kad mes jos "nebylios kalbos" nesuprastume, bet kad ji neturi nieko mums pasakyti. Todėl gamtinis daiktas gali turėti begalybę reikšmių, kurios visos priklausys nuo mūsų pergyvenimų ir dėl kurių niekas nesiginčys, mėgindamas atspėti *tikrąją,* kadangi nė vienas negalės nurodyti *objektyvinio,* pačiame daikte glūdinčio pagrindo. Tuo tarpu meno kūriniai yra *vienaprasmiai.* Jeigu kartais dėl meno kūrinio sampratos kyla ginčų, tai jie kaip tik atskleidžia meno kūrinio vienaprasmiškumą. Ginčas juk yra pastanga surasti *tikrąją* prasmę. Todėl ne gamta yra didžioji mūsų buvimo strėlė į anapus, bet menas, poezija ir apskritai visa žmogiškoji kūryba. Ne gamta yra anas didysis šauklys taisyti Viešpačiui kelią, bet poetinė-meninė kūryba. Žmogus yra menkas tuo, kad jis pats nėra Viešpats-Atpirkėjas. Tačiau jis yra didis tuo, kad jis yra Viešpaties-Atpirkėjo pirmatakas. Jo kūryba nėra keičianti Šv. Dvasios ugnis. Tačiau ji yra Jono Krikštytojo Jordano vanduo, kuris *nurodo* į Sekminių ugnį. Kiekvienas poetas ir apskritai kiekvienas menininkas gali ir net turi

[35]) Der Sinn des Schaffens, 254 p. Tuebingen 1927.

[36]) Untergang des Abendlandes I, 213 p.

sava būtimi pakartoti Jono Krikštytojo žodžius: "Aš krikštiju jus vandeniu; bet ateis galingesnis už mane... jis krikštys jus Šventąja Dvasia ir ugnimi" (Luk. 3, 16). Tai yra poetinės būties ir poetinės kūrybos giliausia išraiška. Krikštyti pasaulį, vadinasi, būti ano Didžiojo Krikšto *ženklu* yra visos poetinės egzistencijos paskirtis ir prasmė.

* * *

Šia *išvada man ir norisi*, mielas mano Bičiuli, savo laišką baigti. Be abejo, dar liko daug kas pasakyti ir apie patį Tave ir apie Tavo kūrybą. Dar liko pasakyti, kad, kurdamas ženklus, Tu esi ypatingai jautrus visai aplinkai; kad Tu pastebi *daiktus esant, kas kitų yra beveik visiškai* pamiršta; kad Tu atsakai į kiekvieną padirginimą ir todėl vedi beveik ligūstą egzistenciją. Taip pat dar liko pasakyti, kad Tavo kūrinys nemiršta kaip tik todėl, kad jis yra ženklas; kad jis ir Tave patį išgelbsti iš mirties naikinančios rankos, bet labai savotišku būdu; kad nemirdamas Tavo kūrinys visados prisikelia tautos dvasioje ir ją guodžia sunkiomis jos istorijos valandomis. Tačiau visa tai jau pralaužia šio laiško sienas. Mano laiškas buvo skirtas tiktai Tavo poetinės būties prasmei iškelti. Ar šis ketinimas man pavyko, pasakysi Tu pats, jį perskaitęs.

Dabar belieka man tik Tave atsisveikinti ir Tau ko nors palinkėti. Tačiau ką *gi kita galėčiau* Tau pasakyti, jeigu ne tai, kad Tu savuose veikaluose išsigelbėtum iš visuotinio užmaršties tvano, kuris užlieja kiekvieną, nevežantį savo arkoje dovanos, skirtos *naujai pradžiai*. Daug žmogysčių slankioja šiandien mūsų buvimo pakampėmis su parašais ant kepurių ir ant rankovių: "Poetas". Bet *visos* šios žmogystės veda melagingą egzistenciją. *Jos visos dirba daiktus, bet nekuria ženklų*. Padaryti daiktą reikia tiktai noro. Bet sukurti ženklą reikia Viešpaties malonės, nes šis ženklas yra juk ženklas Viešpaties einamam keliui. Todėl be Jo šviesos jis niekada nežibės ir nerodys. Be Jo šviesos jis pasiliks tik negyvas ir nebylus daiktas, kaip ir tie visi akmens ant mūsų būties takų. Todėl Sekminių himnas yra vienintelis tikrosios poetinės egzistencijos himnas:

"Veni Creator Spiritus!"

Didžios sėkmės šiame vargingame žemės laike, šioje istorinėje pasaulio naktyje Tau linki Tavo bičiulis ir gerbėjas

Antanas Maceina

AUŠRA BUDINA

BEN. RUTKONAS

O, aušra, žvali jaunuole,
Pasistiepusi už lango,
Ko žvelgi į mano guolį
Kerinčiu juoku sužvangus, —
O, aušra, žvali jaunuole?

Ar pernakt vienai pabodo
Paslapčių takais braidyti —
Atbridai į žalią sodą,
Vesdama už rankos rytą —
Ar pernakt vienai pabodo?

Gal manęs tu pasiilgai —
Švento lūkesčio jauniklo —
Palaimingą kaitrų žvilgį
Į mane kreipi iš tyko —
Gal manęs tu pasiilgai?

Pagūžom tyliai prislinkus
Masini žvitriai pakilti —
Kasos spinduliais padrinka,
Regzdamos krūtinėj viltį —
Pagūžom tyliai prislinkus.

Ugnimi žėruoja skruostai,
Lelijinės verias lūpos —
Rasą nuo stiklų nušluostai,
Rūko skarą apsisupus —
Ugnimi žėruoja skruostai.

O, aušra, grakšti jaunuole,
Ko žvelgi į mano langus:
Masini savin iš guolio,
Kerinčiu juoku sužvangus, —
O, aušra, jauna gražuole?

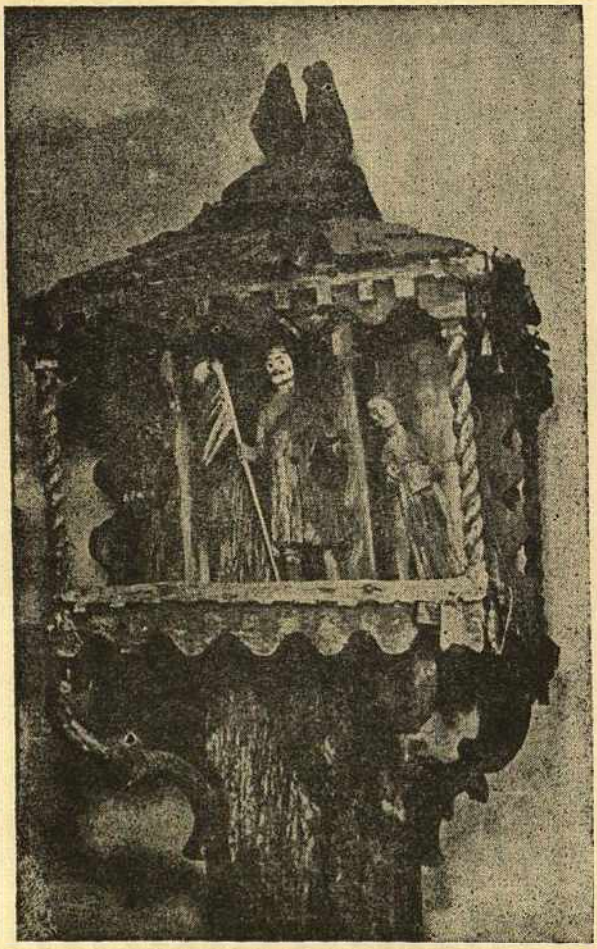

TAUTINĖS SĄMONĖS

UGDYMAS

IR

IŠLAIKYMAS EMIGRACIJOJE

VACLOVAS ČIŽIŪNAS

(PABAIGA)

Bažnyčia yra iš esmės internacionalinė organizacija, siekianti perteikti žmonijai ir palaikyti bei ugdyti joje universalųjį turinį — Dievo tikėjimą ir iš jo išplaukiančią bei su juo glaudžiai susietą moralę, paremtą artimo meilės ir išganymo idėja. Katalikų Bažnyčia, būdama labiausiai centralizuotos ir stipriausiais ierarchijos, teisinių normų ir tradicijų ryšiais susietos pasaulinės religinės organizacijos pavyzdys, niekur pasaulyje nėra nustelbusi tautinių elementų net kulto srityse. Kitaip sakant, kaip visų pasaulio religijų, taip ir krikščionybės (konkrečiau — katalikybės) turinys visiškai toleruoja tautinę formą, kadangi kiekviena tauta savaip priima religinį turinį, savaip nuspalvina jį. Tokiu būdu konkrečiosios religinių pergyvenimų formos, išaugusios iš tautinės individualybės, nei kiek neskaldo religinės organizacijos, Bažnyčios, vieningumo, tik suteikia jai daugiau lankstumo ir dar stiprina jos universalumą.

Ši aplinkybė leidžia mums, tautinės diasporos nariams, tikėtis, kad visur ten, kur yra susibūrę didesnis mūsų tautiečių skaičius, leidžiąs atsirasti ir savai religinei bendruomenei, pastaroji bus nemenku tautybės gaivinimo ir palaikymo veiksniu. Tegul ne visur galima toms bendruomenėms tapti pagrindiniais bažnytinės organizacijos vienetais — parapijomis, vis dėlto ir tais atvejais galimybės tautiniam savitumui reikštis religinėje srityje nėra galutinai žlugusios. Pakanka turėti šiek tiek ryšių su keliaujančiais dvasios vadovais, lietuviais kunigais, kurie bent prarečiui galėtų aptarnauti tikinčiuosius tam tikrose, atitolusiose nuo didesnių tautinių sambūrių, vietovėse. Tokio keliaujančio dvasios vadovo-kunigo praktika buvo žinoma Vokietijoje, juo labiau dabar Anglijoje. Ji yra neišvengiama išsisklaidžius mūsų tautiečiams Kanados ir Australijos plotuose.

Labai svarbų vaidmenį tautinei gyvybei palaikyti turėjo ir tebeturi grynai lietuviškosios parapijos Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Jų istorija nuo kun. A. Burbos ir dr. J. Šliūpo laikų iki šiandien yra akivaizdus įrodymas, kaip lokalinė religinių reikalų tvarkymo nepriklausomybė, nors ir labai reliatyvi būdama, lemiamai veikė ir tebeveikia tautinės lietuvių sąmonės išlikimą net ir labai nepalankiose aplinkos sąlygose.

Daugelis J.A.V. lietuviškųjų parapijų, be nuosavų bažnyčių, turi ir nemenkų salių bei kitų organizacijoms skirtų patalpų. Taip pat žinome, kad esama nemaža parapijinių pradinių mokyklų, bet vaikų katekizacija ir parengimas pirmajai komunijai, deja, atliekamas retai kur lietuvių kalba! Čionykštės parapijos galėtų susilaukti naujų impulsų tautinio auklėjimo srityje, jei į parapijų veikimą įsilietų sąmoningų ir energingų tautiečių iš buvusių DP, kurie mokėtų jautriai pasekti vietos tradicijomis, bet kartu ir sugebėtų įnešti naujos, dinamiškesnės, dvasios į tautinių pozicijų stiprinimą religinio ir bažnytinio-bendruomeninio gyvenimo srityje. Kitaip tariant, tautinės formos išlaikymas ir stiprinimas tradicinių švenčių, kulto savybių ir papročių praktikavimu leistų tikėtis ir šioje srityje nemenkos paramos tautinės sąmonės ugdymui ir išlaikymui emigracijoje.

Negalima nutylėti lietuvio kunigo vaidmens mums rūpimoje srityje. Jei veiklaus kunigo patrijoto pavyzdys yra buvęs neretas J.A.V. lietuvių visuomenėje seniau (prisiminkime tik kunigus Burbą, Miluką, K. Urbonavičių ir kitus), tai šiuo metu jis turi tapti dabartinei lietuvių kunigų generacijai šviesia kelrode žvaigžde mūsų klajonių tyruose. Laikams ir aplinkybėms kintant, neišvengiamai kinta ir veiklos metodai, tačiau negali kitėti ir mažėti idealizmo versmė, tekanti iš nuėjusių į praeitį, bet neužmirštamų žmonių vardų, iš motinos žemės priglaustų, karštai tautą ir tėvynę mylėjusių, širdžių.

Lietuvis kunigas J. A. Valstybėse turi prieš akis ypatingą uždavinį: vykdant Romos Katalikų Bažnyčios dvasininko pareigas, nenutolti nuo savo tautos reikalų sargybos ir aktingai padėti savo tautiečiams emigracijoje išlaikyti tautinę sąmonę. Tatai nėra lengva, neturint diecezijų valdytojų tarpe nė vieno lietuvio vyskupo, bet tai vis dėlto įmanoma. Kaip skaudu konstatuoti, kad parapijinių mokyklų ir kai kur pačių parapijų nutautėjimas vyksta su klebonų žinia ir, savaime aišku, pritarimu! Kaip mokyklos siela yra pats mokytojas, kurs joje veikia ir savo pavyzdžiu mokinius nuteikia ir jiems vadovauja, taip parapijos siela yra klebonas, jos įkvėpėjas ir vadovas. Deja, ne visur gauname pasidžiaugti lietuvio kunigo vaidmeniu tautinės kultūros ugdymo baruose. Ar šviesiųjų kultūros veikėjų-kunigų pavyzdys ir darbai patrauks savęsp apsileidusius, ar atsvers šiųjų daromas klaidas ir nuostolius lietuvybei, ateitis parodys.

Organizuotoji visuomenė. Šeimą apibūdinome, kaip pagrindinę žmonių visuomenės grandį, galinčią savomis, nors ir labai ribotomis, priemonėmis ugdyti ir išblaškyti jaunosiose emigrantų kartose tautinę sąmonę, o per ją ir ištikimybę tautai. Tuo tik norėjome parodyti pradžią ir pagrindą tautiniam ugdymui, kurį vėliau be pertrūkio turi paremti ir papildyti visuomeninės institucijos. Mokykla ir religinė bendruomenė, kaip organizuotosios visuomenės institucijos, yra taip pat atskirai aptartos, nes jos yra tiesiogiai skirtos individo ugdymui, prusinimui ir dorinimui. Tačiau kiekvienas didesnis emigrantų sambūris leis tikėtis didesnio ar mažesnio visuomeninio bendravimo įvairių organizacijų rėmuose. Tuo keliu ir eina jau dabar besiformuoją mūsų tautinės diasporos mazgai-centrai imigruojamose šalyse, neskaitant senos imigracijos visuomeninių centrų J. A. Valstybėse.

Šiuo atveju mums rūpi aptarti jau esamos organizuoto gyvenimo formos, institucijos ir jų funkcijos, kiek jos gali efektingai tiesioginiu ar netiesioginiu būdu ugdyti ir stiprinti emigrantų tautinę sąmonę. Man regis, kad šiuo metu besikuriančios beveik visose mūsų tremtinių imigruojamosiose šalyse organizacijos, tiek senosios, kaip J.A.V. tautiečių organizacijos, tiek pačios jauniausiosios, kaip Kanados Lietuvių Taryba, Kanados Liet. S-ga ar Australijos Lietuvių Draugija, nesunkiai galės įsijungti į kuriamą Pasaulio Lietuvių Bendruomenę[*]). Mums jau dabar turi labai rūpėti, kaip vietos organizacijos galės derinti savo uždavinius ir šalies įstatymams palenktus įstatus su Pasaulio Lietuvių Bendruomenės statutu, kaip sklandžiai galės vykdyti to statuto įpareigojimus ir kaip efektingas bus visas tolimesnis P.L.B. centro bendradarbiavimas su tomis periferinėmis organizacijomis ir, norėčiau užakcentuoti, tam tikrame laipsnyje būtinas *vadovavimas* jų veiklai. Nuo organizacinių ryšių *sklandumo ir efektingumo*, nuo paskirų narių ir organizuotų vienetų moralinės drausmės ir susiklausymo, nuo pakankamo skaičiaus organizaciniam bei kultūriniam darbui atsidėjusių žmonių priklausys ir visa ateities P.L.B. veikla.

Pats pirmiausias mūsų pasaulinės diasporos *tautiečiams uždavinys būtų išstudijuoti visas teisines galimybes tautiniam švietimui organizuoti* įvairose šalyse. Antruoju iš eilės uždaviniu būtų užmezgimas ir išlaikymas glaudžių kultūrinių ryšių su Pasaulinės Lietuvių Bendruomenės centru, iš kur turėtų eiti pagrindinė moralinė ir galima *materialinė parama periferijai. Trečiuoju uždaviniu* laikytinas budrios ir nenuilstančios iniciatyvos skatinimas ir palaikymas periferijos kultūriniuose židiniuose. Pastaruoju atveju labai pamokanti yra Brazilijos Sao Paulo lietuvių visuomenės kultūrinio veikimo istorija.

Didžiausia Brazilijos lietuvių organizacija prieš antrąjį pasaulinį karą buvo Lietuvių Sąjunga Brazilijoje, įkurta buv. Lietuvos konsulo dr. P. Mačiulio iniciatyva ir pastangomis. LSB buvo juridinių asmenų sambūris, jungiąs visas Sao Paulo lietuviškąsias tautines, konfesines, *švietimo, meno ir sporto organizacijas.* Vėliau organizacijų skaičius ėmė nuolat mažėti, kol beliko

[*]) Reikia nuoširdžiai džiaugtis žinia, suteikta VLIK'o pirmininko M. Krupavičiaus pasikalbėjime su Eltos bendradarbiu ("Amerikos" 1950 m. rugsėjo 1 d. str. "Pasaulio Liet. Bendruomenės reikalai"), kad į PLB įsijungė jau daugelio pasaulio kraštų lietuviai: Europoje — Švedijos, Danijos, Anglijos, Austrijos, Prancūzijos, Belgijos, Vokietijos, Italijos, Šveicarijos; kituose žemynuose — Kanados (baigia jungtis), Čili, Venecuelos, Kolumbijos, Urugvajaus, Australijos ...

tik mokyklos. Karo laiku LSB turėjo keisti įstatus ir šiuo metu, po visų pasikeitimų, patys veiklesnieji Sao Paulo lietuviai nebežino, kokia esanti LSB teisinė padėtis.

Stebint iš labai toli ir tik labai paviršutiniškai, kiek tai leidžia trumpos laikraštinės žinios, galima prieiti šitokią išvadą: Brazilijoje, didžiausioje lietuvių kolonijoje Sao Paulo mieste, turėta mūsų tautiečių nemenko bendruomeninio turto, turėta viena organizacija LSB, kuriai šis turtas buvo pavestas globoti, ir dabar prigyventa ligi to, kad tas turtas buvo pradedamas palengva likviduoti. Paklauskime save patys, kurioje pasaulio dalyje būtų viename didmiestyje tokių tirštokai lietuvių gyvenamų priemiesčių, kaip Sao Paulo Mooka, Vila Bela, Vila Anastacio ir kitos "vilos" su nuosavomis, lietuvių bendruomenei priklausančiomis, mokyklomis ar bent jų namais? Be vienos kitos analogijos J.A.V-bėse, kitur to nėra. O vis dėlto mūsų blaivesniems tautiečiams Brazilijoje šiandien tenka aliarmuoti bendruomenės narius dėl to brangaus turto, nuosavų kultūros namų, nykimo ...

Mėginsime sumegzti čia pavaizduotus reiškinius su laukiama situacija mūsų tirštesniuose emigraciniuose centruose. Pažymiu "tirštesniuose" dėl to, kad tikros lietuviškosios mokyklos, kaip ir platesnio kultūrinio veikimo, tik didesniuose lietuvių susibūrimo centruose tegalima tikėtis.

Įsivaizduokime tokį lietuvių emigrantų sambūrį bet kurioje demokratinio pasaulio šalyje, kur ateivių kultūrinis gyvenimas nevaržomas. Tokio lietuviškojo sambūrio (vadinkime jį ir "kolonija") centrą gal ne visur sudarytų sava parapija su bažnyčia ir lietuviu kunigu, bet būtinai tam tikri *kultūros namai,* kuriuose, be salės susirinkimams ir koncertams, be bibliotekos-skaityklos ir patalpų įvairioms organizacijoms, būtų ir patalpa vakariniams kursams[5]). Toji patalpa turėtų būti nors ir nedidelė, bet jau bent tam tikrais atžvilgiais mokyklinė. Čia ir turėtų lankytis visas valstybines mokyklas lankąs lietuviškasis jaunimas nors kas antrą trečią dieną, kad pasisemtų sau žinių iš gimtosios kalbos ir tautos istorijos. Mokytojų reikalas tektų spręsti, apeliuojant į pajėgiančių dirbti mokytojo darbą kolonijos narių idealizmą. Labiausiai pageidaujamas šiam uždaviniui būtų mokytojas lituanistas, po jo — prityręs pradinės mokyklos mokytojas, toliau— kiekvienas kitas inteligentas, jei tik jis panorėtų ir pajėgtų aukoti savo vakarinį laisvalaikį ir energiją jaunųjų tautiečių labui. Šias centrų vadovybės pastangas turėtų remti visi kolonijos tautiečiai, ir jokiam sroviniam skaldymuisi šioje srityje neturi būti vietos.

Reikia manyti, kad visos ligi šiol veikiančios lietuvių organizacijos pasaulyje turi savo įstatuose vienaip ar kitaip formuluotus dėsnius, kuriais nusakomi tarp kitų ir tautinio sąmoningumo išlaikymo tikslai. Net ir sporto organizacija, suburdama savo eilėse lietuvius sportininkus, savo įstatuose akcentuoja jungianti *lietuvius,* norinčius kultyvuoti fizinį lavinimąsi, tautinėms spalvoms ar emblemoms lydint. Tačiau būtų labai tuščiavidurė ta sportinė veikla, kuri, be tautinių spalvų ar emblemų, jokio kito *vidinio* lietuviškojo turinio ir uždavinio savyje neturėtų. O tai duoti kolektyvo nariams gali tik sąmoningi organizacijos vadovai, kurie būtinai turi būti kartu ir savo draugų dvasios vadovais. Ten, kur tokių vadovų pristingama, neilgai beišsilaiko ir *lietuviškasis* tokių organizacijų *veidas.* Šitokio sunykimo pavyzdžiu paminėsime Sao Paulo, Brazilijoje, savo laiku žymios "Ryto" jaunimo organizacijos likimą. Ši organizacija, be choro, turėjusi savo orkestrą, dramos trupę, leidusi net žurnalą "Rytą" ir dažnais savo choro koncertais bei operečių pastatymais gyvinusi muzikinę vietos lietuvių veiklą. Vėliau, daugumai narių natūralizavusis, kelis kartus persiorganizavusi ir netekusi muzikinio vadovo komp. J. Stankūno, persikrikštijusi "Cruzeiro do Sul" vardu, savo viešus pasirodymus tolydžio retinusi, iki šiuo metu visiškai sunykusi[6]).

Antru labai ryškiu organizacijos nutautėjimo pavyzdžiu paminėsime vieną J.A.V-bių lietuvių sporto organizaciją, būtent — Brooklyno Lietuvių Atletų Klubą. Pirmosios imigrantų kartos įkurtas prieš keliasdešimt metų, šis klubas turėjo savo patalpose ir lietuviškų knygų biblioteką. Iš to fakto galime suvokti, kad klubo steigėjai ir vėlesnieji jo vadovai suprato ir dvasinio peno reikalą klubo nariams — "atletams".

Laikai ėjo ir mainėsi. Klubo nariais stojo ir jam vadovauti ėmėsi antrosios imigrantų kartos vyrai. Sportinę veiklą jie gal ir daug tobuliau už tėvus vykdė, bet kultūrinę jų tradiciją apleido ir paniekino. Atrasta bibliotekėle jie jau nebesinaudojo, knygas iš klubo patalpų pašalino. Vėliau jos, suverstos privataus asmens namų rūsyje, visiškai sunyko. Paties klubo narių susirinkimų protokolai buvo pradėti rašyti anglų kalba, nes kartą sekretoriumi išrinktas jaunuolis nemokėjo rašyti lietuviškai. Reikėjo praeiti porai dešimtmečių, kad tautos nelaimės metu atsiradę Amerikoje politiniai tremtiniai atnaujintų apsmukusią sportinę minimojo klubo veiklą. Ar toje sportinėje veikloje švytės ir lietuviška dvasia, ateitis parodys. Tik toji dvasia yra neįmanoma be rimtų kultūrinių pastangų: be pagarbos gimtajai kalbai, jos spausdintam žodžiui, tėvų tradicijoms,

[5]) Su džiaugsmu konstatuojame faktą, kad mūsų tautiečiai D. Britanijoje jau žengia tuo keliu. Panašių pastangų esama ir kituose kraštuose, pvz. Australijoje. V. Liulevičius "Draugo" skiltyse kelia centrinių Lietuvių Kultūros Namų steigimo J.A.V-bėse klausimą. Tai labai svarbus ir neatidėliotinas klausimas.

[6]) Gera tik, kad toje pačioje lietuviškoje kolonijoje, po eilės kitų spontaniškai gimusių ir greitai mirusių meno organizacijų, nuo 1937 m. išsilaikė "Vytis", gana plačiai kultyvuojąs dainos, muzikos ir vaidybos meną S. Paulo tautiečių tarpe. Šalia šio kolektyvo veikia ten pat Bendruomenės choras ir Lietuvių Merginų choras.

apskritai — be gerai įsisąmonintos kūno ir dvasios jėgų pusiausvyros.

Dabartiniu metu įsiliejanti į J.A.V. lietuvių visuomenę naujoji tremtinių-naujakurių srovė gali daug padėti vietos organizacijų veiklos atnaujinimui ir sustiprinimui. Skautų, ateitininkų, vyčių, sporto klubų, įvairių ekonominių organizacijų narių eilėse jau vyksta gan sėkmingas senosios ir naujos emigracijos tautiečių bendradarbiavimas ir jungimasis į darnią bendros kilmės ir dvasios žmonių šeimą.

Būdinga mūsų pirmųjų išeivių organizacijų trumpaamžystė šiais laikais, rodosi, jau išgyventa ir daugiau nebesikartos. Tačiau smulkinimosi pavojus, apie kurį įspėjamai kalbėjo Dr. J. Paplėnas "Mūsų Kelio" 1949 m. vasario 19 d. Nr. 14 vedamajame ("Grigo bičių keliais"), ir dabar egzistuoja. Tikėkimės, kad buvę DP, imigravę į šalį, kurioje nuo seniau egzistuojama lietuvių organizacijų, dėsis į jas, stiprins jų veiklą ir vengs bet kokio lygiagretiškumo, dėl kurio tenka iš anksto aliarmuoti visuomenę, kaip visai laiku tai darė aukščiau minėtojo straipsnio autorius[1]).

Kuriuo būdu organizuotieji visuomenės kolektyvai gali ir turi budėti savo narių ir nenarių tautinio sąmoningumo sargyboje? Norėtųsi atsakyti, kad organizacijų vaidmuo tautinės sąmonės ugdymo ir išlaikymo srityje yra nors netiesioginis, bet labai reikšmingas. Netiesioginumas reiškiasi tuo, kad jokia organizacija nesiima ugdyti individo taip, kaip tai daro natūraliausias tiesioginio ugdymo veiksnys — šeima arba speciali auklėjimo-mokymo institucija — mokykla, tačiau gali ir turi: 1. parūpinti ir sutelkti pagalbinių priemonių individo ugdymui, 2. šalinti kliūtis individualinėms pastangoms ir 3. organizuoti pasiektųjų laimėjimų apsaugą.

Tokiu pačiu telkiamuoju ir organizuojamuoju veiksniu laikytina ir spauda. Mūsų tremties ir emigracijos sąlygose spauda yra ir bus tik vienaip ar kitaip organizuotos visuomenės funkcija, kultūrinės gyvybės ir veiklos išraiškos priemonė, viešosios opinijos tribūna. Protų ir širdžių telkimo lietuviškajam reikalui srityje spauda kai kuriais atvejais yra universalesnė už bet kurias organizacijas, nes pasiekianti ir labiausiai nuošaliai gyvenantį vienišą tautietį. Pastaruoju požiūriu spauda emigracijoje bus pats efektingiausias veiksnys, rišąs tautiečius draugėn, nežiūrint ir didžiausių atstumų. Savaime aišku, kad veiksnių koordinacija daugeriopai stiprina jų poveikį tiek kolektyvui, tiek individui. Todėl ir emigracijoje reikšmingiausia kalbamam reikalui bus ta spauda, kuri bus leidžiama bendruomeninių kolektyvų, bus subordinuota Pasaulio Lietuvių Bendruomenei, jei ne oficialios priklausomybės, tai bent idėjinės vienybės ryšiais.

VI

Bent apytrumpiai panagrinėję tuos veiksnius, kurie vienu ar kitu požiūriu gali būti reikšmingi tautinės sąmonės ugdymui bei palaikymui emigracijoje, neišvengiamai turime paliesti ir organizuoto veikimo taktikos bei metodų sritį. Sakau "organizuoto veikimo", nes tik šitoks veikimas įgalina mus atlikti šventą politinės emigracijos misiją, apie kurią buvo kalbėta šio rašinio antro skyriaus pabaigoje.

Turėdami prieš akis ten pat nusakytuosius konkrečius politinės emigracijos uždavinius, įprasminančius kiekvieno paskiro emigranto ir visos emigracinės diasporos egzistenciją ir veikimą pasaulyje, galime mėginti bent trumpai panagrinėti organizuotosios savitarpinės morališkai-pedagoginės pagalbos principus ir konkrečiąsias priemones. Visų pirma reikia nustatyti organizuoto veikimo svorio centrą: ar jis yra organizacijos administruojamuosiuose centrų organuose, ar periferijoje. Šiuo požiūriu klausimą sprėsdami, pamėginkime kai ko pasimokyti iš pasaulinės komunizmo diasporos. Viso pasaulio komunistai, tarnaudami griežtai centralizuotų veiksnių skelbiamai absurdiškai idėjai, perkelia didesnį veikimo svorį kaip tik į pačius pagrindinius ("pirminius", kaip jie sako) partinio organizmo vienetus, taigi — į periferiją. Ten jie "apdoroja" savo organizacijos narį taip, kaip reikalauja jų partinė drausmė.

Tautinio auklėjimo srityje nėra ko kalti į galvą, nes tautiškumas yra įgimtas žmogiškosios esmės bruožas. Tačiau kai išrautas iš tėvynės dirvos tautiškumas atsiduria svetimoje aplinkoje, jį nustelbia svetimo gyvenimo stilius. Kitaip sakant, svetimosios tautinės aplinkos poveikyje žmogus netenka tautinės formos, kuria realizuodavo universalųjį žmogiškosios dvasios turinį gimtoje aplinkoje, ir palengva persiima svetima gyvenimo forma. To išvengia tik labai stiprios asmenybės ir tie eiliniai žmonės, kurie laimingu atveju apsigyvena svetimoje šalyje pakankamai gausia ir kompaktiška mase. Tačiau nereikia užmiršti vieno galingo ir labiau izoliuotam tautiškumui ypatingai pavojingo veiksnio — laiko. Jis sudildė šimtus tūkstančių mūsų tautiečių J. A. Valstybėse, dildo ir retina mūsų tautiečių gretas visose pasaulio dalyse net ir dabar. Laiko ir nutautinančių aplinkos poveikių sutapimas yra neišvengiamas, todėl kiekvienai, net ir politinei, emigracijai pavojingas mūsų kalbama nutautėjimo prasme. Grįždami prie aukščiau formuluoto klausimo apie organizuotos kultūrinės pagalbos teikimą tautiečiams emigracijoje, dar kartą akcentuojame periferinių organizacinių vienetų svarbą. Mat, jokie organizacijų centrai negali turėti tiesioginės įtakos paskiriems nariams. Tokią įtaką gali daryti vietiniai organizacijų skyriai, kurių nariai savitarpyje labiau pažįstami, kurių

[1]) Deja, kai kur tremtinių-naujakurių draugijos nelaukė centrinių J.A.V. lietuvių organizacijų (pvz. ALT) pasisakymo P.L.B. reikalu ir persiorganizuoja P.L.B. skyriais. Šitaip dalykams toliau riedant, gali atsitikti, kad P.L.B. Jungtinėse Am. V-bėse sudarys tik vieni naujakuriai, palikdami senąją išeiviją už P.L.B. ribų. Taip yra dėl to, kad vyriausias J.A.V. lietuvių politinis organas — ALT — per ilgai delsė, studijuodamas šį klausimą, o periferija perdaug skuba spręsti klausimą "iš apačios". Šių metų spalių mėnesį ALT vėl svarstė Pasaulio Lietuvių Bendruomenės klausimą, darydama konkretesnių žygių šia linkme.

vadovybė pažįsta specifines vietos gyvenimo sąlygas, kultūrinį narių lygį ir panašiai. Štai kodėl turi būti ypatingai rūpinamasi, kad periferiniams emigracijos organizacijų skyriams nestigtų inteligentinių jėgų ir kad į vadovaujamąsias vietas patektų žmonės, turį ne tik noro, bet ir gabumų vadovauti kitiems. Kadangi, kaip jau minėjome, kiekvienai emigrantų organizacijai turi rūpėti tiek tautinės narių sąmonės išlaikymas, tiek ir jos ugdymas, todėl organizacijos vadovybės nariams tenka tam tikra *pedagoginė misija,* reikalaujanti jei ne minimalių psichologinių žinių, tai bent pakankamai plataus žmonių pažinimo ir kiekvienu atveju tikro idealizmo.

Pagrindinė žmogiškoji silpnybė, vedantį į nutautėjimą, yra *oportunizmas aplinkai ir naudai.* Šis oportunizmas reikia skirti nuo derinimosi gyvenimo sąlygoms. Oportunistinis nusiteikimas pats ieško kompromisų su prigimtine žmogaus teise ir pareiga išlaikyti ne vien savo fizinę, bet ir dvasinę individualybę, taigi ir tautiškumą, ieško (ir, žinoma, randa) būdų pateisinti patiems pirmiesiems nutolimo nuo tautos reiškiniams ir faktams. Oportunizmas aplinkai prasideda tuo, kad žmogus ima kopijuoti svetimus papročius, marginti savo kalbą svetimais terminais, mandagumo formulėmis ir ištisais išsireiškimais. Taip darydamas, jis mano būsiąs kaip tik geriau suprastas kitų, „savesnis" jiems. Oportunizmas naudai, mano vertinimu, yra savo motyvais žemesnis ir smerktinesnis už aną. Naudos ("biznio") sumetimais žmogus pakeičia ne tik savo gyvenimo stilių, bet ir savo vardą. Apie tai jau prieš 66 metus kalbėjo Jonas Šliūpas savo tautiečiams Amerikoje.

> "Mūsų broliai, atkeliaudami į Ameriką tankiausiai turėjo gražias nepermainytas ir nesujauktas pavardes. O jau čia kitaip padarė. Negana, kad vieni pavertė savo pavardes į lenkiškas, Šimkauskas rašosi Šimkovski, Paplauskas — Poplovski ....., bet kiti dar navatniaus padarė savo lietuviškas pavardes suangluodami: t. a. Žalneraitis rašos Zalner, Kalvaitis — Colvite, Mikulis — McCouley ir t. t.; ant galo tretieji visiškai svetimas priėmė pavardes ..... O kodėl lietuvininkai keičia savo pavardes? Vieniems lietuviškoji pavardė negražiai skambanti, kitiems lietuviškoji pavardė daranti gėdą per tai, kad jo broliai esą tamsūs, treti — sakosi galį geresnį "business" padaryti apsivilkę angliška arba vokišką rūbą. Jau pati priežastis keitimo pavardžių rodo, kad mūsų žmogus Amerikoje ne visuomet moka laikyti garbėje tai, ką jis paėmė su savim išeidamas į svetimą žemę. O pavardės atmainymas, tai jau yra pirmas žingsnis į išsigimimą, išsigiminiavimą'"[*]).

Šitaip apibūdino kadaise J. Šliūpas lietuvių išeivių silpnybę lenkti save svetimai aplinkai, tirpti ir nykti joje grynai oportunistiniais sumetimais. Šiuos žodžius rašė Jonas Šliūpas tais laikais, kai J. A. Valstybėse vos kūrėsi pirmosios lietuvių organizacijos, pirmieji laikraščiai. Kaip toli stipresnė organizuoto visuomeninio gyvenimo ir spaudos atžvilgiu yra dabartinė Jungtinių Amerikos Valstybių lietuvių visuomenė, o ir daugelio kitų pasaulio kraštų lietuviškoji diaspora, nereikėtų nė akcentuoti. Bet kartu ir su žymiu J.A.V. lietuvių visuomenininku Nadu Rasteniu, iš kurio rašinio aukščiau pacituoti J. Šliūpo žodžiai, galime ir šiandien patys sau pasisakyti: "Šis Šliūpo 55 (dabar 66, V. Č.) metų senumo straipsnis dar yra labai gera evangelija ir šių dienų Amerikos lietuviams (ir viso pasaulio diasporos lietuviams, — pridursime nuo savęs. V. Č.)."

Grįždami prie jau anksčiau formuluotosios morališkai-pedagoginės pagalbos tautinės sąmonės ugdymo ir išlaikymo srityje, išskiriame ir akcentuojame *vadovaujamųjų veiksnių idealizmo ir gero pavyzdžio* reikalą. Jokia propaganda, joks pamokslavimas gyvu žodžiu ir spaudos pagalba neveiks taip teigiamai, kaip geras inteligentų ir organizacijų vadovų pavyzdys. Geras ir sektinas pavyzdys yra ir visais laikais bus kiekvienos veiklos, juo labiau švietimo darbo, metodikos pagrindu, pačia efektingiausia ugdomosios vadovaujamosios įtaigos priemone.

Esame jau formulavę trejopą organizacijų tautiškai-pedagoginį vaidmenį emigracijoje. Paskirai aptardami kiekvieną jų, mes neskirsime griežtai organizacijų ir spaudos vaidmenų, nes tiek organizacijos, tiek ir spauda yra visuomeninio gyvenimo funkciniai reiškiniai ir jų savitarpinė priklausomybė yra visiems aiški.

Norėdami aptarti pagalbinių priemonių individo ugdymui parūpinimą ir telkimą (šalia jau minėtų vaikų darželių ar pradinių mokyklų, šeštadienio ar sekmadienio kursų, kultūros namų ir pan. institucijų, kurios taip pat yra visuomeninio organizuoto veikimo priemonės), neišvengiamai paliesime ir knygos bei laikraščio vaidmenį.

Tremties metai baigėsi. Visas mūsų organizacinis ir kultūrinis tremties patyrimas palengva persimetė į užjūrius kartu su žmonėmis, tą patyrimą išugdžiusiais. Ar bus tas patyrimas jungiamas su mūsų brolių amerikiečių visuomeninio darbo dešimtmečių tradicijomis? Ar seksis tas tradicijas ir darbo patyrimus palenkti laukiamos Pasaulio Lietuvių Bendruomenės tikslams ir uždaviniams? Ar sugebės mūsų politinė emigracija apvaisinti senosios emigracijos visuomeninį gyvenimą naujais kultūrinės kūrybos impulsais? Štai eilė klausimų, kylančių sekant spartėjantį mūsų tremtinių bendruomenės skaidymąsi pasaulinėse diasporos grupėmis-grupelėmis.

Pirmas našus ir be galo reikšmingas kultūrinės gyvybės ir kūrybos žiedas būtų gaji lietuviš-

---

[*]) "Unijoje" 1884 metų lapkričio 9 d. "Reikalai Lietuvninkų Suvienitose Valstijose". Cituojama iš "Lietuvos" mėnesinio žurnalo 1940 m. Nr. 1 Nado Rastenio str. "Pirmieji Amerikos lietuvių spaudos diegai".

kosios knygos gamyba ir leidyba užjūryje, pirmoje eilėje, be abejo, J. A. Valstybėse. Šiuos žodžius rašydamas, turiu prieš akis kadaise Amerikos lietuvių leisto "Lietuvos" žurnalo 1941 m. sausio mėn. nr. 1. Šiame numeryje Vyt. Širvydas straipsnyje "Kas leis? Kas skaitys?" pateikia trumpą savarankiškosios Amerikos lietuvių dailiosios literatūros apžvalgą ir konstatuoja nelinksmą faktą, kad toji literatūra neiškildino nei vieno stambesnio literatūrinio vardo, nedavė nei vieno tikrai kūrybiškai brandaus veikalo. "Dvylikta valanda muša. Lietuvoje gimusius lietuvius kapai kas metą tūkstančiais pakviečia. Iš trijų šimtų tūkstančių neužilgo neliks nė vieno. Laisvon, aukso Amerikon dolerių gaudyti atvykę, eina jie į kapus literatūros nepalikdami" ... Savo straipsnį baigia autorius šitokiu klausimu:

"Dar viena viltis. Iš griaujamos Lietuvos Amerikon atsprunka vienas kitas jau pajėgų parodyti spėjęs lietuvis. Čia apsigyvenę, su mūsų gyvenimu sutapę, gal jie trūkumą papildys ir sukurs mums literatūroje mūsų gyvenimo vaizdų? Gal iš jų atsiras dainius, mus iš užuomiršties ištrauksiąs?"

"Bet čia mintin ateina giliai liūdnas Marianapolio rektoriaus kun. dr. J. Navicko posakis, kada sykį Amerikos lietuvių literatūros klausimu kalbėjomės: "Kas leis? Kas skaitys?" ..

Šitokiuo klausimu baigdamas savo rašinį, autorius, kaip matome, nėra optimistas. Bet tai buvo rašyta beveik prieš dešimtį metų. Šiuo metu daug kas pakitėjo Amerikos lietuvių gyvenime. Įvyko tai, ko negalėjo anuo metu numatyti nei V. Širvydas, nei kuris kitas Amerikos lietuvių veikėjas. Į Ameriką sprunka nebe vienas kitas lietuvis, bet jų dešimtys tūkstančių atvyko DP imigracijos įstatymo ir organizuotos J. A. Valstybių tautiečių pagalbos dėka. Tie atvykėliai pradeda įsilieti į vietos visuomeninį gyvenimą ir atiduoda, kiek pajėgia, savo kūrybos vaisius broliams, taip jautriai gelbėjusiems nelaiminguosius tremtinius jų sunkiausiomis dienomis. Galima ir reikia tikėtis, kad Amerikos lietuvių literatūra susilauks naujų kūrybinių impulsų. Gims ir nauja tematika, kurioje atsispindės, be abejo, ir senųjų bei naujųjų emigrantų gyvenimas Amerikoje. Taigi, rasis ir tai, ko pasigedo V. Širvydas Amerikos lietuvių literatūroje.

Dideliam optimizmui, žinoma, nėra vietos ir J.A.V-bių lietuvių gyvenime. Antai Al. Baronas "Draugo" literatūriniame priede (Nr. 203), o kiti kituose laikraščiuose ("Dirvoj") labai ryškiai kelia mums prieš akis dabartinės lietuvių literatūros padėtį emigracijoje. Mums stinga pajėgių knygų leidėjų, bet dar labiau stinga skaitytojų. Senosios emigracijos lietuviai J. A. V-bėse, jei ką lietuviška skaito, tai tik periodinę spaudą. Knygų neskaito ir nenori jų turėti. Juk neretas atsitikimas, kad toks tautietis, ir siūlomas dovanai knygą paimti, jos nepriima, teisindamasis neturįs kur jos dėti nei laiko jai skaityti. Čia susiduriame su pačiu primityviuoju knygos nevertinimu. Vargiai jis bepataisomas! Juk ir visos Amerikos visuomenės masės pažiūra į knygą yra labai skirtinga nuo mums įprastinės vidutiniojo europiečio pažiūros.

Gal kiek padėtų išugdyti didesnį knygos vartotojų būrį vadinamieji skaitytojų rateliai, sudarytini kiekvienos žymesnės tautiečių organizacijos ribose? Gal kai kur tiktų ir kolektyvinis kai kurių knygų skaitymas, turinio aiškinimasis bei diskusijos?

Pagrindinis skaitytojo ugdymas yra galimas žmogaus jaunystėje. Todėl neapleiskime mūsų jaunimo dirvos! Vaikams turi būti rūpinama kuo daugiausia knygų. Tai didelis tėvų, mokyklos ir visos tautiečių visuomenės uždavinys.

Kaip matome, klausimai "Kas leis? Kas skaitys?" ne taip lengvai išsprendžiami. Juos reikia pradėti spręsti jau dabar, kai naujosios emigracijos srovė baigia lietis į užjūrio brolių tarpą. Ką geriausia tremties dienomis Vokietijoje esame pasiekę ir padarę, turime atkurti čia, Naujajame Pasaulyje. Ne visa ir atkurti tektų. Knygų leidimo srityje tokia Tėvynės Mylėtojų Draugystė yra išvariusi labai plačią ir reikšmingą vagą lietuvių kultūros dirvoje. Prisiminkime tik daugelio naudingų ir reikšmingų knygų (pvz. V. Kudirkos raštų ir kt.) išleidimą. Žinome šią garbingą organizaciją mėginant atnaujinti savo veiklą, nors konkrečių žygių vis dar tenka tik laukti. Tautinės sąmonės ugdymui ir išlaikymui būtų be galo daug patarnaujama, jei vienų ir kitų patyrimai būtų jungiami į vieną talką. Tatai tvirtindamas, turiu galvoje mūsų prityrusių knygos leidėjų (pvz. Patrios, Sūduvos, Gabijos) energiją bei sumanumą ir Amerikos lietuvių gyvenimišką bei organizacinį prityrimą. Tuodu veiksniu sujungus, galima būtų tikėtis ir visai gražių vaisių. Tik turėtume sutramdyti savyje bet kokį apriorinį skepticizmą kultūrinės akcijos žygiams, tik turėtume mobilizuoti įmanomai gausiau jėgų visoms tos akcijos kryptims ir šakoms aprūpinti darbininkais ir kovotojais.

Nors Vokietijoje knygų leidimas buvo žymiai pigesnis, negu J. A. Valstybėse, bet jis neišvengiamai turėjo baigtis. Reikėjo neatidėliojamai pradėti reikalus tvarkyti taip, kad Vokietijoje redukuojamas, vėliau ir nutraukiamas, darbas būtų palaipsniui atnaujinamas J. A. Valstybėse ir kitur pasaulyje, kur tik stipriau organizuojasi mūsų diaspora. Tik nenutrūkstanti akcija jungs mūsų tautiečius ir neleis svetimiems vėjams užpūsti mūsų tautinės kultūros liepsnelės, nors ir nepalankiausiose aplinkybėse ji berusentų.

Nesigilindami toliau į lietuviškosios emigrantinės literatūros problemą, mes tenkinsimės šiomis keliomis bendro pobūdžio pastabomis dėl jos leidimo organizavimo. Mums rūpi iškelti ir išryškinti šalia knygos, kaip tautos kultūrinio lobyno atstovės ir dvasinio peno šaltinio, dar vieną literatūros rūšį, būtent specialios paskirties pedagoginę literatūrą. Kadangi tautinis švietimas emigracijoje yra galimas beveik tiktai šeimos bei organizacinių sambūrių ribose, tai ir minimoji pedagoginė literatūra turėtų nagrinėti

šeimos pedagogiką ir tautiškai-visuomeninio auklėjimo problemas.

Šeimos pedagoginei literatūrai priklausytų ir tos knygos, kurios iš esmės nagrinėtų šeimos sudarymo ir jos laimės problemas. Tokių knygų mes ir tėvynėje būdami vos vieną kitą teturėjome. Emigracijoje šeimos klausimas, kaip jau įsakmiai kalbėta, yra gerokai opesnis. Todėl ir šeimos pedagogikai reikėtų parūpinti tokią knygelę, kuri iš esmės nagrinėtų šeimos sudarymo problemą. Be to, būtinai reikėtų parengti specialų pedagoginį leidinį (straipsnių rinkinį šeimai ir gal vaikų darželiui), kuriame turėtų būti sudėtos pagrindinės žinios iš vaiko higienos, vaiko psichologijos ir šeimos bei vaikų darželio pedagogikos. Tokia knygelė būtų *vade mecum* tėvams, kurie, kad ir nebe naujokai būdami, neretai turi auklėjimo sunkumų vien dėl kai kurių pagrindinių pedagoginių dėsnių nežinojimo ar apleidimo. Galima būtų ir toliau eiti: tokia knygelė galėtų būti įteikiama kiekvienai motinai bent pirmojo kūdikio proga. Tuo turėtų rūpintis visi organizuotosios visuomenės reprezentantai, Pasaulinės Lietuvių Bendruomenės prižiūrimi.

Tačiau ir to dar nepakaktų. Neužmirštinas ir mūsų emigracinės periodinės spaudos vaidmuo. Periodinės spaudos poveikis visuomenei yra tuo įžymus ir stiprus, kad jis yra nuolatinis, ne atsitiktinis. Sumaniai redaguojamas laikraštis, kad ir tenkindamas daugumos savo skaitytojų interesus ir skonį, negali atsisakyti auklėjamųjų uždavinių. Tuo atžvilgiu kiekvieno spaudos organo redakcija turi jaustis ne tik vietos lietuvių kolonijos, bet ir visos tautos tarnyboje. Konkretizuojant auklėjamuosius spaudos uždavinius, tenka pirmiausiai pageidauti, kad kiekvienas stambesnis lietuvių kolonijos laikraštis įstengtų duoti galimai dažniau rašinių iš šeimos pedagogikos srities. Dar geriau, kad tam reikalui būtų pastovus, nors ir nedidelis, skyrelis, pavadintas šeimos kampeliu ar kaip kitaip. Laimingu atveju, tvirtai susiorganizavus Pasaulinei Lietuvių Bendruomenei, jos rūpesčiu ir lėšomis galėtų eiti "oficiozas", kuriame būtų sutelktos geriausios publicistinės, mokslinės ir literatinės jėgos. Iš ten galėtų imtis sau medžiagos populiaresni periferijos laikraštėliai, persispausdindami tai, kas vietos jėgomis nebūtų įmanoma parengti.

Neužmirštini taip pat ir jaunimo interesai. Turime jau iš anksto pripažinti, kad jaunimui, einančiam ar jau išėjusiam pradinį bei vidurinį mokslą svetimoje (suprask — imigruoto krašto valstybinėje) mokykloje, prieinama ir jo skonį atitinkanti vietos spauda. Savaime aišku, kad tos spaudos techninė kokybė tikrai toli pralenkia mūsų emigrantinę spaudą. Visokie "magazinai" viliote vilioja jaunimo akis savo iliustracijomis ir turiniu. Tačiau iš to dar negalima darytis išvadų, kad tinkamai tvarkomas lietuviškas žurnalas jaunimui negalėtų bent kiek konkuruoti anų magazinų. Toks lietuviškas mėnesinis žurnalas jaunimui duotų tai, ko jis nerastų jokiame "magazine": čia jis gautų matyti tėvynę, tautą ir pasaulį pro lietuviškosios dvasios prizmę. Aišku, šitokį įdomų ir turiningą žurnalą galėtų leisti tiktai pats vienas pasaulinės lietuvių organizacijos centras.

Rūpinantis būsimaisiais skaitytojais, nėra geresnio būdo, kaip tas, kurį naudoja kiekvienas rūpestingas daržininkas. Skaitytoją reikia ugdyti lygiai taip, kaip auginamos gėlės ar daržovės: juo anksčiau, nuo pat pirmųjų dienų pasėtos sėklos ar pasodinto daigo, juo geriau. Vaikas, pamėgęs skaityti ir turįs ką skaityti, yra būsimasis lietuviškosios spaudos vartotojas, literatūros mėgėjas. Reikia džiaugtis, kad jau radosi J.A.V. žmonių, kurie suprato šį svarbų visuomeniškai-pedagoginį reikalą. Lietuvių Kultūros Institutas, kun. P. Juro vadovaujamas, pradėjo leisti mūsų mažiesiems mėnesinį žurnalėlį "Eglutę". Jį labai vykusiai redaguoja Bernardas Brazdžionis, vaikų pasaulyje seniai žinomas Vytės Nemunėlio vardu. Išleisti žurnalėlio numeriai labai turiningi ir patrauklūs vaikams. Tai puiki atasvara antipedagoginiams "komikams" ir didelė parama tautiniam auklėjimui šeimoje ir mokykloje. Tenebūnie nei vienos lietuviškos šeimos, kurios atitinkamo (pradžios mokyklos) amžiaus vaikams tėvai pasigailėtų 3-jų dolerių šio žurnalėlio prenumeratai!

Mūsų patrijotinė spauda, kunigai, mokytojai ir visi organizacijų vadovai turėtų nepagailėti progų šiam vaikų laikraščiui parecenzuoti ir pareklamuoti. Tatai padėtų išjudinti pasyviuosius tėvus, paskatintų juos domėtis savo vaikų lietuviškumo išlaikymo priemonėmis, apskritai — jų dvasine kultūra.

Taigi, tremties kutūrinės veiklos laikotarpis baigėsi, kaip ir visa tremties stovyklinė buitis. Pradedame naują tremties etapą — politinę emigraciją — ir norime bent dalį savo tremties patyrimų ir laimėjimų užsitikrinti ateičiai.

Ne viską tačiau vienodu mastu beatkursime tolimuose pasviečiuose. Chorai, tautiniai ansambliai, dramos mėgėjų trupės bus žymiai sunkiau organizuojami jau vien dėl to, kad beveik visur teks viską iš naujo pradėti. Visų, net ir pačių žymiausiųjų, tremties meninių kolektyvų nariams nepavyko išemigruoti "kompaktine mase", kaip dažnokai buvo tremties spaudoje linkėta ir visuomenės tikėtasi. Maloni staigmena buvo 30 su viršum Čiurlionio ansamblio dalyvių kolektyvinis dokumentavimasis ir atvykimas į J. A. Valstybes. Dabar šis ansamblis, nenuilstamo jo vadovo Alf. Mikulskio vadovaujamas, išėjo ne tik į savųjų tautiečių viešumą Amerikoje (koncertai Clevelande, Chicagoje ir kitur), bet ir į plačiosios amerikiečių visuomenės viešumą jos didžiausiose ir gražiausiose koncertinėse salėse (Philadelphijoje ir New Yorke). Tie įžymaus lietuvių dainos ir muzikos ansamblio žygiai yra didelė parama ir lietuvybei stiprėti susvyravusių tautiečių sąmonėje.

Ryžtas ir patvara gabumų talkoje labai daug nuveikia. Žinome juk iš spaudos, kaip palengva, bet nuolat kuriasi chorai ir tautinių šokių bū-

V. DRAGŪNAVIČIUS KRISTAUS KRIKŠTAS (TERRAKOTTA)

reliai visur ten, kur lietuviai-imigrantai turi bent šiokių tokių galimybių susitikti ir savo laisvalaikį skirti pamėgtajai dainai, šokiui ar kitoms meno šakoms. Tos mėgėjiškos meninės veiklos sąlygos yra gana įvairios, taigi ir prisitaikymas prie jų turi būti labai individualizuotas.

Daug sunkesnė yra lietuviškojo teatro problema emigracijoje. Atsimenu mūsų įžymiojo dramos aktoriaus Henriko Kačinsko žodžius, tartus privačiame pokalbyje, susitikus "Klumpės" gastrolių metu viename Britų zonos užkampyje. Juos čia apytikriai atpasakosiu: "Visur mus (t. y. "Klumpės" literarinio kabareto dalyvius, V. Č.) sutinka tautiečiai labai nuoširdžiai, palydi dar nuoširdžiau, nors nevisi vienodai supranta ir atjaučia. Gaila, kad visi mūsų teatralų mėginimai ir žygiai tremtyje tokie trumpaamžiai... Ir "Klumpė" bus tokia... Mūsų aktorių jėgos visą laiką buvo išblaškytos ir tos pačios ne visur tinkamai išnaudotos. Ir man prieš akis perspektyva emigruoti į J. A. Valstybes. Kas ten manęs laukia, nežinau. Gal pradžiai kur vargonininko pagalbininku tiksiu..." Paklaustas apie lietuviškojo teatro galimybes Šiaurės Amerikoje, atsakė, kad šį reikalą sunku spręsti iš tolo, reikią pažinti vietos sąlygas, o pradėjus jį organizuoti, nenuleisti rankų po pirmos nesėkmės.

Šiuo metu visi tremties dramos kolektyvai, tiek aktorių profesionalų, tiek mėgėjų sudaryti, jau išsiskirstę ir emigravę. Išnyko ir "Klumpė", kaip "Aitvaras", „Atžalynas" ir kiti kolektyvai. Henrikas Kačinskas, Stasys Pilka, Jurgis Blekaitis, Antanas Škėma ir visa eilė kitų aktorių jau seniai Dėdės Samo žemėje. Po kelių mėginimų dirbti scenos darbą keliais sambūriais, Chicagoje gimsta centrinis lietuvių išeivijos teatras *Lietuvių Teatro Amerikoje* vardu. Tai didelis žingsnis lietuvių emigracijos teatro istorijoje! Kanadoje (Montrealyje) taip pat įsikūrė tenykščio lietuvių teatro užuomazga.

Kokios didelės reikšmės turi tautinis teatras tautiškumui išlaikyti ir net jam ugdyti, čia nereikėtų įrodinėti. Pakanka trumpai pažymėti, kad visais amžiais visų tautų kultūros komponentų eilėje neišjungiamai buvo ir yra teatro menas. Kokio, berods, reikia geresnio liudijimo apie teatro vaidmenį tautiniam sąmonėjimui, kaip mūsų mėgėjų teatro istorija? Vaidinimai ("lietuviški vakarai") kaimo kluonuose bei daržinėse, prasidėję pirmuoju "Amerikos pirtyje" vaidinimu Palangoje dar spaudos draudimo laikais, davė didelį impulsą tautinei sąmonei formuotis ir stiprėti iki pat pirmojo pasaulinio karo ir nepriklausomybės atgavimo. Tokie patys lietuviškojo mėgėjų teatro žygiai lydėjo visus tautinio darbo laimėjimus visur ten, kur tik lietuvis buvo tiktai svečias, atvykėlis: Rygoje, Petrapilyje ir kituose miestuose, taip pat ir Šiaurės Amerikoje — J. A. Valstybėse. Ir čia, užjūryje, atsidūrę, lietuviai turėjo sukūrę savo mėgėjų teatro branduolius, vienur stipriau, kitur silpniau reiškusius ne ką kita, kaip tą patį teatro meno pomėgį, tas pačias kultūrinio gajumo žymes. 1889 m. gruodžio mėn. 31 dieną Plymouthe įvykęs pirmasis amerikiečio lietuvio parašyto ir surežisuoto veikalo*) spektaklis pradėjo naują, kas kartą stiprėjusį, kultūrinio darbo barą. Čia ne vieta vertinti Amerikos lietuvių teatro laimėjimus. Mes žinome tiktai, kad mėgėjų teatras šiuo metu Amerikos lietuvių visuomenės jau nebepatenkina, tačiau ir pastovaus lietuvių profesionalų teatro dar nesusilaukta. Ar bus lemta jam susikurti, ateitis parodys, tačiau mūsų visų pareiga kelti jo reikalą. Tai daryti turime jau vien tais sumetimais, kad vienas pats tokio profesionalų teatro egzistavimo faktas padės kitų pasaulio kampų lietuvių teatro mėgėjų pastangoms. Aišku, kad lietuviškojo teatro tradicijas išlaikyti bei puoselėti tegali tik profesionalų teatras. Jam rastis emigracijoje tuo tarpu vien tiktai J. A. Valstybės tegali teikti šiokių tokių perspektyvų. Todėl ir mūsų aktorių atvykimas į J. A. Valstybes neturėtų būti tik eilinių buv. DP persikėlimu į "geresnį pasaulį". Ar rasis J. A. Valstybių lietuvių visuomenėje, kaip ir visoje mūsų emigracijoje, pakankamai reikalą įvertinančių veiksnių, kurie padėtų burtis į vieną vietą lietuviams aktoriams profesionalams, ar J. A. Valstybių lietuvių visuomenė, gerokai naujų imigrantų tremtinių papildyta, įstengs įvertinti savojo teatro reikalą ir svarbą tautinei gyvybei ir kultūrai, tik ateitis mums parodys. Tačiau visi turime suprasti, kad tai būtina. Tuo tarpu patys pirmieji teatralų žygiai ir visuomenės dalyvavimas juose teikia gana gražių vilčių ateičiai.

Ta proga keletas žodžių apie tautinės muzikos meną emigracijoje. Neabejojame, kad mūsų tautos likimui labai svarbu, kad visi iš tėvynės išnešti tautinės kultūros pradmenys išliktų mumyse gausūs, sveiki ir svetimų įtakų nepaliesti. Tačiau būtume gerokai naivūs, kad tikėtumės vienų tik "grynojo" ar "aukštojo" meno poveikių pagalba išlaikyti platesnes tautiečių mases, ypač jaunimą, prie savojo tautinio stiliaus, taigi tautiškumo rėmuose. Atsidūrus svetimosios aplinkos poveikių jūroje, reikia nusileisti nuo meno aukštybių į kasdieninių reikalavimų sferą, reikia išmintingai išbalansuoti tautinio meno pradmenų grynumą su gyvenimo aktualija. Tos nuolaidos nebus malonios menininkams-kūrėjams. Pirmoje eilėje tatai labai apčiuopiamai jausis muzikos srityje. Mūsų muzika (plačia prasme) emigracijoje turi dvejopą uždavinį: 1. puoselėti gryno tautinio stiliaus tradicijas ir kurti naujas vertybes ir 2. tenkinti vietos ir momento reikalavimus, kiek galint daugiau semiant iš tautinių melodijų ir iš viso tautinės dvasios lobyno. Patys Amerikos lietuviai tvirtina, kad lietuviškai dainai išpopuliarėti jų visuomenėje daugiausia yra pasidarbavę trys kompozitoriai: Mikas Petrauskas, Stasys Šimkus ir Antanas Vanagaitis. Pastarasis per 25 metus dirbo J. A. Valstybių lietuvių tarpe, kaip tik šį antrąjį uždavinį vykdydamas. Daina ir sąmojingu humoru jisai palaikė lietuvišką dvasią tūkstančiuose savo tautiečių,

*) Antano Turskio, antrojo iš eilės "Vienybės Lietuvninkų" redaktoriaus, kūrinys "Be Sumenės arba Kejp taj ant swieto ejnasi".

skęstančių amerikonizmo vandenyse. Tie 25-ri metai nepaprastai išpopuliarino jį tautiečių tarpe, bet dar labiau išpopuliarino jo repertuarą, kurį jis teikdavo "Margučio" žurnale ir radijo valandose, koncertuose ir įvairiausiuose proginiuose parengimuose. Gyvenimo aktualija, humoras ir tautinė melodija jo mokėta derinti į vieną neskaidomą visumą. Jo mirtis padarė nemenką spragą Amerikos lietuvių kultūriniame gyvenime.

Negalima nutylėti dar vieno technikinio veiksnio, kuris gali turėti labai didelės įtakos tautinei kultūrai emigracijoje. Tas veiksnys tai radijas. Amerikos lietuviai jau seniai juo naudojasi. Deja, jo paskirtis lig šiolei buvo beveik tiktai komerciškai informacinė, išskyrus retas išimtis ("Margutis"). Vėlesniuoju laiku vyksta posūkis į visų pažangesnių klausytojų pageidaujamą tautinės kultūros sritį: susirūpinta geresniais kalbėtojais, pradedama duoti programose trumpų vaidinimų ir panašiai. Visa tai, žinoma, tiktai kukli pradžia. Visiškai rimta lietuviška radijo programa bus galima ateityje tik tada, kai tokio radijo egzistavimas bus paremtas kitomis, negu ligšiolei, pajamomis, kai jo vadovybėje stovės organizuotai išeivijai atstovaują žmonės. Tada ir privačių radijo valandų vedėjai jau vien konkurenciniais sumetimais bus priversti reformuoti savo radijo programas.

Kad tos radijo programos tikrai gerai tarnautų lietuviškumui, taigi tautinei sąmonei, ugdyti, reikia rimtai susirūpinti kalbine radijo programų vedėjų kultūra, aukštesniu meninės jų dalies turinio ir formos lygiu, reikia, kad radijo valandų savininkai-tvarkytojai tarnautų ir idėjai, ne vien bizniui.

Labai reikšmingas mūsų kalbamajam reikalui kitas technikinis veiksnys yra patefono plokštelės. Tikrai gerų lietuviškosios muzikos (ir dainos, žinoma) plokštelių labai maža turėjome Lietuvoje ir čia, Amerikoje. Nors biznieriški katalogai pateikia gana didelį jų pasirinkimą, tačiau, be kai kurių solistų įdainavimų, nieko kita negalima pasirinkti lietuviškosios muzikos reprezentacijai, nors ir per tą patį radiją. Prisipažinkime, kad nepriklausomoje Lietuvoje tas plokštelinės tautinės muzikos trūkumas buvo taip pat gerokai jaučiamas.

Kas jau kas, bet rimtos lietuviškosios muzikos (suprantama, ir lengvosios kartu) plokštelės turėtų gerą paklausą visame "lietuviškajame pasaulyje". Tuo atžvilgiu biznierius, drįsęs pafinansuoti jų gamybą, tikrai nuostolių neturės. Tokioje aukštos technikos šalyje, kaip J. A. V-bės, patefono plokštelių gamyba yra gal pigesnė, negu kur kitur, o jų reikalas didelis ir rimtas. Tuo atžvilgiu ir lietuviškosios radijo valandos Amerikoje tikrai pažengtų stambų žingsnį į priekį, gaudamos didesnį ir rimtesnį tautinės muzikos pasirinkimą. Kaip tatai atsilieptų į lietuvio radijo klausytojo, patefono savininko, į mūsų jaunimo skonį ir tautinės muzikos supratimą bei vertinimą, kalbėti jau, rodos, ir nebereikia.

Tačiau yra dar vienas dalykas, glaudžiai susijęs su plokštelių reikalu. Tai mūsų literatūros perlų, poezijos ir prozos įkalbėjimas plokštelėse. Pamilti gyvąjį lietuvišką žodį, išmokti ir įprasti juo gėrėtis galima tik klausantis tokio žodžio, tariamo viešoje tribūnoje, scenoje ar estradoje. Bet vienkartinis klausymas dar neduoda to, ką mes norėtume pavadinti kalbiniu pomėgiavimu ar "smaguriavimu". Kaip vokalinės ar instrumentalinės muzikos, taip ir literatūros (ypač poezijos) dalykai įstringa į klausytojų širdis, įauga į jų sąmonę tik dažniau klausomi. Tai gali suteikti patefoninė plokštelė. Žinome daugelis, kaip meistriškai interpretuoja mūsų poezijos ištraukas aktorius Henrikas Kačinskas. Argi nevertėtų pagaminti pradžiai bent kelias jo įkalbėtas plokšteles su Donelaičio, Baranausko, Maironio, Krėvės kūrinių pavyzdžiais? Tomis plokštelėmis galėtų naudotis šeimos, mokyklos, radijo programos (tam tikromis progomis), jaunimo iškylos (skautai!) ir kiti.

Baigiant šiuos samprotavimus apie metodus ir konkrečiąsias priemones tautinei sąmonei palaikyti ir ugdyti emigracijoje, tenka dar kartą ir jau paskutinį sustoti mintimis ties svarbiausiuoju klausimu: kokia turi būti to ugdomojo darbo organizacija?

Iš laikraščių gauname patirti apie nesklandumus mūsų tautinio kultūrinio lobyno gėrybes paskirstant emigracijoje. Štai balsas iš Anglijos (K. Barėnas "Lietuvių Žodžio" 1949 m. Nr. 13 str. "Mahometas ieško kalno") skundžiasi: "Duokite mums knygų, ir tas mūsų jaunimas, kuris uždarbį palieka smuklėje, tikriausiai turės, kas jį atitraukia nuo nykumos ir sulaiko nuo nelaimės". Tikrai, mūsų knygų naujienų paskirstymas ir išsiuntinėjimas ilgokai šlubavo; knygų kainos, nustatomos J.A.V. tautiečiams ir Anglijoje dirbantiesiems lietuviams, buvo aiškiai skriaudžiančios pastaruosius. O juk, rodosi, knygų išekspedijavimas iš Vokietijos į Angliją turėjo būti, bent teoretiškai, tikrai pigesnis, negu į J. A. Valstybes. Labai teisingai K. Barėnas konstatavo faktą, kad mūsų laikraščių bei knygų leidyklų darbas — tikras partizaniškas kultūrininkų darbas. Persitvarkant tremties visuomenei į emigracinę visuomenę, kai kurie privačios iniciatyvos pasiekti laimėjimai buvo nutraukti. O juk tokių leidyklų, kaip Lenktaičio "Patria", T. J. Vizgirdos "Aufbau", "Aistia", "Venta" ir kt. darbas buvo ne tik partizaniškos kultūrinės pastangos, bet kartais net kova su nepalankia aplinka. Tas pat pasakytina ir apie J. A. V-bėse veikusių, tebeveikiančių ar naujų atkurtų tremties lietuvių knygų leidyklų darbą. Be talkos iš sąmoningų visuomenės narių pusės jų pastangos bus nevaisingos. Svarbiausia tos talkos esmė glūdi knygų platinime. Reikia pažymėti, kad tokios talkos pradžia jau yra. Kai kurios lietuviškosios J.A.V. parapijos gražiai globoja knygų platintojus, leisdamos jiems įrengti knygų vitrinas parapijos salėse ar prie bažnyčių. Patys kunigai pamokslų metu taip pat paskatina klausytojus daugiau susido-

VIENAS GRĮŽIMAS

KAZYS VESELKA

Aš sugrįžtu. Namai tie patys. Žmonės vaikšto.
Tas pats mūs meilės metais švietęs žiburys.
Kaip miela vėl praeit gatve pro tuščią turgaus aikštę
Ir pasibelst į mylimas duris.

Ak, jau girdžiu žingsnius per kambarius ataidint:
Tai ji sutikt ateina grįžtančio manęs,
Ir štai, jau stovime ilgai stebėdami viens kito veidą,
Užlieti mirusių dienų ugnies.

Ir rimsta vakaras. Kažkur tik vėjas trankos,
Tarsi nuklydusi mūs vienuma sunki,
O čia, ant dulkinų pečių jaučiu vėl tavo ranką
Ir net girdžiu žodžius: "Tu pailsėk.

Tu pailsėk po tų nykių klaidžių klajonių,
Po to veržimosi beprasmio ir sunkaus.
Tu sugrįžai namo. Ir kaukėm pasipuošę žmonės
Tavęs jau niekad tolumon nešauks,

Ir nevilios, nes ašen prie tavęs budėsiu,
Ar bus čia vakaras, ar žais diena šviesi,
Kol tavo nerimą tarsi klajūnę pelkių šviesą
Mana širdis ir meilė užgesins.

Juk aš dienų dienom tikėjau šiam grįžimui.
Dienų dienom puošiausi lūkesio šviesa.
Ir jei ne ši šarma plaukuos, ne šitos paakiuos senatvės
Manęs nebūtų niekad lankęs liūdesys." [žymės,

Ir taip kalbi, kalbi. Neklausi, ką veikiau išklydęs;
Ką aš mylėjau ten, kur valkata basčiaus.
Dėl to ir rimsta vakaras, ruduo nasturtom žydi,
Dėl to ir suplaka širdis tvirčiau.

Ir aš žinau: tu būsi man gaivi paunksmė,
Klajūniuos metuos šaukus nuošalė rami,
Kur knygos puslapius, kur vienišą užmestą plunksną
Galėsiu vėliai į rankas paimt.

Ir taip ramu, ramu. Už lango tirpsta snaigės, —
Taip žemėj keičiasi ir žmonės ir žiedai.
Kodėl tik tu viena, lyg knygoje gera Solveiga
Manęs sulaukt vilties nepraradai?

mėti lietuviškąja knyga. Ar negalėtų taip talkinėti lietuviškajai kultūrai visi kiti lietuviai kunigai ir inteligentai? Ar netiktų įjungti visą visuomeninį aparatą į šitokią talką?

Mes laukiame P.L.B. ir visiškai nuoširdžiai dedame jai daug vilčių. P.L.B. rėmuose visos mūsų pastangos keleriopai išaugtų ir sustiprėtų.

Pasaulinę Lietuvių Bendruomenę norėtume laikyti, kaip tautinės dvasios suverenumo reiškėją, visų pasaulio lietuvių-emigrantų organizacijų sąjunga ir jų veiklos tvarkytoja, derintoja. Dabar, sklindant po pasaulį mūsų tautiečiams, yra pats metas persitvarkyti mums taip, kad kultūrinis darbas būtų visuomeninių kolektyvų rūpestis, paguoda ir pasididžiavimas. Organizacijos turi "daugiau žmonių, daugiau galvų, daugiau rankų" — teisingai pastebi K. Barėnas, joms tad ir gali būti teikiamas didesnis pasitikėjimas, ypač tais atvejais, kai yra naudojami visuomenės sudėti pinigai. "Organizacijų darbas turėtų būti pradedamas dar prieš įsigalint privačiai iniciatyvai" — sako K. Barėnas minėtame "Lietuvių Žodžio" straipsnyje. Tuo, be abejo, nenorima paneigti privati iniciatyva, tik siūloma paskubėti su kultūrinio darbo išplanavimu ir vykdymu jau visos Pasaulinės Lietuvių Bendruomenės vardu, paliekant pakankamai vietos ir privačiai iniciatyvai.

Mes tikime, kad Pasaulinė Lietuvių Bendruomenė, kaip dvasinės lietuvių vienybės reiškėja ir laikinai prarasto teritorinio tautos suverenumo pakaitalas — dvasinio tautos suverenumo simbolis, taps ir realus veiksnys kovoje dėl tautos gyvybės, laisvės ir nepriklausomybės. Tautos gyvybė glūdi jos sąmonėje ir valioje gyventi. Tad ne kam kitam, o P.L.B. priklausytų vyriausioji tautinės sąmonės ir valios ugdymo funkcija, tiksliau — jau vykdomų ir vykdysimų tos srities funkcijų priežiūra. O tai gali būti atliekama per Lietuvių Kultūros Fondą, glaudžiai susietą su P.L.B. organizacija.

Visų aktingųjų lietuvių kultūrininkų svajonė, ilgai ir sunkiai siektasis tikslas — L. Kultūros Fondas įsisteigė tremtyje. Bet įsisteigęs jis ir vėl pakibo ore, kol vėl palengva atgaivino veiklą J.A.V., Australijoje ir dar kai kur. Tačiau jam stigo ir stigs efektingesnės galios tol, kol jis bus viena iš daugelio tautinių organizacijų. Kad L.K.F. tikrai taptų galingu tautinės kultūros ugdymo ir puoselėjimo veiksniu, jam reikia atramos dar galingesnėje P. L. Bendruomenės organizacijoje. Klausimas, kaip reikėtų derinti šių dviejų organizacijų savitarpinę priklausomybę, kaip organizuoti lėšas ir efektingąją veiklą pasaulio lietuvių tarpe, išeina iš šio rašinio ribų.

Ar būsime taip stiprūs ir vieningi, kad, susijungę po Pasaulio Lietuvių Bendruomenės vėliava, padarytume sau stiprinti ir tėvynei vaduoti *daugiau* ir *geriau*, negu dabar, ateitis parodys. Įsidėmėkime šiuos didžiojo lietuvio-patrijoto Vl. Putvio-Putvinskio žodžius: *"Patvarus gali numirti nebaigęs savo uždavinio arba žūti kovoje, bet niekad negali pralaimėti"*.

HANS CHRISTIAN ANDERSEN

(75 metų mirties sukaktuves minint)

JUOZAS LINGIS

Lygiai prieš 120 metų, t. y. 1830 m. vieną gražią pavasario sekmadienį kopenhagiečiai, tyliai ir taikiai besidžiaugdami ir besigėrėdami Kopenhagos parkų tyru oru ir gražia gamta, jautėsi gal kiek sujaudinti ir pyktelėję ant kažkokio jaunuolio. Jiems atrodė, kad jaunuoliui arba ne visi namie, arba jis perdaug į gurklį įliejęs. Nepažįstamasis jaunuolis staiga priėjo prie vieno žydinčio medžio ir, kiek tik jo rankos išneša, apkabino jo liemenį, paskui priėjo prie kito ir jį nuoširdžiai spaudė prie savo krūtinės. Vienas iš tvarkos saugotojų priėjo prie jaunuolio, čiupo už pakarpos ir maždaug taip tarė: pilieti, liaukis, kitaip paprašysiu į nuovadą. Jaunuolis tuoj susigriebė.

Tai buvo būsimasis garsusis pasakorius Hans Christian Andersen. Jis nebuvo nei pakvaišęs, nebuvo jis nei truktelėjęs. Jeigu jis buvo kuo apsvaigintas, tai tik pavasariu. Jo poetinė siela išsiliejo iš krantų, matydama pavasarį visoje miško grožybėje, visame jo vešlume, visame jo jaunystės žėrėjime. Tą akimirką jis nebegalvojo, ką jis daro, jis pamiršo viską, kas aplink jį dedasi, kad tik galėtų savo džiaugsmą išlieti.

Šis mažytis epizodėlis yra tiek Anderseno gyvenimo, tiek jo poezijos išraiška. Tai pasakorius Andersenas, žmogaus pavasario entuziastingas garbintojas. Jam, labiau negu kuriam nors kitam, pavyko suprasti žmogaus atgimstančio gyvenimo jausmus. Mes gėrimės juo kaip vaikiškosios širdies reiškėju, kaip aiškintoju to, kas amžinai jauna ir mumyse, gyvenimo pusiaukelį gerokai peržengusiuose. Toks amžinai jaunas ir taip vaikiškai svajojąs jis liko ligi savo paskutiniųjų dienų. Jis buvo "keistuolis", originalas, sau žmogus, daugeliui neišaiškinama ir keista būtybė, einanti savais keliais, niekuomet negalinti savo jausmų į narvelį uždaryti, net ligi kaulo smegenų jautri, kartais net keista ir verkšlenanti vaikiška prigimtis, tai savotiškas "karalaitis ant žirnio", bet turįs turtingiausią širdį, linksmiausią atvirumą viskam, kas žmogiška, kas tauru, kas šviesu ir kas gyvenime gera, viskam, kas vaikiškai šventa, vaikiškai nekalta ir vaikiškai jautru.

Tai jo gyvenimo pasaka. Atvertus patį pirmąjį puslapį jo autobiografinės knygos "Mano gyvenimo pasaką", jau pirmose eilutėse skaitai: "Mano gyvenimas graži pasaka, turtinga ir laiminga pasaka... Jeigu aš, kai dar vaikas buvau ir neturtingas bei vienišas išėjau į gyvenimą, būčiau sutikęs galingą laumę ir ji būtų man tarus: pasirink sau gyvenimo kelią ir tikslą, aš lydėsiu ir saugosiu tave, tavo sielai pradėjus bręsti, — mano likimas nebūtų buvęs laimingesnis, protingesnis bei geresnis. Mano gyvenimo pasaka gali pasaulį pamokyti to, ko aš iš gyvenimo pasimokiau: yra meilės kupinas Dievas, kurs viską prie gero priveda".

O toji gražioji ir laimingoji Hans Christian Anderseno pasaka prasidėjo 1805 m. balandžio 2 d. Odenseje, Danijoje, neturtingoje jauno batsiuvio šeimoje. Jo tėvas mirė, jam vos 11 metus beeinant. Visa jo paspirtis liko motina, vienos Kopenhagos aptiekos buteliukų plovėja. Jam bebūnant vaiku, gyvi buvo ir jo senelis su senute. Senelis, buvęs pasiturįs ūkininkas ir dėl gaisro visko netekęs, buvo pamišęs ir gulėjo ligoninėje, taigi tik viena senutė liko jo dažna priebėga. Jo ir tėvas buvo svajotojas. Batsiuvio amatas niekados jam neteikė džiaugsmo, yla jam niekada nedavė pasitenkinmo. Jis labiau mėgo savo sūnui skaityti Lafontaine pasakėčias ir Holbergo komedijas.

Jau iš pat mažens Andersenas buvo gamtos vaikas. To pradėjo mokytis jis, jeigu taip būtų galima išsireikšti, jau nuo pat gimimo — juk toje nemokytoje batsiuvio šeimoje jis pirmiausia pažino gyvenimą, kur ir prietarų ir visokių tikėjimų netrūko. Kai jį krikštijo, jis labai verkė, o jo motina buvo labai dėl to nuliūdus, ypač kai kunigas papykęs nebeiškentė: "Tavo vaikas rėkia kaip kačiukas"! O tatai nebuvo geras ženklas, bet vienas iš krikšto tėvų nuramino ją senu priežodžiu: jeigu jis mažas būdamas taip biauriai rėkia, tai užaugęs jis labai gražiai dainuos. Tai, žinoma, ir išsipildė, o motina tuo patikėjo.

Artinosi ir jo konfirmacijos diena. Andersenas, tas susirūpinęs ir jautrus berniukas, jau iš anksto bijojo savo mokyklos draugų iš tos neturtingos mokyklos, kurią jis lankė. O ruošiant prie konfirmacijos, buvo toks vietos paprotys, kad pastorius pats pasiimdavo tikėjimo tiesų mokyti turtingųjų, o vikaras beturčių vaikus. Tačiau vieną gražią dieną numovė jis vienas pas pastorių ir pareiškė norįs pas jį užsirašyti. Anas nors ir pyktelėjo, bet ką gi darys, turėjo vaiką priimti į savo grupę, ir taip Andersenas prie konfirmacijos ėjo kartu su turtingiausių ir įtakingiausių miesto šeimų vaikais. O koks linksmas ir laimingas jis buvo! Viena miesto senų rūbų lopytoja persiuvo jam tėvo seną juodą švarką, bet tas švarkas nebuvo jo pats didžiausias džiaugsmas; mat, tos iškilmingos dienos proga jis gavo pačius pirmuosius aulinius batelius. O kad į bažnyčią susirinkusieji matytų jo aulinukus, jis sukišo kelnes į aulus ir išdidus žygiavo prie altoriaus. Labiausiai jį džiugino, anot jo paties, kad jo auliniai batai girgždėjo: dabar kiekvienas žmogus galėjo girdėti, kad jie nauji.

Netrukus po konfirmacijos, po kurios protestantų vaikai išeina iš pirmosios vaikystės, kilo jam mintis, savotiška inspiracija — keliauti į Ko-

penhagą. Apie tai jis pranešė ir savo motinai. Į motinos paklausimą, kodėl, jis nė nemirktelėjęs atšovė: Noriu pragarsėti. Motinai pradėjus abejoti, ar tatai galima, jis atsakė: "Pirmiausia reikia sunkiai sunkiai dirbti, o paskiau imi ir pragarsėji". Toks jo tikras nusistatymas padėjo motiną įtikinti, nors ji dar vis abejojo. Ji pasikvietė pas save burtininkę, o ši motinai išporino: ateity bus visas Odensės miestas iliuminuotas jos sūnaus garbei. Burtininkė neapsiriko: batsiuvio sūnus buvo išrinktas ir garbės profesorium Kopenhagos universitete, jis buvo ir valstybės patarėju ir pagaliau buvo išrinktas garbės piliečiu savo gimtoje Odensėje. Tada motina nebegalėjo ilgiau priešintis, ji įdėjo jam apie 25 kronas kelionei ir išleido sūnelį į Kopenhagą. Tatai įvyko 1819 m.

Vargiai ar kada buvo keistesnė figūra pasirodžius Kopenhagos gatvėse, kaip tada: baltais plaukais, išbalusiomis akimis, ilgu liesu veidu, ilga nosim, sudžiūvęs jaunikaitis susigraudinęs ėjo tiesiai teatro link. Čia jis sutiko dainavimo mokytoją Siboni ir jam išdėstė savo vargą ir pareiškė norįs patekti į operą. Greičiausiai jis ir apsiverkė, nes ašaroms jis buvo labai lengvas. Siboni susidomėjo. Tada jis kaip tik ėjo su kompanija pietų valgyti, o tokiais atvejais širdis yra daug vaišingesnė, negu paprastai. Siboni apsiėmė jį mokyti dainuoti. Bet pradėjus brėsti vaikino balsas visai pranyko.

Tada nutarė Andersenas šokėju pasidaryti. Jis buvo matęs vieną šokėją, kažkokią madame Schall, Kopenhagos teatre. Jis nepasidavė tol, kol gavo rekomendacijų iš vieno Odensėje gyvenančio spaustuvininko, kuris, tarp kito ko, pats tos madame Schall nebuvo nė matęs. Gavęs tokį laišką, jis tuoj atsidūrė prie madame durų skambučio, iėjo į vidų ir ant stalo patiesė rekomendacijas. Galima suprasti, kaip vargšė balerina nustebo. Ji nesusivokė nė ką daryti, kai keistos išvaizdos jaunuolis pradėjo graudinti jos jautrią širdį, prašydamas vietos tarp kitų teatro šmaikščių stirnakojų. Ji paklausė, ar jis neturįs pasirinkęs kokios rolės, apie kurią jis galvotų. Taip, rolę jis buvo pasirinkęs — Odensėje jis buvo matęs baletą "Pelenę", tą rolę jis ir norėtų atlikti. Bet jo kojas sunkino tie auliniai batai. Nieko nelaukęs, net nepasiprašęs, nusimovė jis savo aulinukus ir vienomis kojinėmis pradėjo aplink šokinėti, dainuodamas ir mušdamas į savo skrybėlę, kuri jam tada atstojo tamburiną. Madame tada jau tikrai persigando ir paprašė jaunuolį nešdintis lauk, nes jaunikaičiui taip elgiantis, ji tikrai jau nebeabejojo, kad jam vieno balkio trūksta. Taip ir nepavyko Andersenui patekti į teatrą.

Nepasisekus įkelti kojos į teatrą, jo mecenatas ir globėjas per visą jo gyvenimą, finansininkas ir valstybės patarėjas Collin pasiuntė 1822 m. Anderseną mokytis į Slagelsės mokyklą, kur jį į nagą paėmė griežta direktoriaus Meislingo ranka. Čia jo gyvenimas buvo lyg ir savotiška jo pasakos apie biaurųjį ančiuką iliustracija — jis buvo gulbiukas, bet jį visi laikė ančiuku. Jo mecenatas atsiėmė jį vėl atgal į Kopenhagą, kur jis vargais negalais 1828 metais baigė gimnaziją.

Collinų šeima, nežiūrint savo globotinio keistenybių, laikė jį kaip savo tikrą vaiką, o keistas jis buvo nuo pat pradžios ligi pat pabaigos. Net ir gausios kelionės po įvairius kraštus jo nepakeitė ir neperdirbo.

Begyvenant Collinų namuose, jo asmenyje gal ryškiausiai, negu kada nors, ėmė reikštis jo besaikis pavydas ir noras erzintis. Tai labai gražiai pavaizduoja jo biografas, Collino sūnus E. Collin.

Ir menkiausias menkniekis užgaudavo Anderseną. Ne kartą per pobūvius Collinų namuose, kurie buvo to laiko tikrai patriarkališkai tvarkomi aristokratų namai, jis dingdavo. Dažnai niekas nežinodavo ir dėl ko. Paskui jis vėl grįždavo, o per tas kelias minutes jis spėdavo išsiverkti ir nusišluostyti ašaras. Kritikos, net ir menkiausių pastabų, jis nepakeldavo. Ta jo kova už "garbę" net ligi juokingumo privesdavo. Pasakojama, kad kartą pamatė jis gatvėje vieną iš tų, kurs buvo jo pasakas išpeikęs. Nieko nelaukdamas Andersenas pasuko skersai gatvės, prisivijo savo "nevidoną" ir išdrožė jam savo pyktį: "Aha, galiu pasakyti, kad mane ir ispanai išsivertė, ir ispanų laikraščiai apie mane rašo. Sudiev!" Po šių "sutriuškinančių" žodžių jis atsuko savo kritikui nugarą ir nuėjo.

Be to beribio pavydo ir jautrumo, jame vyravo ir kita keistenybė, kuri jam, be skausmo, nešdavo ir daug tvirtybės, liūdnoms mintims jį apnikus, — tai jo nežmoniška fantazija. O jo džiaugimasis fantazija buvo tikras jo turtas ne tik kaip pasakų autoriaus, bet ir kaip asmens. Fantaziją jis paleisdavo ir pasakose ir kasdieniniame gyvenime. Net ir pačius paprasčiausius kasdienius įvykius pasakojant, jie virsdavo pasakomis. Vargiai buvo galima besuvokti, ar tai tikrovė, ar tai pasaka.

Prie gal pačių keisčiausių jo fantazijos išradimų reikėtų priskaityti ir jo amžiną baimę ligoms ir nelaimėms. Labiausiai gi jį kamavo baimė, kad nepakastų jo gyvo. Nuo tos baimės lyg ir apsidrausti, jis prieš užmigdamas visada ant stalo prie lovos palikdavo raštelį: Aš esu tariamai miręs.

Baigus gimnaziją, Andersenui atsivėrė pasaulis. Dabar jis turėjo progų išvykti ir apsidairyti po pasaulį. O apkeliavo jis daug kraštų. Jis aplankė beveik visas svarbesnes to laiko kultūrinio pasaulio įžymenybes. Andersenas pradeda rašinėti, kuria poeziją ir vieną kitą prozos dalykėlį. Netrukus kai gimnaziją baigė, pasirodo jo, didelėje E. T. A. Hoffmano įtakoje parašytas, humoristinis škicelis "Pėsčias nuo Holmeno kanalo ligi rytinio Amagerio kyšulio". Po to ėjo keli mažesni eilėraščių rinkiniai. Bet Andersenas dar vis tebelieka savo gabumų tikrosios, kažkur klaidžiojančios formos ieškotojas.

Jau 1831 m. kartu su garsiuoju danų skulptorium Thorvaldsenu, kuris jam tiek simpatijos ir atsidavimo parodė, Andersenas, gavęs viešą

ANDERSENAS

stipendiją, keliauja į Romą. Toji kelionė buvo jo didysis gyvenimo posūkis; posūkis prie tikrosios savo formos. To posūkio data reikėtų laikyti 1835 m., kada po kelionės po Italiją pasirodė jo pirmasis romanas "Improvizatorius", vaizduojąs jauno rašytojo kovą ir pergalę. Romanas savo spalvingumu ir keistu Italijos gyvenimo pavaizdavimu atkreipė visų dėmesį ir buvo išverstas į daugelį kalbų. Po to pasirodė nedidelis pasakų rinkinėlis — "Pasakos vaikams", bet jos buvo mažiau pastebėtos, nors ten ir buvo daug tų pradų, kurie paskui jo vardą išgarsino. Netrukus pasaulį išvydo ir pora jo gana nelygaus stiprumo ir kritikos labai išpeiktų romanų "O. T." ir "Tik muzikantas", bei keli dramatiniai mėginimai, taip pat jokio pasisekimo neturėję. Nors Andersenas ir pradėjo save susirasti, bet jis buvo dar niekas kitas, kaip tas biaurusis ančiukas, vos bepradedąs viršum bangų plaukyti.

1835 m. pasirodė pirmasis sąsiuvinėlis "Eventyr og historier" ("Pasakos ir nuotykiai"), kurių paskui kasmet pasirodydavo po sąsiuvinėlį, ir kurių žmonės neišpasakytai laukdavo. Ir tik čia ima ryškiau iškilti jo literatūrinė forma. Didysis danų kritikas Georg Brandes ta proga išsitaria, kad, norint įsigyti talentą, reikia būti ir drąsiam. Brandes primena ir vieno prancūzų rašytojo žodžius: aš nerašau taip, kaip rašoma, aš rašau taip, kaip aš rašau. Taigi, anot to paties Brandes, reikia surasti ir sklypą pastatui statyti. O Anderseno tuo sklypu kaip tik ir buvo pasaka. Dabar gal ne vienam kiltų klausimas, argi jau taip sunku buvo pasaką atrasti? Žinoma, kad buvo sunku. Senoji pasaka Andersenui netiko. Jo biografas Collin mini, kaip Andersenas, pasakodamas vaikams, kaip pasakos vaikučiai paliko savo namus, netardavo: "Vaikai sulipo į vežimą ir išvažiavo, ne, jis tardavo jiems: Jie įsikapstė į ratus, sudiev, tėveli, sudiev, mamyte! pliaukš pliaukš! supliaukšėjo botagas ir jie išdardėjo, naaaa!"

Andersono pasakų stilius yra daugiausia jo paties išradimas. Daug sunkiau, negu kad manoma, yra išrasti tokį laisvą ir kartu vaikišką pasikalbėjimo toną. Visus motyvavimus Andersenas peršoka, jie tik nemalonus smulkmeniškumas.

Anderseno pasakų pasaulis yra nerealybė, arba, kitaip sakant, fantazijos šviesoje pavaizduota realybė. Šis pasaulis yra ne kas kita, kaip gyvenimo konfliktai ir scenos, pavaizduoti lėlių teatre: skausmas ir džiaugsmas vaikų teisme, neapykanta ir meilė, kaip jas supranta švino kareivėlis, snobiškumas ir išdidumas, kaip apikaklė gali tą išdidumą pajusti prieš keliaraištį arba lygintuvą. Ir visa tai, nežiūrint, kad tai tokios smulkmenos, yra dideli dalykai. Nežiūrint, kad tai nėra tiesa, yra didžiulė tiesa. Tas nuostabus Anderseno fantazijos lankstumas žemiškus dalykus pakelia nuo kasdieninės tikrovės ir padaro juos antžemiškus, bet kartu nenutoldydamas jų, padėdamas lygybės ženklą tarp jų, taip kad žmogus gali pajusti ir jo vaizdinės kalbos malonumą, ir kartu suprasti fabulos rimtąją prasmę. Tatai kaip tik ir išaiškina jo didelį populiarumą visuose kraštuose ir įvairaus amžiaus žmonėse.

O koks Anderseno pasakų formos švelnumas! Jis niekada nepolemizuoja, nes jo veikėjai — fantazijos padariniai, kurie dažniausiai ir yra viso džiaugsmo jėga. "Biaurųjį ančiuką" galima būtų laikyti pasaka apie individualybę. Jeigu kas nukaltas gražiu, niekada negali taleriu pavirsti, bet apvertus tą parafrazuotą posakį gaunasi ir antroji medalio pusė — jei esi nukaltas taleriu, gražiu nebepavirsi. Jeigu esi gimęs gulbe, prigimties niekas nepakeis, jeigu ir būsi anties išperėtas ir jos išaugintas. O toji pasaka apie biaurųjį ančiuką nekelia nė kartelio, nėra ji jau taip ir jaudinanti, nors tema gal ir yra kiek niūri. Nekelia ji ir pasipiktinimo, o nekelia dėl to, kad fantazijos išradimo visas žėrėjimas ir džiaugsmas išsilieja viršum viso to — juk tai tik apie žvėrelius pasakojama.

Jeigu greit mintimis perbėgtume pro Anderseno pasakas, tiesiog nustebtume, kad tokia daugybė jų yra lyg linksmi kokio nors žmogiško troškimo, kokios nors bendros žmogiškos ydos ar negalavimo arba visuomeninės santvarkos aštrios parodijos perrašymai. Toks sugebėjimas vaizduoti, parinkti vardus ir krikštyti fantazijos krikštu, priklauso tik patiems didiesiems gabumams. Tai sugebėjimas pagimdyti pasauliui naują dvasinę būtybę, gyvenančią savitą gyvenimą ir savitai veikiančią žmogaus jausmuose. Pavyzdžiais tegul pabūna "Užburtas velnio veidrodis", "Sniego karalienė", "Karaliaus nauji drabužiai", "Karalaitė ant žirnio", "Biaurusis ančiukas", „Jon Blund" (Jonas Merkelis), "Mažoji undinė",

KŪRYBOS PASAULY

LITERATŪRA

G. B. S.
(1856—1950)

Neseniai pasirodė knyga "The World's Best". Ją ruošiant, buvo atsiklausta mokslininkų, rašytojų, auklėtojų, ką reikėtų išrinkti į šimtą geriausių dabarties rašytojų, dar gyvų veikalą ruošiant.

Imant visų nuomones, pirmoje vietoje atsidūrė George Bernard Shaw, garsusis dramaturgas. Jeigu būtų atsakymus davę ne anglų kalbos žmonės, gal jie kartais į pirmą vietą būtų pakėlę ar Thomas Mann, ar Andre Gide, ar Knut Hamsun, ar filosofą Benedetto Croce, ar dar kurį kitą iš mūsų amžiaus didžiųjų.

Jei ir taip būtų atsitikę, nėra abejonės, kad iš amžininkų savo garsu niekas nebūtų galėjęs prilygti žymiajam anglų kalbos dramaturgui. Jisai ir savo kūryba, ir savo asmeniu buvo toks įdomus ir spalvingas, kad iš tikrųjų būtų reikėję nepaprasto artisto, jeigu jau ne kūrėjo, kad būtų galėjęs savo žėrėjimu užtemdyti George Bernard Shaw žvaigždę. O ji žėrėjo bemaž pusę šimto metų lygiu skaistumu — ir netikėtumu. Per tą pusę šimto metų jisai buvo šaknis įleidęs ne tik į dramą, bet ir į visą mūsų amžiaus gyvenimą: politiką, filosofiją, muziką, mokslus ir kitas sritis. Jis visa tai lietė savo sąmojum, kuriam niekas neprilygo paskutiniais dešimtmečiais. To sąmojaus galia jisai čaižė visa, o ypač įsisenėjusias institucijas, taip kad kartais atrodė, lyg jisai būtų didysis eretikas. Neveltui G. K. Chesterton savo knygoje apie Shaw sakė: "Shaw neturi jokių gyvų tradicijų, jokių mokyklinių gudrybių, jokių kolegijos apdarų, kurie jį jungtų su kitais žmonėmis".

Vis dėlto G. B. Shaw nebuvo koks visiškas originalas. Idėjų srityje jo didžiausia įtaka buvo K. Marksas. Jis pats prisipažino, kad "Kapitalo" autorius iš jo padaręs vyrą. G. B. Shaw ne tik pasisavino Markso mokslą, žinoma, daug kur jo visai nepaisydamas, bet ir jį skelbė. Jis priklausė prie pirmutinių britiškojo socializmo steigėjų, — to socializmo, kurio atstovai šiandien valdo Angliją. Tiesa, G. B. Shaw politiškai paklydo ir koketavo su komunizmu. Iš viso jį traukė diktatoriai — nuo Cezario, kurį pavaizdavo ir dramoje, ligi Mussolinio ir Stalino. Jis sakėsi esąs ateistas, bet žymus dramos žinovas amerikietis Brooks Atkinson rašo: "Arčiausiai jį galėtumei apibūdinti sakydamas, kad jisai buvo didelis mokytojas su pagrindiniu tikėjimu į žmogų ir Dievą. Jis tikėjo kuriančiąja evoliucija, kurią galima moksliškai apibrėžti, bet kuri buvo kilusi iš kūrybinių Dievo galių. Jis tikėjo, kad žmogus, kuris taip toli išsirutuliojo iš protoplazmos, gali nepabaigiamai vystytis į gyvulį su protu ir dvasia ir net su mirties nugalėjimu. Jo tikėjimas buvo grįstas mokslu ir protu".

Dramoje jis irgi nebuvo taip sau atsiradęs, be jokių tradicijų, lyg iš kelmo išspirtas. Čia jo mokytojas buvo norvegų Ibsenas. Iš jo G. B. Shaw pasiėmė mintį, kad drama turi iškelti kokią nors svarbią problemą, jeigu net tai būtų apvilkta ir čaižiausios satyros ar sąmojaus rūbu, kaip esti jo veikaluose. Jo kūrybą žymi idėja ir intelektas, ir tai su tokia persvara, kad nemaža kritikų teigia jį rašius ne jausmu, bet protu. Ir gal bus teisybė pasakius, kad jo dramose esama tam tikros sausros, dėl kurios jisai ne toks populiarus buvo lyriškiau nusiteikusiuose kraštuose.

Šiaip ar taip, George Bernard Shaw buvo didysis mūsų laikų dramaturgas. Toki jo veikalai kaip "Candida", "Cezaris ir Kleopatra", "Žmogus ir antžmogis", "Pygmalion", "Šventoji Joana" ir kiti nuolat grįžta į sceną, ir po Shakespeare'o iš anglų kalbos dramaturgų jis šiandien yra daugiausia statomas. Jo paties ambicija ir nuomonė apie save buvo bę ribų: jis manė galėsiąs geriau padaryti ir už Shakespeare'ą. Tos garbės jam ateitis nepripažins, bet tenka sutikti, kad tame ilgame tarpe nuo "Hamleto" autoriaus ligi mūsų dienų vargiai berasime anglų literatūroje kitą dramaturgą, kuris galėtų konkuruoti su G. B. S., kaip sutrumpintai buvo įprasta vadinti "Candidos" kūrėją. Dabar čia pirmaus amerikietis Eugene O'Neill. Shaw dramos turi visas tikro teatro ypatybes, ir scenoje jos atgyja ir esti įvairios, įdomios. Žinoma, tai sakytina tik apie geruosius jo veikalus, kaip "Candidą", kurią "Cambridge History of English Literature" laiko "viena iš gražiausių moderninių dramų". Nors jis rašė bemaž ligi savo ilgo amžiaus galo, G. B. Shaw paskutinis įsidėmėtinas veikalas yra "Šventoji Joana", sukurta 1923. Autorius tada buvo bemaž septyniasdešimt metų, — ir vien tai liudija, kokia didelė gyvybinė ir kūrybinė jėga buvo susitelkusi šiame literatūros galiūne. Tos jėgos ir sąmojaus jam užteko ligi paskutinių dienų, nors didelių veikalų iš jo pasaulis jau ir nesusilaukė.

Užteko to, ką jis ištesėjo, kad jo vardas stovėtų tarp pirmųjų šios dienos raštuose.

KNYGOS ir ŽURNALAI

PRANO KOZULIO "DULKĖS EŽERE"

Šiemet Kanadoje pasirodė Prano Kozulio pirmasis eilėraščių rinkinys "Dulkės ežere". Tai nedidelė, šešiasdešimt keturių puslapių knyga, bet ja poetas labai rimtai pasirodė. Yra pagrindo manyti, kad autorius prasiveržė į pirmąsias mūsų poezijos eiles. Jo poezijoje nerasime nieko rėkiančio ir pretenzingo, ji daugiau kukli ir lygi, bet nuoširdi ir gili.

Dažnai yra sunku ir rizikinga vertinti pirmoji knyga, nes tik retas autorius iš karto atsiskleidžia pilnu žiedu, dėl to yra pavojaus net ir akyliausiam kritikui apsirikti. Gal tai geriausiai būtų, kad apie jaunuosius jaunieji ir rašytų, nes jie yra arčiau savo pasaulio.

Kūryba yra ginčas ir varžytynės su tuo, kas jau yra sukurta, bet drauge ji yra kruopštus ir kasdieniškas darbas. Dažnai pradedantysis užmiršta vieną labai svarbią ir lemtingą tiesą — lyriko amžius labai trumpas. Kol epikas save suranda ir pradeda kurti, dažnai lyrikas jau susilaukia sekėjų — vadinas, pasensta. Todėl į jo pašaukimą reikia staiga visa esybe veržtis. Kiekvienas pradeda talentu, bet talentas be darbo greit išsenka ir vien tik juo pasikliauti negalima. Tai liečia kiekvieną: ir garsiai rėkiantį ir kuklų. Dažnai tikresnę ateitį turi tas, kuris sa-

---

Su juo, norėtum tarti, lyg ir užsivožia, arba visai susiaurėja, didžios generacijos kūrybos lapas, davęs tokius meno milžinus kaip R. Tagore, W. B. Yeats, R. M. Rilke, Stefan George, R. Kipling, Th. Hardy, Knut Hamsun, V. Reymont, M. Proust, R. Rolland, G. d'Annunzio, L. Pirandello, Unamuno, Paul Claudel, S. Lagerloef, M. Gorki, G. Hauptmann, Ruben Dario arba mūsų Maironį.

Keista darosi pagalvojus, kad savo buvimu jau taip, rodos, nuo mūsų nutolę rašytojai kaip A. Rimbaud, Maupassant, Čechovas ar V. Kudirka buvo beveik vienu metu, o kiti ir jaunesni už Shaw.

Ir iš tikrųjų literatūros laukas pasilieka daug tuštesnis, iš gyvųjų tarpo pasitraukus šiam dideliam dramaturgui — George Barnard Shaw.

A. V.

EDNA ST. VINCENT MILLAY

Spalių 19 dieną Austerlitz, N. Y. mirė populiariausia šių dienų Amerikos poetė — Edna St. Vincent Millay. Gimusi 1892 metais Maine, ji išgarsėjo keliais poezijos rinkiniais, o taip pat atkreipdavo dėmesio dėdamasi su radikaliais sąjūdžiais.

Galima sakyti, kad jinai priklausė moterų emancipacijos tradicijai, dainuodama laisvai savo džiaugsmus ir aistras. Sunku būtų teigti, kad jos geriausi meilės sonetai būtų gilūs, tačiau jie nuoširdūs, tikrai lyriški ir gražiai suderina senąją formą su moderniu žvilgsniu. Ši jos lyrika susilaukė didelio pasisekimo.

Per paskutinį karą Edna St. Vincent Millay savo poezijoj pasinešė idėjų link, dainuodama apie didžiąsias mūsų laikų problemas. Kritikai nurodo, kad šiuose kūriniuose esama daugiau samprotavimo ir retorikos, negu tikros poezijos.

Tokiu būdu jos garsas remiasi ankstesniąja jos lyrika, kuri didžiai patraukė daugelį skaitytojų ir jiems buvo lyg koks įvadas ar paskatinimas toliau domėtis poezija. Gaivi ir nauja, lyg koks pavasarinis dvelktelėjimas, ji įžengė į amerikiečių lyriką ir dainavo tokius spontaniškus posmus kaip —

What lips my lips have kissed, and [where, and why
I have forgotten, and what arms [have lain
Under my head till morning; but the [rain
Is full of ghosts tonight, that tap [and sigh
Upon the glass and listen for reply...

Edna St. Vincent Millay savo gyvenimo dainą baigė ūmai: iš nakties ją rado nukritusią nuo laiptų nuošaliuose namuose, į kuriuos ji buvo pasitraukusi. Ji mirė širdies liga, — tos širdies, kuri laisvų vėjų gaivumu prieš tris dešimtis metų prabilo amerikiečių poezijoj.

A. R.

vo jėgomis mažiau pasitiki, negu tas, kuris jas pervertina, nes ne drąsa mes kalbame, bet sielos pilnumu. Iš kūrėjo reikalaujama vis galios ir naujumo, o to pasiekiama tik darbu. Tai nors taisyklės ir nėra, bet dažni pavyzdžiai tvirtina, kad įgimtas talentas ne visada yra kūrėjo ateities laidas. Šiandie naujų knygų, o ypač naujų rašytojų nėra apstu, tai tuo labiau turėtų rūpėti kritikui, kad naujas autorius iki krašto išnaudotų savo įgimtus gabumus.

Pranas Kozulis tobulai valdo formą. Švelnus, pastabus, ir gal jo didžiausia dorybė, kad jis savo poezijoje vartoja beveik išimtinai lyrines reiškimo priemones — figūras:

Kuo daugiau mane bara ir peikia,
kuo garsiau mane keikia žmogus,
tuo aiškiau regiu tuštumą klaikią,
į kurią užsimerkęs žengiu.

Kaip kiekvienas pradedantysis, jis turi ir silpnų vietų: pavartoja vieną kitą jau girdėtą pasakymą ar panaudotą puošmeną. Tai nėra didelė yda, nes sunku rasti autorių, kurs pradžioje nebūtų kieno nors paveiktas, bet tai nėra ir dorybė: poetas turi atsipalaiduoti nuo tiesiogių ar netiesiogių svetimybių. Pavyzdžiui imkime jo eilėraštį "Lietuvą":

Tu pakilai giliuos pusnynuos,
Nuo kraujo žemė kaito —
buvai tartum plaukais lininiais
kukli laukų mergaitė.

...

šimtai dėl tavo vardo grūmės
išalkę ir be miego —
jie su didžiom viltim išėjo
ir su prastom sermėgom.

Pasakymai, kaip "plaukais lininiais; laukų mergaitė; su didžiom viltim ir su prastom sermėgom", jau kitų, kad ir neraidiškai tais pačiais žodžiais pavartoti. Visa eilėraščio dvasia primena Ant. Miškinį.

Reikia tikėtis, kad tokie dalykai su laiku išnyks. Poetas yra pakankamai subrendęs, ir jam nėra gyvo reikalo kituose ieškoti minčių bei puošmenų. Yra eilėraščių, atliktų klasišku tobulumu:

Keista šalis: kuris jau metas
negrįžta paukščiai iš pietų.
Ir aš kasdienį darbą metęs,
lyg mirusiu krantu,
žengiu net žengt nepasiryžęs
sutikt pavasario gražaus.
Gal aš klystu. Gal jie jau grįžo —
tik aš nesugrįžau.

("Paukščiai", 14 psl.)

Rinkinys padalintas į tris skyrius: šiaurės žvaigždė, Pavasario žaibai ir Amžinasis klausimas. Pirmame daugiau sutinkame patriotiškai visuomeninių motyvų, antrame — asmeninių, o trečiame — susimąstymo. Bet iš tikrųjų tie trys motyvai pinasi per visą knygą — laikas bus uždėjęs visiems skyriams savo antspaudą:

Jei ne viltis — aš būčiau miręs,
jei ne tikėjimas — kas būtų likę iš
[tavęs: —
visi mes būtume, lyg akmenys
[piilkieji,
sulindę į žemes. (20 psl.)

Visoje knygoje spindi kažkoks šviesus vilties spindulys:

Aš nežinau, kodėl ir kur keliaujam,
jaučiu tiktai padangių ritmą ir tave.
...jaučiu —
srovena metai, valandos ir kraujas
į skaisčiai tvaskančias erdves...
(42 psl.)

arba:

Tiktai vienų vienintelis ruoželis
man niekad neišnyko iš akių,
nušviečiantis didžiulę mano šalį
ir lengvo vėjo supamus laukus.

Pranas Kozulis, kaip sakėme, turi visas gero ir tikro poeto savybes. Jis yra gilus, bet jame mintis nenustelbia jausmo. Jis yra sukūręs keletą tikrai tobulų eilėraščių. Sakysime, kad ir šis:

Žmogus ir žemė nuostabiai suaugę
taip neatplėšiamai stipriai...
Kai degančiom akim žvelgiu į dangų,
nukrinta vyturiai

lėtai plasnodami sparnais. Bejėgiai,
tarytum žaibo užgauti,
jie mano rankose ramiai užmiega.
Prasideda naktis.

Žvelgiu į ją šiek tiek susigraudinęs
ir susimąstęs negudriai —
man akyse pasineria žvaigždynai,
lyg dulkės ežere.

O iš po žemių sutema srovena,
lyg šaltas vėjas iš kapų —
be vyturių ir be aušros ta žemė,
net vaikščiot nejauku.

Žmogus ją sotina krauju ir kaulais
nepasibaigiančių kartų;
seku tą judesį, lyg upę sraunią,
ir pats į ją grimstu...
(44—45 psl.)

Tiesa, vietomis jaučiama perdaug jau žalio jaunuoliškumo žodžiuose ir mintyse:

Ir aš tada, lyg veidrody, vėl pra-
[regėsiu
šešėlį t i p o n e a i š k a u s (54 psl.)

Arba:

Veltui ieškojau amžinojo grožio
tarp žemės reiškinių pilkų: —
žvaigždynai, moterys ir rožės
vien tik a p t e m d y m u i a k i ų.
(61 psl.)

Poezijoje galima vartoti bet kokį žodį, tik jis turi būti savo vietoje ir tinkamoje aplinkoje. Bet citatose praretinti žodžiai abejotinos vartosenos, jie čia nebetinka.

Ta pačia proga poetui norėtųsi padaryti dar vieną pastabą dėl soneto formos. Sonetas prosodijos vadovėliuose aptariamas šiaip: 14 eilučių lyrinės poezijos kūrinėlis, padalintas į du vienos rimų poros ketureilius ir į du tercetus. Iš to jo ir vardas — sonetas (skambutis). Lietuvių poezijoje šios griežtos viršinės formos nelabai paisoma. Bet sonete ar ne svarbesnė vidinė stilistinė forma. Sonetą sudaro dvi skirtingos dalys: pirmoji — statinė, antroji — kinetinė. Tai pirmoje dalyje gali vyrauti tropai, tai yra, vaizdai, o antroje jau būtinai turėtų vyrauti figūros, tai yra jausminės reiškimo priemonės. Iš to seka, kad gali būti keturiolikos eilučių eilėraštis, bet nebūti sonetas.

Šių mano pastabų poetas tenepriimie, kaip kritikos. Ne, tai yra draugiški gal kiek daugiau patyrimo turinčio kolegos patarimai. Visi formaliniai gudrumai patyrimu ir studijomis pasiekiami kiekvienam, tai juo labiau jie yra pasiekiami įgimtą poeto gabumą turinčiam autoriui. Negalima pasiekti tik vieno, tai paties talento, o Pranas Kozulis jį turi, ir gal būt, ne eilinį.

Pirmasis poeto bandymas yra gražus ir vertingas, tad tenka palinkėti autoriui ir knygai tik vieno — pasisekimo.

J. Aistis

DR. CIRTAUTO "TREMTINIO PORTRETAS"

Žinoma Vokietijos knygų leidykla Veste Verlag Coburg išleido šių metų antroje pusėje Erlangeno universitete ir Bambergo aukštosios filosofijos-teologijos mokslų docento Dr. Klaudijaus Kaz. Cirtauto veikalą vokiečių kalba "Tremtinio portretas" (Portraet des Heimatslosen, 134 psl., kaina 2,85 DM), kurio tikslas, autoriaus žodžiais — padėti tremtiniui savo padėtį suprasti, parodyti tremtinio esmę tikroje šviesoje, aiškinti ir nurodyti tremties prasmę.

Ir tikrai, autoriui tai pavyksta. Jis panaudoja vaizdus bei pavyzdžius, kurie daugiau pasako už bet kokius išvedžiojimus. Nuo Amžinojo Žydo legendos iki R. M. Rilkės elegijos, skaitytoją lydi pavyzdžiai, atskleidžią vis naujos šviesos ir pamoką suprasti dalykus, sekančius modernios žmonijos pražūtingą kelią, tarsi tikrai būtume dažnai pranašautose Vakarų Pasaulio žlugimo išvakarėse, prieš kurį, lyg šmėkla, eina tremtis, kaip šiojo pasaulio likimas... Visa tai kiekvienam, šios nelaimės nepatyrusiam, su autorium kalba: "Kas aš šiandien esu, tuo tu gali rytoj tapti..."

Ne tik "tremties" Europoje, bet ir Amerikoj ši knyga bus gerai suprantama, toj Amerikoj, kur žmogaus keliavimas iš vietos į vietą bus bene didžiausias, kur taip dažnai jaučiama, kad neturima šaknų, kad trūksta sėkmės ir gyvenimo laimės... norint sukurti "tėviškę"...

Psichologinių charakterio ir moralės tipų vaizdavimo forma autorius gilia pergyventi galinčia mūsų dienų pedagogo siela sukuria pilną tremtinio "portretą" ir padaro šią knygą įdomią ir mielai skaitomą.

Būdinga, kad tai pirmas šios rūšies veikalas pasaulinėje literatūroje; tai didelis mokslinis įnašas "tremčiai", jos psichologijai ir ypač jos prasmei atskleisti. Tai rekomenduotina dovana tremtiniui, o taip pat tam, kuris dar nesurado savo gyvenimo laimės... Iš kitos pusės, šis veikalas yra įspėjimas visai žmonijai, kad ji žinotų šią grėsmę ir kad tas žinojimas jai padėtų.

Dr. J. Pikūnas

ATSIŲSTA PAMINĖTI

LIETUVIŲ KALBOS VADOVAS. Sudarė prof. Dr. Pr. Skardžius, St. Barzdukas, J. M. Laurinaitis. Išleido Lietuvių Tremtinių Bendruomenė. 1950. 606 p.

Dr. St. Kolupaila: NEMUNAS. Lietuvių Katalikų Spaudos Draugijos leidinys, Chicago. 1950. 237 p.

LITERATŪRA. Lietuvių literatūros, meno ir mokslo metraštis. Pirmosios knygos. Išleido Lietuvių Literatūros Draugija. Chicago, 1950. 303 p.

ŠVENTASIS RAŠTAS. II. Šv. Povilo Laiškai. Katalikiškieji laiškai. Apreiškimas. Vertė ir komentarus pridėjo Juozapas J. Skvireckas, Kauno Arkivyskupas Metropolitas. II laida. Išleido Lux. 1949.

Casimiro Verax: DIEZ ANOS DE MARTIRIO. La Ocupacion Sovietica de Lituania. Buenos Aires, 1950. 74 p.

Friederic von Lama: ANGELAI. Sulietuvino kun. Dr. K. Matulaitis, Chicago, 1950. 56 p.

P. Victor Gidžiūnas, O.F.M.: DE MISSIONIBUS FRATRUM MINORUM IN LITHUANIA., Firenze 1950. 36 p.

Kun. Kazys Mažutis: DIDŽIOSIOS GRUMTYNĖS. 1950. 68 p. Spausdinta Diepholze.

Jean Mauclere: LA SITUATION DE L'EGLISE CATHOLIQUE EN LITHUANIE. Les Editions Clairea 28 p.

LIETUVOS HEROJŲ ĮTAKA CHOPINO KŪRYBAI

Pernai visas kultūringasis pasaulis minėjo 100 metų sukaktį nuo genialaus muzikos kūrėjo Fridriko Chopino mirties. Jis buvo gimęs iš motinos lenkės ir tėvo prancūzo. Taigi buvo maišytų tautų. Nuo pat jaunystės laikų rūpestingai motinos buvo auklėjamas lenkų dvasioje. Ji ne vien tik sekė jam pasakas ir dainavo liaudies dainas, bet jam grieždavo ir pianu pritardama gražiai dainuodavo lenkiškas melodijos. Tai labai veikė jauną vaikučio sielą. Bet ypač jam visą laiką, beaugant senam kaimo dvare, apsuptame laukų, girių, giedančių paukščių, patikdavo tarnaitės Zuzkos (Zuzanos) kaimiškos dainelės. Jis negalėdavo jų atsiklausyti ir visuomet, kai ir kiek paūgėjęs atvykdavo į tą vietą, prašydavo padainuoti.

Kai dvaro bandą ganydami piemenys čirpindavo kokiais muzikos instrumentais, jaunutis Fridrikas iš kailio nerdavosi — taip buvo patenkintas. Kai Varšuvoje lankė liciejų ir koncertuose skambindavo, maloniausias dalykas jam buvo tos vaikystėje girdėtos melodijos. Jų temomis jis pradėjo kurti nemirtingas mazurkas. Sulaukęs 20 metų, kupinas lenkiškos dvasios, pilnas entuziazmo ir nebesutilpdamas savųjų ribose, važiuoja Paryžiun pradėti naujo gyvenimo ir išgirsti ten susitelkusių tais laikais viso pasaulio meno garsenybių. Tik dažnai sielvartaudavo dėl savo nelenkiškos pavardės, būdamas lenkas kūnu ir krauju.

Paryžiuje jis susipažino su lenkų diduomene, širdingai buvo priimtas į *tų didžponių pobūvius kaip svečias* pianistas, rengė koncertus, bet vistik kentė finansinį vargą ir rengėsi palikti aną miestą. Bet nuo finansinio skurdo jį išgelbėjo kunigaikštis Radvila, pasikviesdamas į savo palocių per pokylį skambinti. Giliai jis pergyveno Varšuvos žlugimą, kai rusai sukilimo proga užėmė tą miestą ir numalšino sukilimą. Chopinas, visą laiką sielodamasis Lenkijos vargais, improvizavo tą vakarą D moll preliudiją, kurioje atvaizdavo pergalingą savo krašto kovą prieš skriaudikus. Tuo veikalu jis visus klausytojus užhipnotizavo. Diduomenė pradėjo prašyti, kad jis sutiktų jų jaunuoliams *teikti muzikos pamokas* jų namuose. Ta proga Chopinas ėmė aukščiausią mokestį, kokį tais laikais kas pajėgė mokėti, ir tuo sustiprino savo medžiaginę padėtį. Nuo tada jis pasidarė didžiūnų numylėtinis, laukiamas svečias visur ir visada. Jis tada pradėjo nerūpestingą gyvenimą, paįvairindamas jį savo naujais kūriniais.

Ten jis suėjo į artimus santykius su Adomu Mickevičium, ir greit vienas antrą pamilo. Abu drauge lankydamiesi *pas didžiūnus, visiems imponavo* savo kūryba: vienas žodžio genijus, antras garsų. Tuosyk Chopinas turėjo progos iš paties žodžių autoriaus susipažinti su jo geriausiais kūriniais, kurie Chopeną labai veikė. Chopinas, giliai išgyvendamas savo tėvynės ašaras, atrado Mickevičiaus kūryboje daug bendro ir artimo, ypač skaitydamas ar klausydamasis paties autoriaus skaitant poemų-baladžių iš "Konrado Valenrodo". Mickevičius skaitė "Poną Tadą", "Svitežę", "Gražiną" ir kitus savo veikalus. Nepaprastai Chopiną veikė "Konradas Valenrodas", ir jis pasiryžo garsais tą veikalą išreikšti. Nežiūrint Chopino nuolatinio smaguriavimo, tarp didžiūnų ir ulionių, jis vistiek pajėgė susikaupti ir dideliems veikalams.

Kiek ilgėliau prisiminiau apie Chopino gyvenimo aplinkybes, kad skaitytojai turėtų tikrą nerūpestingo jojo gyvenimo vaizdą ir suprastų begalinį jo sielos kūrybinį pajėgumą, kuris sugeba nuo to viso chaoso *atitrūkti ir net nuo savo numylėtos* tėvynės kančių atitolti, pasinerdamas, Mickevičiaus kūrybos dėka, į Lietuvos herojaus Konrado Valenrodo sielvartus. Jis tuo gyvena stipriai, susitelkia savo genijaus gelmėse ir išaugina nemirtingą kūrinį — Ballade I, op. 23, G-minor. Iš viso Chopinas parašė keturias balades. Įvairūs muzikologai įrodinėja, kad trys pirmosios baladės tikrai yra paremtos Mickevičiaus veikalais, kur kalbama apie Lietuvą. Dėl ketvirtosios esama nesutarimų. Kadangi jo visos baladės yra lyg susijusios idėjos ir formos polėkiais, tenka manyti, kad ir ši paskutinioji yra iš tų pačių šaltinių kilusi.

Iki Chopino baladės būdavo neilgi veikalai, rašomi tai šokiams, tai šiaip dainuoti su piano pritarimu. Pasitaikydavo ir chorams baladžių. Chopinas, Mickevičiaus kūrybos įtakoje, tik pavartodamas baladės vardą, ryžosi laisva improvizacija sukurti didingą, iki tol dar neturėtą veikalą baladės forma. Chopino polėkiai neišsiteko mažutėse senovinės baladės formose.

Kaip tos baladės Chopinui pasisekė, tegu paliudys keli garsiųjų pasaulio muzikologų žodžiai.

Edinburgo universiteto profesorius, muzikologas Friedrich Niecks savo veikale "Fr. Chopin as a Man and a Musician" plačiai nagrinėja biografinius davinius ir Chopino kūrybą. Apie jo balades jis sako, kad visa kita Chopino kūryba savo tobulumu, susikaupimu, išraiška toli gražu neprilygsta jo baladėms: jose Chopinas pasireiškia visa savo genijaus jėga. Kas gerai žino Mickevičiaus poemą "Konradą Valenrodą", tas, pirmosios baladės *klausydamas, aiškiai atpažins* svarbiąsias poemos vietas, kurias Chopinas programine muzika vaizduoja įtikinančiais garsais.

Taip kalba svetimtautis, ne lietuvis.

Kitas žymus muzikologas, Louis Ehlert, savo kritiškose pastabose yra nekartą pareiškęs mintį, kad Chopino baladės yra pasiekusios meninės tobulybės laipsnį. Išgirdę pirmą baladę, iš karto jaučiame autoriaus sieloje begalinį įniršimą dėl savo tėvynės skriaudų... Tiesa: kas gi buvo jo tėvynė? Lenkija. Taip. Bet kas sužadino genijaus stygas taip įtikinamai ir taip įspūdingai prabilti, jei ne Mickevičiaus poemos ir baladės? O juk Mickevičius kaip tik minėtuose veikaluose visą laiką kalba apie Lietuvos didvyrius, jos vargus ir t.t., ypač apie Konradą. Juk ten Albanas tyliai užniūniuoja "Vilija, motin Lietuvos upelių...", o ne apie Lenkiją. Aišku, dėl kokios tėvynės Mickevičiaus lūpomis Chopinas sielvartavo.

Abu šiedu genijai buvo romantizmo šulai savo kūryboje, idėjiškai neperskiriami. Jie suprato vienas antrą, gerbė, žavėjosi vienas antro kūryba. Todėl Mickevičiaus herojus Konradas, kariaująs dėl Lietuvos, Chopinui pasidarė artimas ir buvo pirmasis akstinas sukurti naujos formos baladėms.

Įsiklausę į pirmąją baladę, išgirsime svarbiąsias melodines temas pagal veikiančių asmenų rolę: svarbesniesiems — ryškesnių vyraujančių temų (Konrado, Vaidilos), antraeiliams — mažesnių. Ten rasime ir girdėsime tą laikotarpį, kada jaunas

Konradas augo ir mokėsi kryžiuočių globoje. Vėliau, kai Vaidila išdrįsta jam atskleisti paslaptį, kas jis yra, būtent nelaisvėje augintas lietuvis, Konrado sieloje pasireiškia dideli sielvartai, ir čia muzika keičia savo būdą. Jos garsais reiškiasi giliausi pergyvenimai ir dažnai virsta dialogu, kur ryškiai girdėti kanklininko tema, kanklėms pritariant, ir tai ne vienoje vietoje. Taip daugely vietų susipina Konrado ir Vaidilos temos. Toliau baladėj girdėti vietos, kur Konradas išeina prieš kryžiuočius; sugaudžia karo šauksmai ir chaosas. Paskui piešiamas neribotas Konrado sielvartas, kai jis savo amžinųjų priešų galybę bando suardyti iš vidaus. Žodžiu, kas nors kiek nusimano apie programinės muzikos pagrindus ir apie muzikalinių formų raidą, ten neabejotinai ras visa, kas yra Adomo Mickevičiaus poemoje sukurta.

Plačiai ir įdomiai rašo muzikologas L. Keefer straipsnyje "The Influence of Mickiewicz on the Ballades of Chopin" veikale "American Slavic and East European Review" V sąsiuvinyje 1946 m. Ten autorius gyvai ir vaizdžiai kalba apie tų dviejų asmenų neperskiriamumą kūryboje.

Kun. J. Simonaitis, kai jaunatvėje studijavo muziką, prisidengęs J. E. Ašaručio pseudonimu, "Vytyje" 1919 m. eilėje numerių išspausdino studiją, sugretindamas ir nurodydamas kiekvieną temą, frazę, net taktais suskirstydamas, kas ką reiškia ir kurią Mickevičiaus poemos vietą atitinka Chopino baladė.

Buvęs Columbijos universiteto profesorius Arthur Coleman ir jo žmona veikale "Mickiewicz in Music" (1947) irgi daugelyje vietų sumini tų dviejų genijų kūrybos bendrumą.

Nesigilinant į platesnes studijas, iš viso to, kas jau minėta, galime pasakyti, kad Chopinas savo nemirtingųjų baladžių kūrybai įkvėpimo sėmėsi iš Lietuvos didvyrių, kuriuos Mickevičius taip vaizdžiai ir galingai vaizduoja. Būtent, iš to Mickevičiaus, kuris "Pone Tade" byloja:

Lietuva, mano žeme, šalele gimtoji!
Tik tas supras, kad tu jam sveikatą
Kas jau tavęs neteko. [atstoji,

(K. Šakenio vert.)

Mickevičius aiškiausiai pasako apie Lietuvą, ir Chopinas tai pats gerai žinojo. Taip jis pasirinko Lietuvos herojus sukurti savo didiesiems veikalams, baladėms, kurios, kaip matėme iš svetimtaučių pareiškimų, pralenkia visą kitą jo kūrybą. Tuo Chopinas darosi mūsų sielai artimesnis ir suprantamesnis, lygiai kaip ir A. Mickevičius.

Šimtmetis praslinko nuo Chopino mirties. Jo baladės tebėra tokios pat galingos, kaip kad buvo pradžioje, kada jis jas sukūrė. **J. Žilevičius**

KAIP RUSAI PASIELGĖ SU VOKIEČIŲ MENU

Elisabeth Fagg, metus praledusi Europoj kaip įvairių žurnalų atstovė, "The American Mercury" (š. m. rugpiūčio mėn. num.) duoda žinių apie rusų elgesį su vokiečių meno paminklais. Būdingesniąsias čia pateikiame.

Užėmę rytų Vokietiją ir Berlyną, rusai vokiečių meno tiek pat sunaikino, kiek jo ir išvežė. Šių dienų vokiečių muziejai yra grubaus rusų elgesio su menu liudininkai. Stalino kariuomenė, užėmusi Vokietiją, ir meno turtus laikė karo grobiu. Rusų valdžia Berlyne tuoj įkūrė garsiąją Sovietų Trofėjų Komisiją.

Per metus laiko iš rytų Vokietijos ir Berlyno sektoriaus rusai išsivežė begalę garsių meno dalykų, pradedant senaisiais meistrais ir baigiant numizmatikos ir įvairių meno rūšių dalykais. Tie meno turtai būdavo kraunami į atvirus sunkvežimius, neįpakuoti, neapsaugoti nuo lietaus. Elgtasi su jais gan šiurkščiai. Didingasis Egipto paminklas iš Senosios Imperijos (2500 m. pr. Kr.) buvo nuristas laiptais, atsidaužiant į pakopas. Panašiai buvo ir su Kinijos būgnu iš pirmojo šimtmečio pr. Kr.; jo bronziniai rėmai suskilo ir susilankstė. Jei koks senovinis baldas netikdavo į dėžę, jį tol piaustydavo, kol tikdavo. Garsiosios graikų Olimpo statulos buvo pakraunamos, visai neapsaugant jų profilių.

"Jie elgiasi su tais brangiais daiktais kaip su bulvių maišais", visai teisingai pasakė vienas vokietis, matęs meno paminklų išvežimo procedūrą.

Trofėjų vadovybė ne ką geriau išmanė už paprastus kareivius. Pagrobti meno turtai, nežmoniškas elgesys su jais vieną dieną tą rusų įstaigą išgarsins kaip nepalyginamą Vakarų kultūros naikintoją.

Kaip rusai vogė vokiečių meno paminklus, ne per seniai ėmė aiškėti. Rytų Vokietija, vad. Tylos Zona, buvo izoliuota nuo Vakarų. Žinios ateina tik požeminiais keliais ir žmonės bijo kalbėti. Antra, vokiečių meno rinkiniai per karą buvo išblaškyti. Dalis jų buvo sukrauta slėptuvėse, kita dalis liko muziejuose. Kai kurie pastatai per karą buvo sugriauti. Po karo prasidėjo karių ar pavienių individų plėšimai. Jie pasiekė aukščiausią laipsnį kai rusai pradėjo išsigabenti tuos meno kūrinius. Ir ilgą laiką niekas negalėjo žinoti, kur kas yra.

Šiandien apie vokiečių meno likimą turim žinių iš vokiečių meno žinovų ir iš amerikiečių Paminklų ir Dailės Meno atstovų Vokietijoj. Jie teigia, kad rusai su vokiečių menu pasielgė taip, kaip ir su jų pramone. Ir iš tiesų, 50% rusų zonos pramonės jau 1945 metais pateko į Rytus. Meno dalykuose Berlyne Kremlius vienas tešeimininkavo. Nemaža Berlyno meno rinkinių nukentėjo nuo karo ir bombų, bet kas liko, tiesiai pateko rusų kontrolėn.

Vakariečių silpnumą rodo jų sutikimas 1945 m. rugsėjo mėn. meno paminklų kontrolę atiduoti vieniems rusams. Beveik visi svarbieji muziejai liko rusų sektoriuj, kaip Altes Museum, Neues Museum, Pergamum Museum, Kaiser Friedrich Museum, National Gallerie, Schlossmuseum ir Zeughaus. Prieškariniams turistams ta miesto dalis, "Muziejų sala", buvo Meka ir Medina.

Dar prieš minėtąjį sutikimą rusai jau buvo pradėję veikti. Grobdami Berlyno meno paminklus, jie sakė juos gelbstį nuo amerikiečių. Amerikiečiams dar neapžiūrėjus Berlyno, rusai jau buvo ištuštinę Zoo bokštą. Ten buvo apie ketvirtis Berlyno Valstybės Muziejaus turto. Ten buvo ir garsusis Pergamum altorius, į Vokietiją iš M. Azijos atgabentas 19 šmt. (pastatytas 2 šmt. pr. Kr.). Jis buvo laikomas su ypatingu rūpestingumu Pergamum muziejuje. Trys vokiečių muziejų kuratoriai turėjo rusams parodyti, kaip tą altorių išimti ir išgabenti.

Berlyno konferencijos metu liepos mėn. Potsdame rusai giliai įsiveržė į tas Prūsų karalių pilis. Naciai ten buvo sugabenę įvairias kolekcijas iš Schlossmuseum. Konferencijos atstovai matė, kaip brangūs itališki 16 šmt. baldai buvo išgabenami iš Potsdamo, o įgabenami šautuvai. Bet vakariečiai tuo maža tesirūpino, kaip ir kitais rusų manevrais konferencijoj. Pilių administratorius vokietis, vėliau pabėgęs į amerikiečių zoną, protestavo prieš žiaurų elgesį su nuosavybe. Jam buvo įsakyta nutilti. Netrukus lavonas namų prižiūrėtojo, irgi pareiškusio savo nuomonę, buvo rastas pakabintas Potsdamo sodų medyj. Kuratoriui tai buvo įspėjimas.

Rusai taip pat išgabeno visą Schlossmuseum Indijos knygyną. Iš kitų knygynų knygas vežė kaprizingai, be didelės vertės (pav. iš Valstybės Meno knygyno). Iš Etnologijos muziejaus paėmė apie 200 kortelių dėžučių, kitas paliko. Fonografinį Archyvą išvežė be kortelių.

Priešistorinis skyrius neteks svarbių dalykų, ypač iš senosios Trojos (vad. "Priamo turto"). Dingo archeologinės retenybės, kaip Homo Mousterienses ir Homo Aurignacensis skeletai, be to, radiniai iš Vokietijos,

MOKSLAS

300 METŲ NUO RENE DESCARTES MIRTIES

Daugiau kaip prieš 300 metų, pasirodžius pagrindiniams Descartes filosofijos veikalams, jų autorius (lotyniškai — Renatus Cartesius) *susilaukė be galo aštrios kritikos. Dėl* to jis mielai tada priėmė švedijos karalienės Kristinos kvietimą, 1649 m. atvykdamas gyventi į jos rūmus. Tačiau neilgai jam teko džiaugtis karališkuoju dvaru, nes jau 1650 m. pavasarį nustojo plakus nerami jo širdis, palikdama tokių naujų viliojančių *ir neramiančių idėjų, kurios* tebeveikia dar ir šiandien visas gyvenimo sritis. Daugelis dėl to šį filosofą vadina didžiuoju Prancūzijos filosofu, moderniosios filosofijos įsteigėju, *tarpepochiniu galvotoju ir t. t.*

Descartes, būdamas iš prigimties matematikas, galvojo, kad filosofija turi būti taip aiški, kaip ir pati matematika, o be to, chroninis nepasitenkinimas anuo metu scholastine filosofija jam neleido giliau jos pažinti. Dėl to jis ėmėsi pats kurti tokią filosofiją, kuri, anot jo, būtų tikras kelias į tiesą.

Jo filosofijos pagrindus ir pasekmes gražiai yra apibrėžęs Vienos universiteto docentas Dr. Leo Gabriel, kurio mintys čia toliau ir seks. Anot Gabriel, joks kitas galvotojas nėra taip griežtai atskyręs dviejų pasaulių, būtent, — juslėmis apčiuopiamo išorinio pasaulio, t. y. medžiaginių daiktų, ir vidinio pasaulio — minčių, jausmų ir valios veiksmų pasaulio, kaip kad Descartes tai yra padaręs.

Išorinis pasaulis erdvėje turi išsiplėtimo ypatybę (ens extensum) ir jis gali būti matuojamas pagal ilgį, plotį ir aukštį; dėl to jo santykiai gali būti suprasti kaip dydžių santykiavimo sistema skaičiuose, o ryšium *su skaičiais — ir jų suvokimas.*

Visai kas kita su vidaus pasauliu. Galvojimas, jautimas, norėjimas — yra nemažiau realus, kaip ir daiktai, kuriuos mes galime matuoti, skaičiuoti ir sverti. Prie vidaus pasaulio aš galiu prieiti tik per sąmonę, per kurią, kai aš galvoju, tiesiogiai žinau, kad galvoju. Taip, mano galvojime aš save patį pažįstu kaip galvojančią būtį ir patiriu išorinį pasaulį kaip mano pažinimo objektą. Naujosios pasąmonio filosofijos plėtojimasis ir Kanto išmintis, kaip tik čia turi savo šaknį.

Objektyvus išorinio pasaulio ir gamtos pažinimas seka iš tikslingo matavimo, skrupulingai stebint ir bandant. Descartes, kuris visišką pažinimo tikrumą suveda į turinį ir formą, mano, kad tiesą galima pasiekti tik su analitiniu-matematiniu metodu. Jis rašo: "Tie, kurie nori surasti tikrą kelią į tiesą, nieku kitu teneužsiima, jeigu negali prie tiesos prieiti su aritmetiniu ir geometriniu įrodymu" (Disc. II. 3, I, 33).

Descartes, kaip *analitinės* geometrijos atradėjas, įrodęs, kokiu būdu geometrinės figūros gali būti įvestos į matematines lygtis, atradėjo įsikarščiavimu, nori įvesti visiems mokslams matematinio galvojimo schemą, o filosofija, anot jo, turinti tapti tartum universaline matematika.

Šis Descartes matematinis metodas geriausią sėkmę sau rado empiriniuose gamtos moksluose. Tuo metodu sekant, pasaulis atrodo kaip milžiniška mašina, kuri tvarkoma nuosavais pasauliniais įstatymais.

Skandinavijos, Aukšt. Italijos ir pietų rytų Europos. Netekta apie 1880 senųjų graikų ir romėnų skulptūrų, kaip stovinti Deivė, Sėdinti Deivė, Besimeldžiąs berniukas. Rusai išsivežė apie 7000 senovinių vazų, jų tarpe Amfiaro kraterį, apie 9000 graikų ir romėnų brangakmenių, ir kt.

Egipto skyrius pasigenda Metono kapo, geriausių paminklų iš Abusiro ir Saulės Šventyklos Abu Gurabe, daugelio statulų, kaip Harmo vienuolis ir kt. Žuvusių dalykų sąrašus turi Paminklų ir Dailės Meno atstovai.

Didžiausias nuostolis Berlyno meno paminklams bus buvęs gaisras Flakturm Friedrichshain, kilęs dėl rusų nerūpestingumo. Friedrichshaine buvo paveikslų lobiai daugiausia iš Kaiser-Friedrichsmuseum. Gaisras kilo Berlynui kapituliavus gegužės 5 d. naktį, ir sudegė pirmas aukštas. Vandalai, radę tamsų vidų, uždegė popierius, ir ugnis greit persimetė į šiaudus ir pakavimo drožles. Vokiečiai prašė sargybų, bet jų maža gavo, ir po kelių dienų gaisras kilo antram aukšte. Rusai paskelbė, kad abiejuose gaisruose viskas sudegė. Vokiečiams draudė ieškoti, jei būtų kas likę. Užsienio žinovai irgi piktinosi, ir sąmyšio metu rusai paskelbė nugriovę Friedrichshain.

Vokiečių meno žinovai sako, kad žuvę apie 500 geriausių meno kūrinių, kaip Rubenso, Van Dyck, Duererio ir kitų senųjų meistrų. Rinkinyj buvę taip pat apie 500 italų ir vokiečių skulptūrų iš viduramžių ir renesanso (kai kurios Donatello, Rossellino ir kitų meistrų); daug brangių audinių; dideli ir puikūs italų altoriai; rinktiniai Peru ir Meksikos dalykai dar iš laikų prieš Kolumbą; stiklo ornamentika iš Bavarijos ir Tirolio.

Nors rusai teigė žuvus, daug dalykų iš Friedrichshain vėl pasirodė dienos šviesoj. Kai kurių nuotraukos yra J.A.V. Jos apima 22 italų ir olandų skulptūras, 12 bronzos ir įvairių porcelano ir stiklo dalykų. Kai kurie Fridrichshain dalykai pasirodė Berlyno juodojoj rinkoj. Ypač žinoma "Kamenskio afera". Grafas Kamensky, turėjęs meno krautuvę amerikiečių sektoriuj, turėjo drąsos siūlyti pirkti brangius paveikslus iš Kaiser-Friedrich muziejaus. Ten buvo šv. Augustinas, šv. Jonas Krikštytojas, piešti flamų dailininko Alberto Bouts (apie 1485 m.). Kamensky prisipažino paveikslus gavęs iš aukšto rusų karininko. Meno turtų likimas už Berlyno irgi nebuvo laimingesnis. Drezdene rusai susirinko 1695 geriausius kūrinius — Rubenso, Claude Laurrain, Rafaelio, Ticiano ir kitų žymių menininkų. Išvežtųjų tarpe yra ir garsiojo Rafaelio Sistinė Madona, dabar, patvirtintomis žiniomis, esanti Drezdeno kambaryj, Maskvos muziejuj.

Drezdeno Monetų kabineto brangieji rinkiniai iš specialių įtaisų buvo sukrauti į maišus. Įdomu, kad buvo palikti monetų modeliai, vaškiniai įspaudai, brangūs numizmatinei istorijai, bet neturį vertės pardavimui. Palikti buvo ir katalogai.

Konfiskuoti buvo ir Gothos muziejaus turtai, kaipo "kapitalistiniai." Seniau jie priklausė Saksų-Coburgo-Gothos kunigaikščiui. O Drezdeno ir Berlyno muziejai buvo valstybės nuosavybė.

O vakariečių darbas tuo metu buvo visai kitų tikslų ir pobūdžio, ypač ieškant meno gėrybių savininkų, tiek vokiečių, tiek užsieniečių. Vokiečių nuosavybė, kurį laiką saugoma, buvo atiduota vokiečiams atgal. Nacių išvogtas menas, iškastas iš slėptuvių, anglies kasyklų, buvo išgabentas į apiplėštus Europos kraštus, įskaitant ir Rusiją.

Tačiau rusų plėšimai buvo ne mažesni už nacių, davusių aniems pavyzdį. Jei vokiečių pramonė ir bus atstatyta, tai sunaikintas menas gal *jau niekad neatsigaus.*

A. T.

VISUOMENINIS GYVENIMAS

KOMUNIZMAS RUSIJOJE PRIEŠ 130 METŲ

Pernai pavasarį sovietų spaudoje ir per radiją buvo paskelbtas ilgas sąrašas išradimų ir idėjų, kuriuos "supuvę Vakarai ir Amerika" neva pavogė iš Rusijos ir tuo daro rusų tautai skriaudą. Tame sąraše mes matėme garvežį ir garlaivį, perkūnsargį ir elektros šviesą, telefoną ir telegrafą, automobilį, lėktuvą ir t. t. Anot jų, visa Vakarų civilizacija ir kultūra savo pradžią turi Rusijoje. Tik jie kukliai nutyli, kad tas jų pretensijas gal ir galėtų reikšti Rusija, bet tik caristinė, o ne sovietų. Kelis nuošimčius teisybės jie turi, tik yra žinoma, kad rusų idėjos bei išradimai arba miršta tik gimus, kaip tai buvo su inž. Popovu, kurį už radijo idėją norėjo į beprotių namus patalpinti, arba priima aziatiškai-barbarišką formą, kaip tai žemiau pamatysime.

Šį sąrašą reikia papildyti dar viena idėja, kuri gimė ir buvo įkūnyta Rusijoje — komunizmo idėja. Tai buvo Rusijoje tuomet, kai Karolis Marksas dar "pėsčias po stalu vaikščiojo". Taip, komunizmas tikra to žodžio prasme, nors ir skirtingais nuo dabartinio tikslais, buvo įgyvendintas Rusijoje keliose vietose 1820 metais, o jo karštu ideologu ir vykdytoju buvo generolas Arakčėjevas.

Azijos kilmės generolas Arakčėjevas buvo keturių Rusijos carų Petrapilio komendantas ir karo ministeris. Tai buvo didelis asketas, fanatikas, labai pamaldus žmogus ir kareivis iki pačių kraštutinumo ribų. Savo dideliame palociuje jis užimdavo tik du kambarius: viename buvo kelis kartus per dieną laikomos pamaldos, o kitame pats gyveno. Antrajame kambaryje stovėjo jo karinė lova ir mažas staliukas, ant kurio gulėjo dvi knygos: Šv. Raštas ir... karinių statutų rinkinys. Kitų knygų jis nepripažindavo ir propagavo, kad visos knygos, kaip bedievių kūriniai, turi būti surinktos ir sudegintos. Valgydavo pas save tik kareivišką valgį iš artimiausio pulko katilo. Kasdien dalyvaudavo prie sargybų išskirstymo ceremonijos, kas jam didžiausią pasitenkinimą sudarydavo.

Dabar pažvelkim į jo komunizmą.

Prancūzų revoliucija iš visų užsienio valstybių didžiausiai sukrėtė Rusiją. Carai (Kotrina, Povilas ir Aleksandras) visą laiką galvojo, kaip tą revoliucijos hydrą sutriuškinti. Caras Povilas pasiuntė generolą Suvorovą sumušti Napoleono ir tuo revoliuciją likviduoti, bet šis žygis baigėsi nesėkmingai, ir pats Suvorovas, begrįždamas namo, mirė.

Rusų aristokratų tarpe susidarė pusiau religinis, mistinis sąjūdis, kuriame buvo įrodoma, kad jau atėjo Apokalipsės numatyti laikai, o žvėris iš Gelmės yra ne kas kitas, kaip pats Napoleonas. Buvo išvedžiojama, kad Napoleono vardas ir titulas, jei vieton raidžių pastatyti alfabeto skaitmenis ir susumuoti, sudarys 666, kas yra šv. Jono Apreiškime numatytas žvėries iš gelmės skaitmuo.

Ką daryti? Kaip gelbėti žmoniją "nuo priešo baisaus"? Nagi, anot jų, pati Evangelija sako: "Ex Oriente lux" — šviesa iš Rytų. O kas tie Rytai? Aišku, kad tai Rusija.

Arakčėjevas įteikė carui Aleksandrui maždaug tokį memorandumą.

Prieš bedievybę reik pastatyti kuo didžiausią dievotumą, prieš jėgą — dar didesnę jėgą, todėl jis prašė caro įsakymu: 1) visoje Rusijoje praplėsti Dievo gerbimą, o abejingus ar priešingus priversti; 2) visus Rusijos gyventojus padaryti kariais: pajėgūs vyrai sudarys aktyvią kariuomenę, gi seniai, moterys ir paaugliai — pagelbinę kariuomenę, ir 3) visa Rusija su jos žmonėmis ir turtais priklauso vieninteliam valdovui — imperatoriui.

Mistikui carui Aleksandrui tokia idėja pradžioje patiko, bet pasitaręs su rimtais žmonėmis (Speranskiu, Čartoriskiu, metropolitu Fotium), jis šį pasiūlymą atmetė, o didikai tiesiog išsigando. Tai būtų reiškę, kad visi jų dvarai su tūkstančiais baudžiauninkų būtų turėję iš jų pereiti valstybės nuosavybėn. Prieš Arakčėjevo idėją prasidėjo reakcija.

Nelaimingi karai su Napoleonu 1800—1809 metais dar daugiau sutvirtino Arakčėjevą jo fanatiškame

---

nikos Descartes daro išimtį žmogaus dvasiai, kuri neturi apimties, nesidalina ir dėl to nėra mechaniškai sulipdyta. Tad prie tos galvojančios ir dvasinės būties tegalima prieiti vien per analitinį, visuotinio abejojimo metodą. Mes turime taip ilgai abejoti, visus tvirtinimus analizuoti ir kitus klausti, iki surandame tai, dėl ko jau daugiau negalima abejoti, ir tai yra neginčijama: cogito ergo sum — galvoju, taigi esu. Galiu aš teisingai ar klaidingai galvoti, bet kad iš viso galvoju, aš negaliu to paneigti, nes jeigu aš dėl to abejočiau — aš vistik galvočiau, o kai aš galvoju — esu. Štai Descartes išėjimo punktas bet kokiam pažinimui.

Descartes stovi tarp dviejų, vienas kitą išskiriančių, pasaulių. Jo nuosava būtis yra perskirta dvilypio kosmoso. Šis Descartes žmogaus dvilypumas turėjo ir turi be galo didelių pasėkų civilizuotam pasauliui ir filosofijai. Šiam pasaulio dvilypumui ir prieštaravimui išvengti imta arba dvasinį pradą neigti (materializmas) ir žmogų vien tik kaip mašiną suprasti; arba prieš šį sumechaninimą prieš pastatyti valios jėgą (Schopenhaueris), arba jėgos galybę (Nietzsche). Arba vėl imta žmogų kaip sąmonės ir dvasinę būtį, nekreipiant jokio dėmesio į kūninę pusę ir jo įstatymus. Taip tad tokios monistinės pažiūros sukuria naikinančią dvasios dialektiką, nuolatinius tarppasaulėžiūrinius ginčus, kurie Vakarų dvasinę substanciją yra sumalę ir mums pateikę vien tik nihilizmą.

Descartes gerai žinojo, kad pasaulis turi išeiti iš vėžių, jeigu jis nebus Dievo egzistencijos palaikomas. Dėl to jis ir vargo dėl Dievo įrodymo. Dėl to jo filosofijos pasaulį yra sutvarkęs Dievas, ir Jis yra kažkur pasaulio kampe. Taip Descartes pirma sukūrė savo filosofinį langelį, o paskui, atsiminęs, į jo kamputį įterpė ir Dievą. Šitoks protinis Dievo supasaulinimas reiškia Dievo idėjos galą Vakarų pasaulio galvojime. To pasėkoje vėliau Spinoza jau apie Dievą kalbėjo tik kaip apie "matematinį" lygčių ženklą, o Leibnitzas — kaip apie deistinį laikrodininką, kuris pasaulį sukūrė kaip laikrodį, jį užsuko ir paliko nuosavam automatiniam veikimui. Pagaliau prancūzų egzistencialistas J. P. Sartre jau apie Dievą tekalba tik kaip apie "brangiai atseinančią hipotezę".

Šiandien, būdami dekartiškų idėjų išsivystymo liudininkai ir aukščiausio jų simbolio, atominės bombos, akivaizdoje, turime prisipažinti, kad dabar išgyvename ir giliausią grėsmę žmogaus egzistencijai, lygiai jausdami, kaip kad ir Descartes savo metu jautė, kad grynai demoniška ir brutali technika pajėgia mus tik sugriauti.

M. Matukas

nusistatyme. Visą laiką jis užsispyręs tvirtino, kad Rusija turi pasidaryti ištisa milžiniška tvirtovė, į kurią turi sudužti žvėries galybė. Napoleono pralaimėjimai 1812—15 m., jo ištrėmimas į Elbės ir Šv. Elenos salas Arakčėjevo neįtikino. Jis vis tvirtino, kad žvėris, nors ir sukaustytas, bet gyvas ir dar daug žmonijai žalos pridarys.

Pagaliau 1820 m. Arakčėjevas įteikė carui Aleksandrui naują memorandumą, kuriame prašė už nuopelnus tėvynei leisti jo idėją įkūnyti jam dovanotuose dvaruose su savo baudžiauninkais, kuriuos, sutvarkęs, jis atiduoda valstybei. Caras sutiko.

Ir štai dviejose vietose Novgorodo ir keliose vietose Charkovo gubernijose buvo įsteigtos karinės kolonijos. Jos buvo visiškai panašios į tai, kas dabar Sov. Rusijoje vadinasi "sovchozai" — valstybiniai ūkiai. Kiekvienas ūkis, rusiškai "voennoje poselenije", tai pėstininkų 4 kuopų batalijonas, kuris ūkio atžvilgiu buvo visai savarankiškas. Iš valdžios jis nieko nereikalavo, net pinigų algoms, o priešingai, nemažai pelno duodavo.

Civilinė valdžia neturėjo teisės į jų reikalus kištis, nes visas gyvenimas atskirais potvarkiais buvo valdomas.

Šio šimtmečio pradžioje autoriui teko tų buvusių kolonijų rajone gyventi, kalbėtis su seniais, kurie patys visas to komunistinio gyvenimo baisenybes pergyveno.

Štai kaip tas gyvenimas atrodė,.

Kuopa turėjo 60—100 vyrų kareivių ir 150—300 pagelbinės tarnybos, į kurią įeidavo visi seniai, visos moterys ir paaugliai nuo 14 metų. Jų pareigos ir teisės buvo atskirais statutais numatytos, o prasižengusieji buvo skaudžiai baudžiami.

Kiekvienas kareivis buvo vedęs. Vedybų klausimą tvarkė kuopos vadas, kuris dažniausiai pats nurodydavo, kuris jaunikaitis kurią merginą turi vesti. Galėjo būti imami dėmesin pačių jaunųjų pageidavimai, tačiau kuopos vadas galėjo su jais ir nesutikti.

Kiekvienas eilinis kareivis turėjo atskirą namelį su trimis langais į gatvę, puskarininkių ir viršilų namai turėjo 5 langus, jaunesniojo karininko ir kuopos vado — 7, o batalijono vado — 9. Visi namai ir visose kolonijose buvo vienodos formos, mūriniai, išbaltinti iš lauko ir viduje. Kiekviena kuopa užimdavo atskirą gatvę. Namų išdėstymas buvo lygiai toks pat, kaip kuopa išrikiuota paradui. Gatvės buvo apsodintos medžiais kiekvienai kuopai atskira rūšimi: kaštanais, klevais, uosiais ir beržais. Švara visur turėjo būti ideali.

Jokios nuosavybės niekas neturėjo. Viskas iki smulkmenų buvo potvarkiais numatyta. Kiekvienas daiktas turėjo nustatytą tarnavimo laiką ir buvo išduodamas iš sandėlio. Rūbai, avalynė, darbo įrankiai, visos reikmenys ir namų apyvokos smulkmenos, kaip katiliukai valgiui, šaukštai, šukos, adatos, siūlai, šluotos — viskas nustatytu laiku buvo išduodama.

Valgis buvo gaminamas bendruose katiliuose, tik karininkams ir jų šeimoms atskirai. Valgis buvo gausus. Visiems suaugusiems jau nuo 14 metų priklausė pilnas kareivio maisto davinys. Per dideles bažnytines šventes arba caro šeimos vardinėse maistas buvo žymiai gerinamas, o visiems nuo 18 metų buvo duodama tam tikra degtinės porcija.

Žiemos pusmetyje 6 val., o vasaros 5 val. ryto signalas būgnais arba triūbomis žadino žmones. Visi tuojau privalėjo keltis ir skubiai tvarkytis. Tam buvo duodamas pusvalandis laiko. Po to ėjo rytinis apžiūrėjimas, kurį darydavo skyrininkai ir būrininkai. Moteris apžiūrėdavo karininkų žmonos. 7 (o vasarą 6) val. visi nuo 14 metų turėjo rikiuotis gatvėje, kur juos patikrindavo pagal sąrašą, o po to buvo vedami į cerkvę. Po pamaldų buvo pusryčiai, o 8 (vasarą 7) val. visi rikiuodavosi gatvėje, iš kur ėjo užsiėmimams arba darbams. 11 val. užsiėmimai arba darbai buvo baigiami. Pusę dvyliktos buvo pietūs, po kurių visi nuo 14 metų turėjo eiti prie sargybų skirstymo ceremonijos. Nuo 2 iki 5 val. vėl rikiuotės užsiėmimai arba lauko darbai. 6 val. buvo vakarienė, 8 val. — vakarinis apžiūrėjimas ir patikrinimas, o vėliau visi rikiuotėje buvo vedami melstis.

Nė vienas, nors ir mažiausias nukrypimas nuo tvarkos, negalėjo būti paliktas be bausmės. Bausmių viešas skelbimas ir jų atlikimas buvo sujungtas su sargybų išskirstymų ceremonija. Baudžiamieji buvo atskirai rikiuojami, jiems buvo viešai pranešama ir čia pat egzekucija atliekama. Kolonijos centre, aikštėje prie batalijono vado namų, buvo vadinamoji hauptvachta (sargybų būstinė) ir kordegardija, tai yra, bausmių vieta, kur stovėjo tam tikri ožiai, ant kurių žmonės buvo plakami rykštėmis, lazdomis arba šompolais (geležiniai virbalai šautuvams valyti). Plakimas buvo plačiai vartojama bausmė.

Iki gyvo kaulo įgriso žmonėms toks režimas. Nežiūrint to, kad žmonės gyveno sočiai, be rūpesčių apie kasdieninę duoną, geruose namuose ir nelabai nuvargę nuo darbų, vis dažniau ir dažniau pasitaikydavo arba bėgimai iš to "rojaus" arba savižudybės. Žudydavosi ir vyrai ir moterys. Visus apėmė kažkoks slogutis, visi tik ir svajojo, kaip čia iš šitos neapkenčiamos tvarkos išsivadavus.

1834 m. mirė šito karinio komunizmo steigėjas, Arakčėjevas. Tuometinis imperatorius Nikalojus I, nors pats nuo galvos iki kulnų kareivis, pamatė viso šito eksperimento absurdiškumą ir nutarė karines kolonijas panaikinti, o visus kareivius su jų šeimomis įskaityti caro valstiečiais. Ir štai ištiko keistas finalas: užuot džiaugusis ir dėkojus carui už tokį sprendimą, beveik visose kolonijose įvyko sukilimai. Įniršusios minios padeginėjo savo buvusių vadų namus, hauptvachtas, kordegardijas ir cerkves. Norėjo net ir savo namus deginti, bet atsipeikėjo, nes kame gi patys gyvens? Su dideliu įniršimu buvo visur iki žemės iškirstos puikios alėjos. Buvo naikinama visa tai, kas tik galėjo priminti pergyventą košmarą. Sukilėliai buvo žiauriai nubausti.

Buvę kolonistai pajuto nepaprastą neapykantą karo tarnybai ir stačiatikių tikybai. Tose vietose, kur buvo Arakčėjevo kolonijos, suklestėjo daugybė religinių sektų, kurių pasekėjai pradėjo atsisakinėti į karo tarnybą eiti, savotiškai aiškindami penktą Dievo įsakymą. Kitos sektos pamatinis dėsnis buvo: "Nenusidėsi — neatgailosi, neatgailosi — nebūsi išganytas", nes kad tikriau išganymą gautum, reik didelę atgailą daryti, o didelė atgaila reikalauja didelio nusidėjimo, ergo, reikia daryti kuo didžiausią nusidėjimą, ypač lytinėje srityje. Kita sekta, priešingai, remdamosi Kristaus žodžiais apie kūno dalies pašalinimą, jei ta veda į pagundą, šalino savo lyties organus. Iki bolševikų įsiviešpatavimo niekur pasaulyje, išskyrus, žinoma, didmiesčius, nebuvo sukoncentruota tiek daug sektų, kaip Charkovo gubernijoje, buvusiųjų kolonijų srityje. Stačiatikių šventikai, nors ir kaip stengdamiesi, nė per šimtą metų savo tikybos autoriteto neatstatė.

Palyginus anų laikų kvailiausią eksperimentą su šiandieniniu, reikia pripažinti, kad Arakčėjevo karinio komunizmo eksperimentas prieš Lenino—Stalino eksperimentą turėjo daug pirmenybių. Žmonės, nors ir tuomet neturėjo laisvės, vis dėlto buvo sotūs, gerai apsirengę, gyveno geruose, erdviuose namuose ir darbais nebuvo perkrauti. Dabar gi nelaimingi Rusijos baudžiauninkai, visiškai netekę laisvės, dar turi kęsti begalinį skurdą. Anie buvo plakami rykštėmis, o dabar milijonais žudomi ir dar baisiau fiziškai bei morališkai kankinami.

K. Žukas

"AIDAI" SKIRIA LITERATŪROS PREMIJĄ

Mėnesinis kultūros žurnalas "Aidai", leidžiamas TT. Pranciškonų, pamečiui skirs po vieną $500.00 premiją už premijos komisijos geriausiu pripažintą grožinės literatūros ir mokslo veikalą. Šiuo skelbiamos jos taisyklės pirmi esiems metams:

1. 1951 metais pirmą kartą premija bus skiriama už grožinę literatūrą: poeziją, noveles, apysakas, romaną ar dramą.
2. Už premijos komisijos geriausiu pripažintą veikalą skiriama premija nebus skaldoma tarp atskirų autorių.
3. Premijos komisija vertins 1950—1951 m. pasirodžiusius viešumon grožinės literatūros kūrinius ir tais metais parašytus, bet dėl dabartinių sąlygų negalėjusius būti išspausdintais kūrinius tų autorių, kurie juos prisiųs komisijai.
4. Eilėraščių rinkinys, skiriamas premijai, turi sudaryti nemažiau 32—48 puslapių knygą, jeigu ji būtų išspausdinta. Novelių ar apysakų rinkinys turi būti nemažiau kaip 100 puslapių dydžio spausdintos knygos.
5. Paskutinė data kūriniams įteikti 1951 metų gruodžio 1 d. Siųsti šiuo atdresu: Ant. Vaičiulaitis, 2087 No. Main Ave. Scranton 8, Pa.
6. Premijuotą kūrinį, jei jis būtų parinktas iš viešumon dar nepasirodžiusių veikalų, autorius sutinka dalinai ar ištisai spausdinti per "Aidus".
7. Premijos sprendėjų komisiją sudaro: Bern. Brazdžionis, J. Girnius, V. Maciūnas, Pr. Naujokaitis, A. Nyka-Niliūnas, Ant. Vaičiulaitis ir leidėjų atstovas T. Dr. L. Andriekus, O.F.M.

PLATINTOJAI JUNGT. AMERIKOS VALSTYBĖSE:

PAPILDOMAS PLATINTOJŲ SĄRAŠAS:

B. Krakauskas, Rochester, N. Y.	18	E. Pažemeckienė, New Haven, Conn.	6
Tėv. Placidas Barisa, O.F.M., Winnipeg, Mass.	14	M. Sodonis, Rochester, N. Y.	6
Ign. Kazlauskas, Great Neck, L.I.N.Y.	13	Dr. P. Kaladė, So. Boston, Mass.	5
N. Antanavičius, Nashua, N. H.	6	P. Minkūnas, Brooklyn, N. Y.	5
J. Andrius, So. Boston, Mass.	6	A. Prapuolenis, Cicero, Ill.	5
Dr. J. Bajerčius, Rochester, N. Y.	6	K. Sakalienė, Cleveland, Ohio	5
E. Eitavičius, Brockton, Mass.	6	A. Vainius, Easton, Pa.	5
Kun. V. Katarskis, Dayton, Ohio	6	Kun. A. Klimas, Brockton, Mass.	4

PLATINTOJŲ ADRESAI:

California:
Irena Truškauskaitė, 1044 W. Washington Blvd. Los Angeles, Calif.

Connecticut:
Dr. J. Kazickas 1250 Chapel St., New Haven, Conn.
E. Pažemeckienė, 58 Trumbull St., New Haven, Conn.
J. Giedraitis, 1632 Broad St., Hartford, Conn.
Dr. V. Šmulkštys, 179 Congress Ave., Waterbury, Conn.
A. Giedraitis, 1173 Stanley St., New Britain, Conn.

Illinois:
P. Abromaitis, 1620 W. Julian St., Chicago, Ill.
A. Baronas, 1627 S. 50th Ave., Cicero 50, Ill.
V. Bindokas, 5942 S. Artesian Ave., Chicago 29, Ill.
Dr. K. Bobelis, 2320 So. California Ave., Chicago 17, Ill.
A. Daugirdas, 2334 So. Oakley Ave., Chicago 8, Ill.
V. Dragūnas, 5710 W. 65th St., Chicago 38, Ill.
Dr. P. Kisielius, 2419 W. Potomac Ave., Chicago 22, Ill.
K. Kleiva, 7029 S. California Ave., Chicago 29, Ill.
Pr. Kliorikaitis, 4240 S. Artesian Ave., Chicago, Ill.
A. Prapuolenis, 1431 So. 50th Ave., Cicero 50, Ill.
Rev. Dr. Prunskis, 3230 S. Lituanica Ave., Chicago 8, Ill.
K. Račiūnas, 6749 So. Oakley Ave., Chicago 36, Ill.
J. Sakevičius, 10838 S. Wabash Ave., Chicago 28, Ill.
Ona Stikliūtė, 7137 S. Washtenaw Ave., Chicago 29, Ill.
A. Stepaitis, 569 W. 18th St., Chicago 16, Ill.
Pr. Urbutis, 3415 S. Leavitt St., Chicago 22, Ill.

Indiana:
Dr. Adomavičius, Memorial Hospital, So. Bend, Indiana
Ed. Vilutis, 3736 Pulaski St., East Chicago, Indiana

Maryland:
Kazys Bradūnas, S. Marlyn Ave. Box 437, Baltimore 21, Md.

Massachusetts:
Dr. J. Andrius, 1488 Columbia Rd., So. Boston 27, Mass.
E. Eitavičius, 38 Sawtelle Ave., Brockton 39, Mass.
D. Giedraitis, 1615 Dorchester Ave., Dorchester, Mass.
Dr. J. Gimbutas, 250 Columbia Rd., Dorchester, Mass.
Dr. P. Kaladė, 665 E. 7th St., So. Boston 27, Mass.
A. Keturakis, 322 Dorchester St., So. Boston 27, Mass.
Kun. A. Klimas, 20 Webster St., Brockton, Mass.
V. Kurmauskaitė, 16 Light St., W. Lynn, Mass.
Dr. J. Leimonas, 206 W. 5th St., So. Boston 27, Mass.
I. Savickaitė, 1109 Millbury St., Worcester, Mass.
Sim. Sužiedėlis, 46 Huntington St., Brockton, Mass.
A. J. Vasiliauskas, 6 Lea St., Lawrence, Mass.

Michigan:
J. Mikaila, 16870 Stoepel Ave. Detroit 21, Mich.
K. Narščius, 17593 Monica St., Detroit, Mich.

Nebraska:
Kun. L. Musteikis, 5408 So. 32nd St., Omaha, Nebr.

New Hampshire:
N. Antanavičius, 8 Gorman Ave., Nashua, N. H.

New Jersey:
K. Barzdukas, 270 Bergen Ave., Kearny, N. J.
St. Dzikas, 108 Ripley Pl., Elizabeth, N. J.
Z. Kungys, 161 High St., Newark, N. J.
Ant. Masionis, 428 E. 18th St., Paterson, N. J.

New York:
Dr. J. Bajerčius, 59 St. Jacob St., Rochester, N. Y.
Kun. Kęst. Balčys, 260 Main St., Amsterdam, N. Y.
Ign. Kazlauskas, 25 North St. Great Neck, N. Y.
B. Krakauskas, 520 Hudson St., Rochester, N. Y.
Vyt. Maželis, 422 Manahan St., Brooklyn, N. Y.
P. Minkūnas, 105 Grand St., Brooklyn, N. Y.
Kun. J. Pakalniškis, 259 W. 5th St. Brooklyn, N. Y.
Kun. V. Pikturna, 214 S. 4th St. Brooklyn, N. Y.
M. Sodonis, 510 Elmgrove Rd., Rochester, N. Y.
R. Šomkaitė, 58-03 69th Pl. Maspeth, L.I.N.Y.

1950 METŲ TURINYS

DAILIOJI LITERATŪRA

Aistis J. — Ketureiliai ... 297
Andriušis P. — Trys fragmentai ... 398
Baltrušaitis J. — Nakties piligrimas (eil.) ... 16
Baltrušaitis J. — Laiškas ir susimąstymai žiemą (eil.) ... 108
Baronas Al. — Išdavimas ... 169
Bradūnas K. — Knygos prologas (eil.) ... 52
Bradūnas K. — Eilėraščiai ... 451
Brazdžionis B. — Plakatas, Paletė (eil.) ... 109
Brazdžionis B. — Kalėdų dovanos (eil.) ... 167
Butėnas V. — Lietuviškas kryžius Vokietijoje (eil.) ... 129
Grigaitytė K. — Lietuvos miškų žibutei, Trys seserys (eil.) ... 222
Hoerderlin F. — Eilėraščiai ... 259
Yla S. — Kunigas dievų miške (kacetiniai atsiminimai) ... 310
Jankus J. — Pasaulio dailininkas ... 369
Jonikas V. — Brangmens (eil.) ... 368
Katiliškis A. M. — Užgavėnės ... 64
Katiliškis A. M. — Vasaros ugnys ... 261
Kazokas V. — Iš ciklo "Metai" (eil.) ... 417
Kėkštas J. — Ramybė man (eil.) ... 80
Kėkštas J. — Draugui palikto kranto, Eilėraštis apie jūreivį (eil.) ... 352
Kirša F. — Iš knygos "Šventieji akmenys" (eil.) 203
Kozulis Pr. — Paprasti pojūčiai (eil.) ... 266
Mazalaitė - Krūminienė N. — Karoliai ... 119
Mekas J. — Žemės kvepalai (eil.) ... 324
Mistral G. — Mokytojos malda ... 409
Nagys H. — Fragmentai iš vaikystės (eil.) ... 397
Neruda P. — Vandenyno pietuose (eil.) ... 172
Nyka-Niliūnas A. — Nyki daina apie kelionę į nežinomas šalis (eil.) ... 14
Nyka-Niliūnas A. — Miegančio vėjarodžio simfonija, Sodai, Miestelis (eil.) ... 248
Pabrėža J. A. — Esu sau žmogelis, Apie pypkininką (eil.) ... 75
Prapuolenytė St. — Šviesos spindėjimas (eil.) 161
Rutkūnas B. — Dukrytės sapnas (eil.) ... 69
Rutkūnas B. — Aušra budina (eil.) ... 455
Stelingis P. — Sunkią valandą (eil.) ... 20
Stelingis P. — Rudenėlis (eil.) ... 399
Šlaitas Vl. — Amžinieji liudininkai, Mėnesienoje, Minkštas lietus (eil.) ... 118
Šlaitas V. — Iš dienoraščio, Relikvijos (eil.) ... 375
Švabaitė J. — Naktis (eil.) ... 324
Tulauskaitė-Babrauskienė Gr. — Aš tavęs ieškojau (eil.) ... 256
Vaičiulaitis A. — Milžinų daina ... 17
Vaičiulaitis A. — Eilėraščiai ... 155
Vaičiulaitis A. — Žvejų duktė Banguolė ... 223
Vaičiulaitis A. — Vyskupo tėvas ... 325
Vaitkus M. — Ežero mergaitė (eil.) ... 214
Veselka K. — Užmiršta stotelė (eil.) ... 317
Veselka K. — Vienas grįžimas (eil.) ... 466
Žitkevičius L. — Neišsisakymai (eil.) ... 309

STRAIPSNIAI

Aistis J. — Kultūrininkų likimas ... 78
Aistis J. — Apie laiką ir žmones ... 216
Barzdukas St. — J. Jablonskis švietėjas ... 156
Beleckas T. J., S. J. — Prie kryžiaus ... 114
Biržiška M. — XVI-sis amžius povyatutinės Lietuvos tautinės kultūros raidoje ... 204
Biržiška V. — Kunigas Jurgis Ambraziejus ... 70
Brizgys V., Vysk. — Religijos ir moralės vaidmuo tautos ir tautiškumo išlaikyme ... 145
Brizgys V., Vysk. — Teateinie Tavo Karalystė... 433
Čižiūnas V. — Tai, kas geriausiųjų gyvybėmis apmokama ... 49
Čižiūnas V. — Tautinės sąmonės ugdymas ir išlaikymas emigracijoje ... 385, 456
Danielou J. R. P., S. J. — Intelektualinės srovės Prancūzijoje ... 313
Fraenkelis E., Prof. — Apie kalbininkus, tyrinėjusius lietuvių kalbą ... 410
Tūros kūrimas atstatant Lietuvą ... 27
Girnius J. — Tautinės moralės pagrindų beieškant ... 54
Grauslys T. B., O. F. M. — Viešpats sutvėrė mane savo kelių pradžioje ... 193
Grinius J. — Meno reikšmė tautai ... 116
Grinius J. — Menas ir mokslas lietuvių tautos tarnyboje ... 419
Ivinskis Z. — Šventieji Metai ir jų reikšmė ... 2
Ivinskis Z. — Vatikano archyvas — aruodas lietuvių kultūros istorijai ... 110
Ivinskis Z. — Europos kelias į dabartinę krizę 337
Kmitas J. — Ir čia esama tragedijos ... 136
Lingis J. — Priešistorinė Lietuva ... 300
Lingis J. — Hans Christian Andersen ... 467
Maceina A. — Krikščionybės ateitis ... 97
Maceina A. — Šeimos laimė ir tragika ... 241
Maceina A. — Laiškas poetui ... 444
Maciūnas V. — Tautos gyvatos giesmė ... 353
Mockus K. — Mykolas Krupavičius ... 345
Nagys H. — Fridrich Hoelderlin ... 257
Navickas J., Dr. — Moralinės jėgos ... 130
Padalskis Pr. — Tito ir Jungtinės valstybės ... 87
Padolskis V., Vysk. — V. Krėvės "Dangaus ir žemės sūnūs" teologo akimis ... 197
Pakštas K. — Keletas samprotavimų apie Lietuvos ribas ... 8, 81, 123, 174
Sruoga B. — Apie dramaturgijos pradžiodalas ... 250
Skardžius Pr., Dr. — J. Jablonskis kalbininkas 149
Stočkus Br. — Technika ir dvasios kultūra ... 162
Šilkarskis V. — Solovjovas ir Dostojevskis ... 289
Širvaitis K., Dr. — Tremtiniai ir lietuviškųjų papročių ir tradicijų palaikymas ... 267
Vydūnas — Žmogus ir gimtinė jo šalis ... 15
Vydūnas — Ypatingas vieno vaiko sąmoningumas 298
Žalalis K., T. Dr., O.F.M. — Literatūriniai šventraščio žanrai ... 400
Žilevičius J., L. M., — Dr. Vincas Kudirka — pirmoji lietuviškos muzikos kregždė ... 21
Žilevičius J. — M. K. Čiurlionis spalvų garsuose 440

KNYGOS IR ŽURNALAI

Ateitis — A. V. ... 186
Balys J., Dr. — Istoriniai padavimai — B. Babrauskas ... 233
Cirtautas Dr. — Tremtinio portretas — Dr. J. Pikūnas ... 472
Dandierinas R. — Šilkai ir vilkai — B. Babrauskas ... 273
Gervydas A. — Už spygliuotų vielų — B. Babrauskas ... 274
Gidžiūnas V., O.F.M. — De Fratribus Minoribus in Lithuania — Z. Ivinskis ... 377
Grigaitytė K. — Paslaptis (Moteriškumas lyrikoje) — A. Jasmantas ... 329
Gliauda K. J. — Ave America — B. Babrauskas 274
Kozulis Pr. — Dulkės ežere — J. Aistis ... 471
Lietuva amerikiečių istorijos vadovėlyje — A. V. 426
Litauische Volkslieder (Išleista dalis P. Kriaučiūno surinktų lietuviškų liaudies dainų) — J. Lingis ... 332
Matulaitis K. A., Kun. — Šventųjų gyvenimai — R. ... 185
Meškuitis — Kunigas Mykolas — Aug. R. ... 234
Monografijos apie Lenkiją — M. G-ė ... 332
Neveravičiaus apysakos (Dienovidžio sūtemos) — J. Grinius ... 230
Padaubietis J. — Telšių kankiniai — R. ... 185
Pelėkis K. — Genocide — Dr. A. N. Tarulis ... 275
Prancūškonų 1950 Metraštis — B. Jurgutis ... 276
Raenk G. — Das System der Raumeinteilung (Etnologo žvilgsnis į pirkią) — J. Gimbutas ... 425

Šlaitas V. — Žmogiškosios psalmės — Aug. Raginis 140
Vilainis A. — Žmogus, kurs amžinai keliavo — A. V. 234
Zobarskas Stp. — Mėnesienos sėja — B. Jurgutis 276

KŪRYBOS PASAULYJE

LITERATŪRA

Ortega Y Gasset apie Goethę — 34. T. S. Eliot — žmogus ir poetas — 89. Lietuvių dramos teatras Chicagoje — 90. Pr. B. — Mickevičius, Budrys ir Bakuninas — 138. B. Š. — George Orwell — 139. J. Kėkštas — Bundančios žemės poezija — 183. Papini apie Ispanoamerikos kultūrą — 184. A. T. — Trumpa pokarinės vokiečių literatūros apžvalga — 228. Pr. B. — Knyga apie naujosios literatūros prometeizmą — 229. J. Lingis — Naujoji danų literatūra — 271. Pr. B. — Ir T. S. Eliot rašęs O. V. Milašiaus įtakoje — 328. A. Tyruolis — Graham Greene — 376. A. V.—Šiandieninėj prancūzų literatūroj— 423. A. V. — G. B. Š. (1856—1950) — 470. A. R. — Edna St. Vincent Millay — 471.

MENAS

A. Švirmickas — Apie V. K. Jonyno parodą Paryžiuje — 36. Al. B. — Per srovę brendant — 186. J. Žilevičius — Stasio Šimkaus kūryba, Nauji V. K. Banaičio kūriniai — 277. St. Devenis — Pamokslas Lietuvos dailininkams — 333. A. T. — Georges Rouault — 333. J. Žilevičius — 200 metų nuo Johann Sebastian Bacho mirties — 427. A. T. — Lietuvos herojų įtaka Chopino kūrybai — 473.

MOKSLAS

A. Šapoka — 1949 metų istorinės sukaktys — 38. Mc. — Smūgis vertybių filosofijai — 91. Kodėl H. Bergsonas mirė žydu? — 92. R. Oppenheimer — Atominės energijos išlaisvintojas — 141. T. Kl. Žalalis — Seniausia Šventraščio kopija — 142. B. Š. — H Bomba — 187. K. Ambrozaitis — Artificialinės inseminacijos problema — 188. St. Barzdukas — "Lietuvių kalbos vadovui pasirodant— 237. 300 metų nuo Rene Descartes mirties — 475.

RELIGINIS GYVENIMAS

Ar Dievas dar gyvas Rusijoje — 41. Katalikų persekiojimai Albanijoje — 42. T. B. G. — Asumpcionistinis sąjūdis — 92. Hagiografija kryžkelėje — 93. T. B. G. — Kristaus eros sąjūdis — 189. K. J. Gutas — Juodasis žmogus ieško Dievo — 190. A. Jasm. — Grąžinkime šventiesiems Metams jų prasmę — 235. A. m. — Bergsono santykis su katalikybe — 244. Bgd. — Naujo pobūdžio religinė knyga — 236. J. V. — Šiandieninė Katalikų Bažnyčios padėtis kai kuriose šalyse — 279. T. B. Grauslys — Sindonė — 380. Šv. Tėvo Pijaus XII enciklika apie taiką — 381. T. K. Žalalis — Pijaus XII žodis mokslininkams.

VISUOMENINIS GYVENIMAS

J. Pažemeckas — Visuotinis Amerikos lietuvių kongresas — 42. Totalizmo priežastys — 44. J. Maritaine — Liberalizmas — 45. Apie lietuvybės padėtį Amerikoje — 94. V. G. — Lietuviškos radijo valandėlės Amerikoje — 95. Pasikėsinimas prieš šeimos pagrindus — 95. Lietuviai prie La Platos — 96. R. — Iš Lietuvių Kultūros Instituto darbų — 191. L. Š. — Vėliausieji A.L.T. žygiai — 191. K. — BALF padėtis ir veikla — 191. J. Lčk. — Atvykę tremtiniai skaičiais — 192. J. Pž. — Jungtinių Amerikos Valstybių ūkis 1949 m. — 282. V. Kazokas — Australija mūsų akimis — 283. Nauja sovietiškoji politika — 285. K. Mockus — Kultūros Fondo problema, Ateitininkų Jubiliejus — 335. A. Mc. — Vienybės blūdas — 335. St. Barzdukas — Lietuvių Kalbos draugija — 382. A. Kasulaitis — Amerikos lietuvių katalikų kongresas — 430. A. Erdvilas — Ateitininkų sąjungos suvažiavimas — 431. K. Žukas — Komunizmas Rusijoje prieš 130 metų — 477.

POLITIKA

A. K. — Pasaulio politika 1949 metais — 46. A. K. Kodėl Amerika prarado Kiniją — 142. A. K. — Politika be nugarkaulio — 239. A. K. — Steigiamasis Seimas — 286. J. Kajeckas — Lietuva ir Jungtinių Tautų organizacija — 287. P. Daugintis — Vokietijos kelias iš vargo— 238.

ILIUSTRACIJOS

Rūpintojėlio galva — Liaudies drožinys (Nr. 1 viršelių 1 psl.). Šv. Petro bazilikos Romoje šv. Durys — 3. P. Augius — Į kalnus (Ž. Kalvarija) — 6. Žemėlapis Nr. 1: Regni Poloniae Magnique Lith. — 11. V. Petravičius — Šauksmas prie Baltijos — 19. V. Kasiulis — Dailininko šeima — 23. Lietuvos kaimo gyvenamojo namo gonkelis — 31, langas — 33. Goethės atvaizdas (foto nuotrauka) — 35. V. K. Jonynas — Medžio raižinys iš Donelaičio "Metų" — 37. V. Ratas — Iliustracija pasakai (Nr. 2 viršelių 1 psl.). V. K. Jonynas — Ornamentas — 51. M. K. Čiurlionis — Vilties — 57. J. Bakis — Pyktis — 63. V. Simankevičius — Vinjetė — 66. Jurgio Ambraziejaus kapas (foto) — 73. A. Kurauskas — Ornamentas — 77. H. Žobokas — Kompozicija — 79. Lietuvos ribų žemėlapis Nr. 2 — 83. T. Valius — Bodeno ežeras (Nr. 3 viršelių 1 psl.). G. Rouault — Paliktasis Kristus — 102. R. Veselauskas — Notre Dame varpininkas — 107. Vatikano biblioteka — 113. P. Augius— Žemaitija — 121. V. Kiparskio žemėlapis — 125. A. Valeška — Auksinės žuvelės — 133. T. Valius — Velykų rytas Lietuvoje (Nr. 4 viršelių 1 psl.). Jonas Jablonskis (foto atvaizdas) — 151. V. K. Jonynas — Ornamentas — 154. V. Vizgirda — Peizažas — 159. A. Tamošaitienė — Kilimas — 168. Lietuvos ribų žemėlapis — 177. P. Augius — Ornamentas (Nr. 4 viršelių 4 psl.). M. K. Čiurlionis — Pavasario sonata-scherzo — (Nr. 5 viršelių 1 psl.). T. Valius — Rūpintojėlis — 196. Leonardo da Vinci — Uolų Marija — 201. Vilniaus Akademijos rūmai — 207. Renesanco stiliaus namas Vilniuje — 213. K. Binkio atvaizdos (foto) — 218. P. Kiaulėnas — Skaitytoja — 221. P. Augius — Iliustracija — 226. V. Petravičius — Iliustracija (Nr. 5 viršelių 4 psl.). V. Petravičius— Mano krašto laisvės kova (Nr. 6 viršelių 1 psl.). V. van Gogh — Kiparisai — 247. A. Galdikas — Peizažas — 254. A. Bechtold — Medžio raižinys — 260. E. Docienė — Galvutė — 265. Lietuviška sodyba (V. Augustino foto) — 269. G. Rouault — Veronika (Nr. 7 viršelių 1 psl.). Vl. Solovjovas (foto) — 291. M. V. Dobužinskis — Kauno senamiesty — 297. Lietuvos žalvario amžiaus dirbiniai — 304. Dr. K. Grinius (foto)— 307. Michelangelo — Mirits — 314. Rodin — Žalvario amžius — 321. Gonkelių viršaus užbaiga — 323. A. Krivickas — Gėlynas — 326. T. Valius — Žemaitija (Nr. 8 viršelių 1 psl.). Strasburgo katedros skulptūra — Gundytojas — 339. Mykolas Krupavičius (foto)— 344. A. Galdikas — Sodyba prie Baltijos jūros — 349. V. Ratas — Perkūno kerštas — 352. J. Smuglevičius — Subačiaus vartai Vilniuje — 357. J. Bakis — Rūpintojėlis — 363. A. Girard — Apokaliptinis paveikslas — 373. A. Vaičaitis — Vinjetė (Nr. 8 viršelių 4 psl.). A. Valeška — Kompozicija (Nr. 9 viršelių 1 psl.). J. Daugėla — Kilimas — 389. A. Melnikas — Mūza — 396. I. Mestrovic — Mozė — 403. P. Kiaulėnas — Kun. V. Tulabos portretas — 413. Matisse — Sapnas — 421. Altdorfer — Trys Karaliai (Nr. 10 viršelių 1 psl.). V. K. Jonynas — Betliejaus naktis — 435. A. Pinkham Ryder — Jūrose— 447. Koplytėlė — 456. V. Dragūnavičius — Kristaus Krikštas — 463. H. Ch. Andersen (foto) — 469. Visų viršelių ir skyrių vinjetės — T. Valiaus.

MALONUS AIDŲ SKAITYTOJAU!

Netrukus AIDAI įžengia į antruosius savo metus Amerikoje. Pilni vilčių ir kūrybinio užsidegimo jie ir toliau varys gilią vagą lietuvių tautinės kultūros srityje, telkdami apie save mūsų poetus, beletristus, mokslo vyrus ir kultūros puoselėtojus.

Leidėjai džiaugiasi, kad pavyko žurnalą atgabenti iš tremties ir išblaškyti abejones tų, kurie netikėjo jo išsilaikymu. Žurnalas augo ir plėtėsi, reguliariai pasiekdamas ne tik Amerikos bei Kanados, bet ir kitus pasaulio kraštus. Šis nuopelnas pirmiausia priklauso Jums, Mielieji Skaitytojai. Ir didžiausios leidėjų pastangos būtų sudužusios, jei Jūs nebūtumėt susispietę ir pataikininkavę.

Didelis ir sunkus uždavinys — išlaikyti kultūros žurnalą, vertą šio vardo. Tai yra leidėjų ir Skaitytojų bendras rūpestis, kad visų naikinama lietuviškoji kultūra pamažu tarptų. Mielieji Skaitytojai taip pat supranta, kokios didelės reikšmės žurnalas turi tautinės gyvybės išlaikymui. Tad kviečiame visus savo raštais ir platinimo talka remti žurnalą, kad visi bendromis pastangomis galėtume laikyti aukštai iškėlę lietuviškosios kultūros švyturį.

Leidėjai yra didžiai dėkingi visiems žurnalo Platintojams, kurie, nebodami sunkių sąlygų, subūrė nemaža skaitytojų. Tačiau jų dar nepakanka, kad žurnalas nebūtų reikalingas pašalinės pagalbos. Tegu pasiekia mūsų kultūros švyturys ir tuos lietuvius inteligentus, kurie nėra AIDŲ skaitytojai. Apie žurnalą susitelkę geriausieji mūsų mokslo ir meno atstovai juos sustiprins ir išlaikys jų dvasinį lygį. Jei kiekvienas dabartinis AIDŲ Skaitytojas ras po vieną žurnalo prenumeratorių, tai AIDAI ne tik išsilaikys, bet ir kokybiškai tobulės.

Tad kviečiame visus Mieluosius AIDŲ Platintojus ir Skaitytojus su dar didesniu užsidegimu stoti į talką: atnaujinti senas prenumeratas ateinantiems metams ir ieškoti naujų skaitytojų AIDAMS, kad visi, kuriems yra brangus lietuviškos kūrybos žodis, neliktų be mūsų kultūros žurnalo.

Reiškiame gilią pagarbą

AIDŲ ADMINISTRACIJA

Vyriausias Redaktorius — Antanas Vaičiulaitis
Redakcinis Kolektyvas: Dr. J. Aistis-Aleksandravičius, T. Dr. L. Andriekus, O.F.M., Bern. Brazdžionis, J. Girnius, Dr. J. Grinius, T. Dr. B. Grauslys, O.F.M., Dr. K. Pakštas, Dr. A. Kučas, J. Pažemeckas, Dr. A. Šapoka, Br. Stočkus, T. J. Vaškys, O.F.M.
Meninė Priežiūra — Telesforas Valius
Leidžia — Tėvai Pranciškonai
Redakcijos Adresas: Ant. Vaičiulaitis, 2087 N. Main Ave., Scranton 8, Pa.
Administracijos Adresas: AIDAI, Kennebunk Port, Maine

AIDŲ

PLATINIMO VAJUS

Lapkričio, gruodžio, sausio ir vasario mėnesiais

Kiekvienas Lietuvis,

kuris sielojasi tautinės gyvybės išlaikymu, lietuviškąja kultūrine kūryba, Lietuvos Nepriklausomybės atgavimu, skaito, remia ir platina

PASAULIO LIETUVIŲ MOKSLO, LITERATŪROS, MENO IR VISUOMENINIO GYVENIMO MĖNESINĮ ŽURNALĄ

AIDUS

KULTŪROS ŽURNALAS AIDAI

buria aplink save mokslininkus, rašytojus, menininkus ir savo puslapiuose talpina naujausius jų kūrybos darbus

AIDŲ

PRENUMERATOS KAINA METAMS:

JAV ir Pietų Amerikoje — $5.00;

Kanadoje — $5.50 (kanadiški $6.00);

kituose kraštuose — $6.00. Atskiras numeris JAV — 50 c.; kitur — 55 c.

Kiekvienas Skaitytojas Kviečiamas

Į Kultūros Žurnalo AIDŲ Platinimo Vajų

AIDAI

MĖNESINIS KULTŪROS ŽURNALAS

ADMINISTRACIJOS ADRESAS:

AIDAI, Kennebunk Port, Maine